

‘SEPETÇİ ROMANLARININ’ SOSYO-KÜLTÜREL YAPILARI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA: SÖKE ÖRNEĞİ

CEREN POLAT

Mayıs 2021

DENİZLİ

‘SEPETÇİ ROMANLARININ’ SOSYO-KÜLTÜREL YAPILARI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA: SÖKE ÖRNEĞİ

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Genel Sosyoloji Ve Metodoloji Programı**

Ceren POLAT

Danışman: Prof. Dr. Hasan TÜZEN

Mayıs 2021

DENİZLİ

Bu tezin hazırlanması, yürütülmesi, araştırmaların yapılması ve bulguların analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza
CEREN POLAT

ÖNSÖZ

Öncelikle çalışma boyunca bana kılavuzluk eden ve desteklerini esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Hasan Tüzen'e teşekkürlerimi sunuyorum. Yüksek Lisans ders dönemim boyunca üzerimde emeği geçen değerli hocalarım, Prof. Dr. Türkan Erdoğan'a, Prof. Dr. Güney Çeğin'e, Prof. Dr. Gönül İçli'ye, Prof. Dr. Mehmet Meder'e, Prof. Dr. Serkan Güzel'e, Doç. Dr. Gül Aktaş'a ve Dr. Öğr. Ü. Zuhal Çiçek'e teşekkürlerimi sunuyorum. Tez jürisinde yer alan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Kadir Şahin ve Prof. Dr. Güney Çeğin'e görüş ve önerilerini paylaşp, katkıda bulundukları için teşekkürü borç bilirim.

Tüm eğitim hayatım boyunca yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen sevgili anne ve babama teşekkürlerimi sunuyorum. Katılımcılarla görüşmeler boyunca, alanda bana yardımcı olan Emel Karadavut ile annem Sibel Polat'a ve bu süreçte bana destek olan Gizem Çakır Geşi'ye teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmanın ortaya çıkmasında en büyük katkıyı sağlayanlar ise şüphesiz katılımcılarımdır. Çalışma için bizleri kırmayıp görüşmeyi kabul eden, bizlere evlerini açan ve görüşme boyunca sorularıma cevap veren çok değerli katılımcılarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

SEPETÇİ ROMANLARININ SOSYO-KÜLTÜREL YAPILARI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA: SÖKE ÖRNEĞİ

Öğrenci: POLAT, Ceren

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji ABD

Genel Sosyoloji Ve Metodoloji

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Hasan Tüzen

Mayıs 2021, VIII+161 Sayfa

Romanlar geçmişten günümüze pek çok olumlu ya da olumsuz özellikleriyle gündeme gelmişlerdir. Tarih boyunca baskın gruplar tarafından ayrımcılık, ırkçılık, yerinden edilme, zorbalık ile karşı karşıya kalmalarına rağmen, hayatta kalmayı ve kendi kültürel özelliklerini korumayı başarmışlardır. Türkiye’de birden fazla Roman grubu yer almaktadır. Fakat her Roman grubu birbirinden farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip olmaktadır, bu nedenle Romanlar hakkında genelleme yapmak yanlış sonuçlar doğurabilmektedir. Bu çalışma Söke’de yaşamakta olan ve geçimlerini ‘sepet ve şemsiye’ örerek sağlayan ‘Sepetçi Romanlarının’ sosyo-kültürel yapılarını kapsamaktadır. Bu çalışma tüm Romanların aynı çatı altında toplanıp değerlendirilmesinin net sonuçlar sağlayamayacağı, çünkü sosyo-kültürel yapılarının birbirinden farklılık arz ettiği ve geçmişten bugüne babadan kalma mesleki geleneklerini sürdüren Sepetçi Romanlarının sosyo-kültürel yapılarını anlamak amacıyla oluşturulmuştur. Çalışmada 22 Sepetçi Romanı ile derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlem veri toplama teknikleri kullanılarak elde edilen veriler sağlanmış, nitel araştırma yönteminin etnoloji deseni ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Sepetçi Romanlarının mesleki gelenekleri ve dillerini kültürleme süreciyle gelecek kuşaklara aktardığı, hem Roman hem de Türk kültürü arasında kültürel çeşitliliğe sahip oldukları, Söke’de yaşayan yerli halktan farklı sosyo-kültürel yapıları olduğu ama dil ve ekonomik açıdan yerli halk ile uyum içinde olduğu için bir alt kültür olma özelliği gösterdiği, Türk kültürü ile kültürleşme süreci içinde olduğu ve bazı geleneklerini kaybederek kültürel değişimler yaşadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Romanlar, Sepetçi Romanları, Sosyo-kültürel Yapı, Kültür, Kültürel Süreçler

ABSTRACT
A SOCIOLOGICAL RESEARCH ON THE SOCIO-CULTURAL STRUCTURE
OF BASKETMAKER ROMANIES: EXAMPLE SÖKE

Student: POLAT, Ceren

Master Thesis

Sociology Department

General Sociology and Methodology Programme

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Hasan Tüzen

May 2021, VIII+161 Pages

The Romanies have come up with many positive or negative characteristics from the past to the present. Although they have faced discrimination, racism, displacement, bullying by dominant groups throughout history, they have managed to survive and maintain their own cultural characteristics. There are more than one groups of the Romanies in Turkey, but each group has different socio-cultural characteristics, so generalizing about the Romanies may lead to incorrect results. This study involves the socio-cultural structures of Basketmaker Romanies who live in Söke and make their living by weaving ‘basket and umbrella’. This study was created to understand that the evaluation of the gathering all the Romanies under the same roof can not give clear results because of their socio cultural structures difference and the socio cultural structures of Basketmaker Romanies who continue their paternal professional traditions from past to present. In this study, in-depth interview and participant observation data collections techniques were used with the participation of 22 Basketmaker Romanies and data has been analyzed with ethnology method of qualitative research. As a result, it has emerged that Basketmaker Romanies pass on their professional traditions and languages to next generations through their culture, they have cultural diversity in both Roma and Turkish culture, they have different socio-cultural structures from the local people living in Söke, however They form a subculture because they are in harmony with the local people in terms of language and economic conditions, they are in the process of acculturation and they have experienced cultural changes owing to losing their some traditions.

Key Words: the Romanies, Basketmaker Romanies, the socio cultural structure, culture, cultural process

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TABLolar DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kültür Kavramı Üzerine.....	4
1.2. Kültürün Özellikleri	7
1.3. Kültürün Temel Unsurları	10
1.3.1. Dil	10
1.3.2. Din	12
1.3.3. Sembol	13
1.3.4. Değerler	15
1.3.5. Normlar	16
1.4. Kültürün Sınıflandırılması	19
1.4.1. İki Boyutlu Analiz	19
1.4.2. Üç Boyutlu Analiz.....	20
1.5. Kültürel Süreçler	21
1.5.1. Kültürleme (Enculturation)	21
1.5.2. Kültürleşme (Acculturation).....	21
1.5.3. Kültürlenme (Culturation)	22
1.5.4. Kültür Şoku (Culture Shock).....	23
1.5.5. Kültürel Değişme	24
1.5.6. Kültürel Çeşitlilik (Çok kültürlülük)	26
1.6. Kültürel Sermaye	28

1.7. Kùltür Üzerine Sosyolojik Yaklaşımlar	29
1.7.1. İşlevselci Yaklaşım.....	29
1.7.2. Çatışmacı Yaklaşım.....	31
1.7.3. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım	32
1.7.4. Feminist Yaklaşım.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNDEN BUGÜNE ROMANLAR

2.1. Romanların Tarihi	37
2.1.1. ‘Roman ve Çingene’ Adları ve Anlamları.....	37
2.1.2. Romanların Kökeni	41
2.1.3. Romanların Göç Yolları	44
2.1.4. Roman Dili	50
2.2. Türkiye Romanları	53
2.2.1. Tarihsel Geçmişleri	53
2.2.2. Demografik ve Sosyo-Kùltürel Yapıları	56
2.2.3. Sosyo- Ekonomik Yapıları	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİK ÇERÇEVESİ

3.1. Araştırma Konusu ve Problemi	64
3.2. Araştırmanın Alt Problemleri.....	65
3.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	66
3.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	66
3.5. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	66
3.6. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri	67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ

4.1. Araştırmanın Demografik Çerçevesi.....	70
4.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	70
4.1.2. Katılımcıların Eğitim Düzeyleri	71
4.2. Sepetçi Romanlarının Söke'ye Geliş Durumları.....	73
4.2.1. Söke'ye İlk Geliş	73
4.2.2. Söke'ye Gelmeden Önce Yaşananlar	74
4.2.2.1. Göçebe Yaşam Tarzı ve İş Yoksunluğu	75
4.2.2.2. Sepet İçin Hammadde Sorunu	75
4.2.3. Söke'ye Diğer Gelişler	77
4.3. Sepetçi Romanlarının Sosyo-Kültürel Özellikleri	78
4.3.1. Sepetçi Romanlarının Ait oldukları ve Ait olmadıkları İki Kimlik.....	78
4.3.2. Sepetçi Romanlarının Kendilerini Ait Hissettikleri Mekan	82
4.3.3. Sepetçi Romanlarının Kendilerini Tanımlama Biçimleri.....	83
4.3.4. Sepetçi Romanlarının Aile Yapısı ve Akrabalık İlişkileri.....	85
4.3.4.1. Sepetçi Romanlarında Aile İçi İlişkiler	87
4.3.4.2. Akrabalarla Olan İlişkiler	91
4.3.5. Sepetçi Romanlarının Söke'de Yaşamakta olan Diğer Romanlarla İlişkileri ...	92
4.3.6. Sepetçi Romanlarının Gacolarla olan İlişkileri	93
4.3.7. Sepetçi Romanlarının Bulundukları Konutlar	94
4.3.8. Sepetçi Romanlarının Mesleki Yapıları	96
4.3.9. Sepetçi Romanlarının Örf ve Adetleri.....	106
4.3.9.1. Sepetçi Romanlarının Evlilik ve Düğün Gelenekleri	106
4.3.9.2. Sepetçi Romanlarının Dini İnançları	112
4.3.9.3. Sepetçi Romanlarında Hıdırellez	115
4.3.9.4. Sepetçi Romanlarının Kendilerine Ait olan Dili.....	116

4.4. Sepetçi Romanlarının Dışlanma Durumları	119
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	121
KAYNAKÇA.....	132
EKLER.....	139
EK 1. GÖRÜŞME SORULARI	140
EK 2. FOTOĞRAFLAR.....	142

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Kültür Üzerine Sosyolojik Yaklaşımlar	35
Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri	71
Tablo 3: Sepetçi Romanlarının Eğitim Düzeyleri	72
Tablo 4: Sepetçi Romanlarının Kullandıkları Romanca Kelimeler ve Karşılıkları	117
Tablo 5: ‘Romani’ ve ‘Romanca’ Benzerlikleri.....	119

GİRİŞ

Yaşamış bulunduğumuz dünya, birbirinden farklı pek çok ırk ve etnik kökenden olan toplumlara ev sahipliği yapmaktadır. Her bir toplumda kendine ait kültürel özelliklere sahiptir. Bu kültürel özellikler, o toplumun üyelerinin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılarını inşa etmektedir. Birey, doğmuş olduğu toplumda neyin doğru, neyin yanlış, neyin iyi, neyin kötü olduğunu o toplumun kültürel normları ve değerleri sayesinde öğrenmekte, yaşantısını da bu çerçevede devam ettirmektedir. Bu nedenle kültür, yaşamının her aşamasında ve alanında bireyin karşısına çıkmakta, onu etkilenmekte ve yönlendirmektedir. Hindistan'dan çıkıp dünyanın dört bir tarafına yayılan, kendi içlerinde homojen yaşam süren etnik bir grup olarak bilinen ve bu çalışmanın konusu olan Romanlar, geçmişten günümüze tarih boyunca baskın gruplar tarafından azınlık olmaya mahkum edilip; ayrımcılık, insanlık dışı baskı, ırkçılık ile karşı karşıya kalmalarına rağmen, kendi kültürel özelliklerini sürdürmüşler ve kendi kültürel özelliklerinin belirlediği şekilde sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılarını inşa etmişlerdir.

Geçmişten günümüze pek çok etnik kökene sahip toplulukları misafir etmiş ve onlara ülke sınırları içinde kendi kültürleri çerçevesinde yaşama imkanı sağlamış, bu nedenle çok kültürlü bir yapıya sahip olan Türkiye, ülke sınırlarına ulaşmış olan Romanları da Avrupa'nın aksine, hoşgörü ile karşılamış ve kendilerine yaşama imkanı sunmuştur. Romanların Anadolu ile ilk tanışması Selçuklu Devleti zamanında olmuştur. Daha sonra bir kısım Roman, Konstantinopolis'e gidip, oradan Avrupa'ya ve Balkanlara giderken, diğer kısmı Anadolu'da yaşamlarına devam etmişlerdir. Avrupa'ya giden Romanlar kötü muamelelere maruz kalırken, Anadolu'da kalanlar bu tür şeyler yaşamamışlar, özellikle Osmanlı Döneminde kendilerine Çingene Sancağı takdim edilerek sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarını özgürce devam ettirebilmişlerdir. Avrupa'da olan baskıcı rejim, Lozan Anlaşması'nın imzalanmasıyla Balkan ülkelerinde bulunan Romanları, Türkiye'ye göndermiştir. Böylelikle günümüz Türkiye'sinde bulunan Roman nüfusu tamamlanmıştır.

Günümüzde Türkiye'de Romanlar, her ne kadar homojen yaşam sürmekte olan bir grup olarak bilinseler de, tam tersine heterojen yaşam süren gruplardır. Bunun nedeni Romanların yaşamış bulundukları bölgelere ve yapmış oldukları mesleklere göre sosyo-kültürel yapılarının farklılık göstermesidir, bu sebeple de Romanlar Türkiye'de farklı

şekiller de adlandırılmaktadırlar. Yaşadıkları bölgelere göre Romanlar; Ege, Marmara Akdeniz bölgelerinde ‘Roman’ olarak; Erzurum, Artvin ve Sivas’ta ‘Poşa’; Van, Hakkari, ve Mardin’de ‘Mıtrib’; İç Anadolu’da ‘Elekçi’; Akdeniz’de ‘Arabacı’ ve ‘Manuş’; Adana ve Osmaniye yörelerinde ‘Cono’ gibi tabirlerle adlandırılırken, aynı zamanda mesleklerine göre de ‘Bohçacı’, ‘Çiçekçi’, ‘Kalaycı’, ‘Sepetçi’, ‘Ayıcı’, ‘Demirci’ ve ‘Çalgıcı’ olarak adlandırılmaktadırlar (Özbey, 2017: 29). Bu nedenle tek bir Roman grubundan ve tek bir Roman kültüründen söz etmek imkansız olmaktadır. Romanların büyük çoğunluğu günümüze kadar zanaat meslekleri ile geçimini sağlamışlardır. Fakat dünya da büyük çaplı gelişmeler ve değişmelerin söz konusu olması, sanayileşmeyle birlikte teknolojik gelişmelerin hız kazanması, fabrikaların artmasıyla birlikte pek çok zanaat mesleği yok olmuş, Romanların büyük çoğunluğu mesleklerini kaybetmişlerdir. Bu çalışmada yer alan Sepetçi Romanları mesleki bakımdan zanaat işi ile asırlar boyunca geçimlerini sağlamışlardır. Ancak fabrikalarda üretilen hazır sepetlerin satılmaya ve daha çok talep edilmesi ile birlikte Türkiye’de yaşamakta olan pek çok Sepetçi Romanı mesleklerini kaybetmiş, işsiz kalmışlardır.

Çalışmanın asıl konusunu oluşturan Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları ise sepet örmeyi bırakmamışlardır. Fakat hazır sepetlerin ortaya çıkması ekonomik olarak onları da sarstığı için kendileri mesleklerinde bir dönüşüme gitmişlerdir. Topladıkları hayıtlar ve kargılarla günümüzde sahil kenarlarında bulunan şemsiyeleri yapmaya başlayarak, hem mesleki geleneklerini sürdürmüşler, hem de homojen bir topluluk olarak yaşam sürerek, kendilerine ait sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Çalışma da kültürel süreçler ile Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının sosyo-kültürel yapıları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Toplamda dört bölümden oluşan araştırmanın ilk bölümü ‘Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve’ başlığı altında ele alınmaktadır. Sosyo-kültürel yapının ele alınması için ilk olarak kültür ile ilgili kavramların bilinmesi gerekmektedir. Her toplumun kendine ait bir kültürel yapısı olduğu ve doğduktan sonraki her süreçte gerek bireyi, gerekse toplumları, kültür derinden etkilediği için, ilk olarak ‘Kavramsal Çerçeve’ kültürün ne olduğu, özellikleri ve öğeleri ile kültürel süreçler ele alınmıştır. Aynı zamanda çalışma sosyolojik bir çalışma olduğu için ‘Kuramsal Çerçeve’ bakımından, işlevselci yaklaşım, çatışmacı yaklaşım, sembolik etkileşimci yaklaşım ve feminist yaklaşım ele alınarak, bu yaklaşımların kültür üzerindeki etkilerine yer verilmiştir.

İkinci bölüm ‘Dünden Bugüne Romanlar’ başlığı altında ele alınmıştır. Çalışmamız her ne kadar Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları üzerine olmuş olsa da, tüm Romanlar hakkında genel bir araştırma yapmadan Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının sosyo-kültürel yapılarını anlamak zorlaşır. Bu sebeple bu bölümde ilk olarak dünya da var olan tüm Romanların tarihsel geçmişleri, göç yolları, kökenleri ve dilleri ele alınmış, daha sonra Türkiye’de yaşamakta olan Romanların tarihsel geçmişlerine, demografik, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm ‘Araştırmanın Metodolojik Çerçevesi’ başlığı altında ele alınmıştır. Metodolojik çerçeve araştırmanın nasıl ve hangi amaçla oluşturulduğu açısından önem arz etmektedir. Burada ilk olarak araştırmanın konusu ve sorunu, alt problemleri, amacı ve önemine yer verilmiş; daha sonra araştırmanın kapsam ve sınırlılıkları, evreni ve örnekleme, ve araştırmanın yöntemi ve tekniklerine yer verilmiştir.

Dördüncü bölüm ‘Araştırma Bulgularının Analizi’ başlığı altında ele alınmıştır. Bu bölümde Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları ile derinlemesine yapılan görüşmeler ve alanda yapılan gözlemlerden yola çıkılarak elde edilen veriler analiz edilerek, Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının sosyo-kültürel yapıları ortaya çıkarılmıştır.

Özetleyecek olursak; bu çalışma Söke’de homojen bir yaşam sürmekte olan Sepetçi Romanlarının sosyo-kültürel yapılarına yani Söke’ye nasıl, nereden ve ne için göç ettikleri, eğitim düzeyleri, kendilerini ait olarak gördükleri kimlik ve mekanları, aile yapıları ve akrabalık ilişkileri, diğer Roman grupları ile olan ilişkileri, yaşam sürdürdükleri konutlar, mesleki yapıları, örf ve adetleri ele alınıp, tüm bunlar kültürel süreçler ile irdelenmiştir. Çalışmamızda yer alan katılımcılar, ‘Çingene’ teriminin kendilerinde kötü anlamlar çağrıştırdıklarını ifade ettikleri için, bu çalışmada ‘Çingene’ yerine ‘Roman’ kelimesi kullanılmıştır.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kültür Kavramı Üzerine

Toplumsal mekanda yaşam süren insanoğlu, hayatı boyunca pek çok önemli oluşumlar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu oluşumların başında yer alanlar arasında en önemlisi şüphesiz kültürdür (Alver, 2020: 157). Kültür, Fransızca bir kelimedir ve ‘Colera’ mastarından olan Latince ‘cultura’ kökünden türetilmiştir (Aman, 2012: 137; Meriç, 2019: 35). Colera ‘işlemek, onarmak, inşa etmek, bakım ve özen göstermek, eğitmek, ekip biçmek, iyileştirmek’ gibi pek çok anlamı içinde barındırıp zengin bir anlam içeriğine sahip olduğundan, bu mastardan olan ‘Cultura’ terimi ilk olarak tarımsal faaliyetleri nitelemek için kullanılmıştır (Oğuz, 2011: 125). Özellikle antik çağlarda Romalılar, insanların tarlada ekerek yetiştirdikleri bitkileri, doğada kendiliğinden yetişen bitkilerden ayırmak için ‘Cultura’ terimini kullanmışlardır. Aynı zamanda Arapçada kullanılan ‘hars’ sözcüğü ve Türkçede kullanılan ‘ekin’ sözcüğü de ‘toprağın işlenmesi’ anlamına gelmekte olup, kültür ile eş anlamlı olmaktadır. Bu nedenle denilebilir ki, köken bakımından kültür, ‘işlemek, ıslah yoluyla toprağı daha verimli hale getirmek ve bitki yetiştirmek’ gibi anlamlara sahip olmaktadır (Meydan Yıldız, 2018: 174). Aydın (2020: 45)’ın ifade ettiği gibi “*Nasıl ekin doğal bitkilere karşılık insan eliyle üretilmiş bir durumu ifade ediyorsa, kültür de genel olarak insanın tabiata eklediği şey olarak tanımlanmaktadır*”. Zamanla, değişen dünya ile birlikte, kültür teriminin de anlamında değişimler meydana gelmiş, böylece insan ve çevresini içine alan geniş bir kavram haline gelmiştir (Topçu, 2018: 3).

“Raymond Williams’a göre kültür kavramı geçirmiş olduğu dönüşümle birlikte üç geniş kullanım kategorisine sahip olmuştur: (i) zihinsel, manevi, estetik gelişime ilişkin genel bir süreci anlatan bağımsız ve soyut ad; (ii) gerek bir halkın, dönemin, grubun gerekse genel olarak insanlığın belli bir yaşama biçiminin anlatan bağımsız ad; (iii) entelektüel ve özellikle sanatsal etkinliğin ürünleri ve uygulamalarını anlatan bağımsız ve soyut ad” (Köksal, 2020: 158-159).

Terry Eagleton (2019, s:15) kültür kavramının başlıca dört anlamı olduğunu dile getirir. “*Kültür (1) sanatsal ve düşünsel eserler toplamı; (2) ruhsal ve zihinsel gelişim süreci; (3) insanların yaşamlarına yön veren değerler, gelenekler, inançlar ve simgesel pratikler; (4) bütün bir yaşam tarzı anlamına gelebilir*”.

İçli (2012: 104)'de kültür kavramının pek çok alanda farklı anlamlara sahip olarak kullanıldığını şu şekilde ifade etmiştir: “*Bilimsel anlamda uygarlık, estetik alanda güzel sanatlar, beşeri alanda eğitim sürecinin ürünü, teknolojik alanda üretim olarak anlaşılan kültür, günlük dilde seçkin insanların bir özelliği olarak kullanılmaktadır.*”

Sosyal bilimlerde kullanılan kültür kavramı ise toplumsal araçlarla aktarılan her şeyi anlattığından, biyolojik olmamaktadır (Çınar, 2018: 22). Schaefer (2013: 53)'da buradan hareketle sosyolojik anlamda kültürün “bir toplumdaki bütün nesne ve fikirleri kapsadığını” öne sürmüştür.

Marshall (1999: 771), Edward Tylor'ın “*insanın bir toplumun üyesi olarak edindiği bilgiler, inançlar, sanat, ahlak, gelenek görenekler ve diğer yeteneklerle alışkanlıkları kapsayan karmaşık bütün*” şeklindeki ilk ünlü kültür tanımını formüle ettiğini vurgulamıştır. Tylor'ın bu tanımıyla birlikte artık belli bir toplumda yer alan kişilerin, belli bir kültürel geleneğe maruz kalarak edindikleri inanç ve davranışları üzerinde durulmuştur (İçli, 2012: 104).

Güvenç (2019: 14)'e göre “*bilimsel anlamda kültür, toplumun üyesi olarak insanın yaşayarak, yaparak öğrendiği ve aktarip öğrettiği maddi manevi her şeyden oluşan karmaşık bütündür*”. Bu nedenle “*insanın yarattıklarının*”(Kongar, 1999: 19) ve “*yapıp etmelerinin*” tümüdür (Alver, 2020: 159). Böylelikle, bir toplumdaki duyuş ve düşünüş birliği de kültür tarafından sağlanmaktadır (Işık, 2013: 155).

“Hilmi Ziya Ülken'e göre kültür, belirli bir toplumun karakterini meydana getiren fikirler, bilgiler, inançlar, teknik mahsulleri, davranış ve tavır sistemidir”(Asayesh, 2019: 73). Kültür, bir toplumun geçmişinden devraldığı, bireylerine belli bir ölçüde aynı özellikleri kazandıran fikirleri, düşünme kalıplarını, değer ve inançları; duygu, davranış, tutum kodlarını ifade eder (Sezal, 2019: 249). Kültür genellikle toplumsal yapıları belirli bir hiyerarşik sistem içerisinde şekillendiren, bu şekillendirme içerisinde soyut düşünce eğilimlerini, gelenek ve görenekleri, inanç ve ahlak kurallarını ve birçok soyut ve somut normları ile tüm toplumu kuşatan olgusal bir durum olarak tanımlanabilir (Kılıç, 2019: 272).

T.S. Eliot, kültürü bütünüyle bir yaşam tarzı olarak görmüştür. Bu yaşam tarzının büyük bir kısmının bilinçsiz olduğuna dikkati çeken Eliot'a göre; “ortak inanç ve davranışlarımızın büyük bir kısmı aslında kültürün iki anlamı arasındaki farkı ortaya

ıkarırlar. Bazen kültür olarak adlandırdığımız din, ahlak kuralları, hukuk sistemi, bütün bir yaşam tarzı dediğimiz kültürün bilinçli kısmıdır”. Kültürü, birey, topluluk ve toplum olmak üzere üç boyutta ele alan Eliot, bireyin kültürünün topluluktan ayrı tutulamayacağını ve topluluğun kültürünün de toplumun kültüründen soyutlanamayacağını ileri sürmekte ve kültürün bu üç boyutuyla birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Oğuz, 2011: 135).

Malinowski (2014: 25-76-77)’ye göre “kültür, maddi unsurları, insanların toplumsal bağlanmalarını ve sembolik eylemleri içerir. Bu kültür süreci bölünemez bir bütündür, maddi kültürün nesneleri, saf sosyolojik olgular ya da dilsel gerçeklikler izole edilip bağımsız sistemler gibi ele alınamazlar. Kültür, kısmen özerk, kısmen eşgüdümlü kurumlardan kurulmuş bir bütündür. Bu bütünlük, soya dayanan kan birliği, işbirliğine, faaliyetlerde uzmanlaşmaya dayalı meknsal birlik gibi bir dizi ilkeyle ve g kullanımıyla korunur”.

Ziya Gökalp, “Trklğn Esasları” adlı eserinde (2017: 28-29-31-35-37) ‘kültür’ yerine ‘milli kültür (hars)’ kelimesini kullanmış, ‘milli kültür’ ve ‘medeniyet’ arasındaki ayrımlara değinmiştir. Gökalp’e göre kültür, millidir. Yalnız bir milletin din, ahlak, hukuk, estetik, dil, ekonomi ve fen hayatlarının uyumlu bir bütünüdür. Milli kültürü oluşturan şeyler, yöntem ile fertlerin iradesiyle olmamışlardır, yapay değillerdir. Bitkilerin ve hayvanların organik hayatı nasıl kendiliğinden ve doğal biçimde gelişiyorsa, milli kültüre ait olan şeylerin oluşması ve gelişmesi de tıpkı öyledir. Milli kültür, hem yöntemle yapılamayan, hem de taklitle başka milletlerden alınamayan duygulardır. Milli kültür özellikle duygulardan oluşmuştur. İnsanda, duygular yönteme ve iradeye bağlı değildir. Bir millet, başka bir milletin dini, ahlaki ve estetik duygularını taklit edemez. Bir kültürü meydana getiren çeşitli sosyal yaşayışlar arasında içten bir bağlılık, içten bir uyum vardır. Her kavmin, ilk önce, yalnız milli kültürü vardır. Bir kavim, kültür bakımından yükseldikçe politik açıdan da yükselerek kuvvetli bir devlet oluşturur. Diğer taraftan da, kültürün yükselmesinden medeniyet doğmaya başlar. Medeniyet, başlangıçta milli kültürden doğduğu halde, sonradan komşu milletlerin medeniyetinden de birçok kurumlar alır. Medeniyet, milletlerarasıdır. Aynı gelişmişlik düzeyine sahip birçok milletlerin sosyal hayatlarının ortak bütünüdür. Medeniyet, yöntem aracılığıyla ve ferdi iradelerle oluşan sosyal olayların bütünüdür. Medeniyet, yöntemle ve taklit aracılığıyla bir millettten diğer millete geçen kavramların ve tekniklerin bütünüdür.

Pierre Emmanuel’de kültür için şöyle demektedir: “*Gerçek kültür, bir tutkudur. İnsana inaniştir. Kendini insanlığın kaderinden sorumlu tutuştur. Bir sevgidir kültür. İnsanın kendi kendini fethidir. Dünya çapında bir hümanizmin inşasıdır. Bugünü mazi ile zenginleştirmektedir. Mazi ve istikbal ile*” (Meriç, 2019: 32). Demirel (2011: 37) Emmanuel’in bu tanımının Cemil Meriç’in ‘irfan’ kavramına ayna tuttuğunu belirtmiştir.

Cemil Meriç (2019: 33-37)’e göre “*kültür kavramı kaypaklığı, müphemiyeti ve seyyaliyetiyle Avrupa’dır, tarif edilmeyen ve edilemeyen, katı, fakir, tek buutlu bir kavramdır*”. Bu nedenle Meriç ‘kültür’ kavramı yerine ‘irfan’ kavramını kullanmaktadır. Meriç’e göre ‘irfan’ kavramı, insanı insan yapan vasıfların bütünüdür, irfan insanoğlunun has bahçesidir. Ayırmaz, birleştirir. İrfan kendini tanımakla başlar. Hem ilim, hem iman, hem edeptir. Doğu irfanın vatanıdır’ (Meriç, 2019: 33).

Schaefer (2013: 53)’a göre “*kültür, bir çeşit alet kutusu gibidir; ortak bir kültürü paylaşan insanlar alışkanlıklar, beceriler ve tarzlardan oluşan bu alet kutusunu kullanarak yaşam biçimlerini inşa ederler; bilgi edinme biçimleri, hısım ve akrabalarla ilişkileri ya da iş piyasasına giriş yöntemleri gibi farklı alanların hepsi, kültürün oluşturduğu bu yaşam biçimin birer parçasıdır.*”

1.2. Kültürün Özellikleri

Antropolog George Murdock ‘kültür’ hakkındaki söylemlerini 7 başlık altında toplamaktadır:

1. Kültür, kalıtsal değildir. Her bireyin doğduktan sonra yaşayarak ve öğrenerek kazandığı alışkanlıklar ve davranışlardır. Bu nedenle eğitimin kurallarına, yasalarına ve ilkelerine uygun olmak zorundadır (Güvenç, 2019: 55).

İçli (2012: 106)’ de bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “*Kültürün en önemli özelliği öğrenilir davranışlardan oluşmasıdır. Bugünün kültürü geçmiş kuşakların çabalarının deneyimlerinin ürünü olduğu gibi yaşayan kuşakların deneyim ve katkılarından yararlanarak zenginleşir. Öğrenme yoluyla sonraki kuşaklara ulaşır. Topluma yeni katılan her üye kültürünü öğrenir. Doğuştan, biyolojik kalıtımla kültür bilinemez*”.

2. İnsan, diğer canlılardan farklı olarak öğrendiklerini yavrusuna aktaran tek varlıktır. Bu da dil öğrenme sayesinde gerçekleşmektedir. Böylelikle kültür, tarihi ve sürekli bir varlık alanı olmayı sürdürür (Güvenç, 2019: 55).

Dil, toplumun simgesel sistemini oluşturmaktadır. L. White'ta kültürün, ilk zamanlarda yaşayanların simgeleştirme yeteneği kazanıp, nesnelere anlam yükleyebildikleri ve bu anlamları kavrayıp değerlendirebilmeye başladıkları zaman ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bu nedenle dil, hem toplumda yaşayan bireyleri birbirine bağlayan öge, hem de gelecek kuşaklara kültürün aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir (İçli, 2012: 106-107).

3. Kültürün öğrettikleri, toplumdan topluma değişebilmektedir. Bir toplumun sahip olduğu, yarattığı ve paylaştığı tüm alışkanlıklar o toplumun kültürüdür. Bu nedenle toplumun alt birimleri olan aile, köy, mahalle, kasabanın sahip oldukları farklı kültür birikimleri vardır ve bunlar o toplumun alt kültürlerini oluşturmaktadır (Güvenç, 2019: 55).

Geçmişten günümüze toplumlar, tarihsel ve çevresel pek çok farklılık ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu nedenle evrende var olan bütün insanlar için geçerli tek bir kültürün varlığından söz etmek imkansız olmaktadır. Böylelikle insanların dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimlerinin, ahlak anlayışlarının ve değerler sistemlerinin birbirinden farklı olması sonucu kültürel çeşitlilik meydana gelmektedir (Meydan Yıldız, 2018: 175-176).

4. Kültür, *ideal* kural, davranış ve değerlerden oluşursa da, bireysel tutum ve davranışlar, büyük ölçüde ideallerden ayrılır. Yani, her kültür bütünü kabaca, *ideal* ve *gerçek* adını verebileceğimiz bir *kültür ikileminden* oluşur. İdeal ile gerçek birbirinden uzaktır. Bu nedenle insan davranışlarının büyük bölümü kültürel (öğrenilmiş) olsa bile ideal olamayabilir (Güvenç, 2019: 55).

İçli (2012: 115) bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: “*Demokratik olma üzerinde duran bir toplumda eğer karşılaşılan sorunlar demokratik bir biçimde çözülüyor, diktatörce bir yaklaşımla ele alınıp sonuçlandırılmaya çalışılıyorsa ideal kültür ile gerçek kültür arasında farklılık vardır.*”

5. Kültür, biyolojik ve toplumsal ihtiyaçları karşılayıcı, yani işlevseldir. Kültürel kurumlar ve ilkeler, başarısı denenmiş çözüm yollarıdır. Doyum, alışkanlıkları

destekleyip, pekiştirirken; doyumsuzluk, değişim ve boşluklara neden olur. Süreklilik ise, doyumun doyumsuzluktan biraz daha fazla oluşuna bağlanabilir. Bu nedenle biyolojik ihtiyaçlar evrensel olduğu için, bunlara cevap veren kurum ve değerlerin yani kültürlerin belli ölçülerde benzer olmaları da kaçınılmazdır (Güvenç, 2019: 55-56).

İçli (2012: 107)' ye göre *“tüm kültürler sürekliliklerini sağlamaya çalışırlar, bu çabaları nedeniyle de benzerlik gösterirler. Grup birliğini ve dayanışmasını sağlayan duygular ve hizmetler, toplumsal denetim mekanizmaları, nüfusun devamını sağlayan üreme önlemleri bu benzerlikler arasında sayılabilir.”*

6. Neredeyse her kültürün ögeleri bütünleşmek eğilimindedirler. Ancak bir kısım işlevcilerin de öne sürdüğü üzere, kültürün tam anlamıyla bir bütünleşmiş bir sistem olduğunu söylemek yanlış sonuçlar doğurmaktadır. Tarihsel ve çevresel etkenlere açık olan her kültür tam bir bütünlük kazanamazlar. Her ne kadar bütünlük ideal olsa bile, bütünleşme yerini ayırmaya ve çatışmaya bırakır (Güvenç, 2019: 56).

Kültür, tüm öğelerinin zamanla kaynaşması ile uyumlu bir bütün haline gelse de zamanla kültürler değişir ve bu değişim uyum yoluyla gerçekleşir. İlk olarak kültürler doğal çevreye uyum gösterir, kültürel yayılma ve ödünç alma gibi yollarla diğer kültürlerle de benzerler. Zaman geçip, koşullar değiştikçe geleneksel yollarla çözümler yeterli doyumu sağlayamazlar ve pek çok yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar. Hal böyle olunca kültürel değişme meydana gelir. Kültürel değişme, tüm sistemde birden gerçekleşmese de sistemin belli kesimlerinde meydana gelen değişimler, diğer kurumları bu yeni duruma uymaya zorlar (İçli, 2012: 109-110). Diğer kurumların değişmeye uymaması sonucu çatışma ortaya çıkar.

7. Kültürün bir sistem olduğu söylenilir ama sistemi tanımlamak zor olduğu gibi kültürü de bir sistem olarak kabul etmek zor olmaktadır. Kültür, gözlemlenebilir bir olgu veya nesnel bir varlık değildir. Bu nedenle kültür, hayatla ilgili soyut bir kavramdır. Kültürel kurum, kavram ve süreçler gerçekliğin adları ve soyutlamalarıdır (Güvenç, 2019: 56).

Köktürk (2017: 39) 'te kültürün soyut bir kavram olduğunu ama çeşitli ritüellerle somutluk kazandığını şu şekilde açıklama yapmıştır: *“kültür soyut bir şey olduğuna, soyut şey soyutluğu içinde yaşama dünyasına çıkamayacağına göre, o somut olanda ete kemiğe*

bürünebilir ve somut şeylerde dile gelir; çeşitli ritüellerde, eserlerde, başka üretimlerde, resimde, müzikte, sanatta...”

1.3. Kültürün Temel Unsurları

Dil, inançlar, değerler, normalar ve semboller, kültürün temel unsurlarını oluşturmaktadır (Asayesh, 2019: 74).

1.3.1. Dil

Dil, bireylerin sahip olduğu hayat tezahürlerinin belli bir cisme bürünerek görünürlük kazanmasını sağlayan önemli bir araçtır. Dilin, kültürün öğeleri arasında yer aldığı hususunda pek çok dilci, sosyolog ve antropolog arasında uzlaşma sağlanmıştır (Göçer, 2012: 51). Dil, kültürün tüm yönleriyle ilgili sözcük anlamları ve simgelerden oluşan soyut bir sistem olduğu gibi, konuşma, yazılı karakterler, rakamlar, sözlü olmayan vücut dilleri ve ifadeleri de dile dahildir (Schaefer, 2013: 61).

Wenying Jiang, dil ile kültür arasındaki ilişkiyi buzdağına benzetir. Buzdağının görünen kısmı dildir; buzdağının suyun altında kalan yani görünmeyen kısmı ise kültürün görünmeyen parçalarıdır. Bu nedenle dil Jianga göre kültürün önemli bir parçasını oluşturmakta olup, kültür olmazsa dil, dil olmazsa da kültür yaşam bulamayacaktır çünkü dil beden, kültür ise kandır (Bakiner Çekin ve Çalışkan, 2020: 170). K. Vossler’de dilin, kültürün aynası olduğunu belirtir (Yazıoğlu, 2005: 138). Kongar (2016: 41)’a göre ise dil, *“hem maddi hem manevi alanda, bir toplumun sahip olduğu inanç ve değerleri ilettiği, mal ve hizmetleri yansıttığı için, toplumun uygarlık aynasıdır.”*

Diller kendi doğdukları kültürün yansımasıdır. Bakiner Çekin ve Çalışkan (2020: 171) yapmış oldukları çalışma da bu durumu Adalı’nın şu şekilde açıkladığını belirtmişlerdir: *“Çocuk gözünü, kendisini çepeçevre kuşatan bir dil içinde açar. Bu onun anadilidir. O dilin ses dizgesini edinir, o dilin anlama, anlatma yoluyla bilinci uyanır. Yani dil, kişinin doğduğu andan beri duyduğu, onu çepeçevre saran ve onu içinde yaşadığı kültür ile donatan bir araçtır.”*

Edward Sapir ve Benjamin Whorf’ta bir dilde var olan sözcüklerin ve deyimlerin tam karşılıkları başka dillerde yoktur. Çünkü bütün diller, farklı his ve düşüncelerle kaynaşmış sembollerdir. Sapir- Whorf hipotezi olarak da bilinen bu iddiaya göre, insanlar dünyayı sahip oldukları dillerin kültürel merceğinden algılarlar (Hajilova, 2019: 21). Bu

nedenle Sapir ve Wholf'a göre gerçeklik, kültürel olarak belirlenmekte ve gerçekliğin yorumlanması toplum diline dayanmaktadır (Asayesh, 2019: 76)

Dil, en etkili kültür aktarıcısıdır (Göçer, 2012: 51). İnsan dil ile hem kendisi ve kendi dışındaki varlık alanlarıyla ilişki kurar, hem de tüm insanlar için ortak bir bilgi alanı yaratır. Dil ile oluşturulan bu alan kültür alanıdır, dil de bu alanın hem varlığı hem de aktarıcısıdır. Oluşturulan bu kültür alanı, gelecek kuşaklara dil ile aktarılır (Yazıoğlu, 2005: 126-127). Bu nedenle denilebilir ki “dil kültürel muhtevanın bir ansiklopedisi, hazinesi ya da sözlüğü gibidir” (Hajilova, 2019: 20-21). Böylelikle dil sayesinde insan, geçmiş ile bağlantı kurarak, geleceğine yön verir (Aydın, 2020: 39).

Toplumsal birlik, dil sayesinde sağlanır (Hajilova, 2019: 20). Toplumun her bir üyesi, kültürleri tarafından verilen dil ile günlük hayatta karşı karşıya kaldığı problemleri tekrardan çözmek mecburiyetinde kalmazlar ve ilerde karşılaşılabilecek problemlere karşıda tedbir alırlar. Bu nedenle dil sayesinde evrende meydana gelen vakaları, irdeleyip, anlamlandırabiliriz (İçli, 2012: 107). Bir toplumda aynı dili konuşan üyelerin varlığı, aynı zamanda aynı kültürü paylaşan üyelerin varlığına da işaret etmektedir. Dil sayesinde, toplumda bulunan bütün etkinliklerin ve bağların mahsulü olan kültür kodlanır ve toplum tarafından kullanıma açılır (Tuna, 2020: 194).

Dil bir kültürelliğe sahiptir. Bu nedenle toplumlarda bulunan nezaketler ve görgüsüzlükler, nesnel ya da öznel bakışlar, kuramsallar ya da uygulamalı temayüller, dilde karşılıklarını bulur. Her toplumun kendine ait olan farklı söylemleri ve atalarından kalma savlarının olmasının altında da dilin kültürelliği yer almaktadır (Aydın, 2020: 40). Kimi toplumda hoş karşılanan şeyler, kimi toplumlarda hoş olarak karşılanmayabilir, bunun altında yatan sebep ise her kültürün birbirinden farklılık göstermesi ve vakaların farklı şekillerde algılanmasıdır (İçli, 2012: 107).

Toplum ve kültür de olan her şey dilde ifadesini bulduğu gibi dilde olan her şeyinde, toplum ve kültürde izleri vardır. Kültür ile dil arasında karşılıklı olarak zenginleşme ve gelişme söz konusudur. Bu nedenle kültürün araştırılmasıyla dilin önemli bir olgu olduğu; dilin araştırılmasıyla da kültürün bireyler üzerindeki etkileri ortaya çıkar (Güvenç, 2019: 48). Böylece kültür ve dil arasındaki karşılıklı ilişkiden bahseden Göçer (2012: 53-55)'in de ifade ettiği gibi “*dil kültürün taşıyıcısı; kültür de dile kaynaklık eden önemli bir rezerv alanıdır*”

Güvenç (2019: 47-48)' göre “iletişim aracı olan dil, toplumu bir arada tutan harç; kültürü taşıyan ortak bir hazine, toplumu yansıtan bir ayna; bireyler, gruplar ve kümeler arasındaki ilişkileri düzenleyen hakem, hakim veya hekim oluyor.” Bu yüzden Güvenç (2019: 48) dil öğrenme ile temel eğitimin başladığını ve yine dil ile geliştiğini ifade etmiştir.

Yazıoğlu (2005: 141), dil ile kültür, eğitim ve düşünce arasında ilişki kurar: “Dil, hem düşüncenin, hem kültürün, hem de eğitimin aracıdır. Düşünce dile aktarılmadığı sürece bilgiye dönüşmez. Bilgi, dilin aracılığı olmadan öğretilemez. Diğer yandan kültürel iletişimde kullanılmayan bir dil, kültür dili; bilimsel iletişimde kullanılmayan bir dil, bilim dili haline gelemmez. Kültür dili gelişmeden kültür; bilim dili gelişmeden bilim gelişemez. Demek ki kültür, dil, düşünce üçgeni sürekli olarak birbirini beslemekte, birinin gerilediği durumda diğeri de doğal olarak gerilemektedir.”

1.3.2. Din

Din, “kutsal fikrine dayalı olan ve müminleri bir sosyo-dinsel topluluk içinde birleştiren bir inançlar, semboller ve pratikler (örneğin, ritüeller) kümesidir” (Marshall, 2005: 156). Din, koruyucu, meşrulaştırıcı, değiştirici boyutlarıyla ilişki içinde olarak kültürün korunup, nesilden nesile aktarılmasında, yeniden biçimlendirilip, süreklilik kazanmasında işlevseldir (Okumuş, 2016: 275). Dinde asıl olan inanma ve bağlanmadır. Bu inanma ve bağlanmanın içinde de ümitler ve beklentiler bulunur, bu nedenle de inanç, bireyin tüm hareketlerini etkiler. Dolayısıyla bireyin başarılarında ve başarısızlıklarında inanç mühimdir. Din ve kültür arasındaki ilişki de burada ortaya çıkar böylece, bütün toplumlar, inandıkları din doğrultusunda kültürel değerler üretir (Özden, 2005: 123).

Eliot, kültürü din üzerinden tanımlama yoluna gitmiştir. Ona göre “kültür, herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş halidir.” Bu nedenle eğer bir toplumun ait olduğu dini ortadan kalkarsa, o toplumun ait olduğu kültürü de yok olacaktır (Özden, 2005: 123).

Din ile birlikte toplumda bulunan bireyler ortak fikirleri ve yapıp-etmeleri benimseyerek ortak değerler etrafında toplanırlar, böylelikle toplumsal birlik ve bütünlük korunur. Sadece kültür ile bireyler arasında ortak birlik söz konusu olamaz bu sebeple kültürün yanında inanç birliğinin de bulunması gerekir. Böylece toplumda birlik ve bütünlük sağlanır. Özellikle ritüeller ile ibadetler ortak değer ve fikirler ile grup ruhu

bilinci oluşur, böylece toplumda birlik ve bütünlük sağlanmış olur (Tanrıverdi, 2018: 598). Ritüeli dini yaşamdaki pratikler ve eylemler açısından Durkheim ele almıştır. Fakat temelde ritüeli kültürel (toplumsal) bir olgu olarak değerlendirmiştir. Bunun altında yatan sebep ise Durkheim'ın dini, toplumsal bir kurum ve eylemler bütünlüğü şeklinde ele almasıdır. Ona göre din toplumsal olduğundan, dini tutumlar, ritüeller, eylemler de toplumsaldır. Durkheim ritüeli ahlaka benzetir ve ritüelin belli bir davranış tarzını emreder nitelikte olduğunu vurgular (Alver, 2020: 63-64).

Kültürel öğeler içerisinde din ile ahlak arasında yakın bir ilişki söz konusu olmaktadır. Dinin, bireylerin yaşam tarzları, davranış kalıpları, yapıp-etmeleri, ibadet şekilleri üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. Din tarafından hem toplumda haram olan ve helal olan şeyler belirlenir hem de toplumsal ve kültürel hayatla ilgili bazı davranışlar olumlu karşılanıp, bazı davranışlar ise olumsuz karşılanarak toplumun değer yargılarını belirleyici bir role sahip olur. Bazen evlilik ve evliliği bitirmenin koşullarını belirleyerek toplumsal kurumların en küçüğü olan aileye kadar ulaşabilir, böylelikle diyebiliriz ki kültürel yaşamın tüm alanına nüfuz eder (Tanrıverdi, 2018: 598).

Toplumun her bir üyesinin sahip olduğu maddi ve manevi ihtiyaçları vardır ve bunların karşılanması gerekmektedir. Bu yüzden denilebilir ki insan maddi ve manevi hayata sahiptir. İnsanın maddi yaşantısı, onun maddi nesne ve öznelerle olan ilişkisi üzerinde ortaya çıkarken; manevi yaşantısı nihai gerçeklikle olan ilişkisi ile ahlaki değer atfedilen eylemlerinden meydana gelmektedir. Böylelikle bireyin manevi yaşantısını belirleyen, eylemlerinin olumlu ya da olumsuz olarak nitelenmesine sebep olan dindir. Bu yüzden bir din mensubu için helal ve olumlu olan bir eylem, başka bir din üyesi için haram ve olumsuz olabilir. Toplumsal hayatın pek çok alanında bu gibi farklılıkları görmek mümkün olmaktadır. Bütün bunlar dinin kültürel yaşam üzerindeki işlevini göstermektedir (Tanrıverdi, 2018: 598).

Din ile kültür arasında karşılıklı bir ilişki söz konusu olmaktadır. Din, inanç, ibadet, ahlak esasları ve bunlarla ilişki içinde olarak meydana gelen yaşam biçimiyle kültüre biçim vermektedir. Kültürde var olan değerlere göre de din, ayakta kalmayı sürdürmektedir (Tanrıverdi, 2018: 599).

1.3.3. Sembol

Sembol, belirli bir durum veya olayı anlamlandıran soyutlama ve estetik bir yaratımdır (Asayesh, 2019: 76; Alver, 2020: 65). Nesne, sözcük (dil\kelime), işaret, mimik, jest (Alver, 2020: 65), bir eşya, bazı canlılar, beden hareketleri, kıyafetler, bir sembol görevini yerine getirirler (Aydın, 2020: 53).

Sembol üreten tek varlık insan oluşu için, kültür bir tek insana mahsustur. Kültürün önemli bir yapı taşı olan sembol, anlam yüklüdür ve doğrudan o yaşama, o toplumsal bağlama işaret eder böylece bütün toplumlar sembol üretir (Alver, 2020: 65). Koca (2010: 90)'ya göre *“kültürün göstergeleri içerisinde semboller büyük bir yer tutmaktadır.”* White kültürü, sembollerin tümü olarak düşünmüş (Koca, 2010: 90) ve *“maddi öğelerin, davranışların, düşünce ve duyguların, simgelerden oluşan sembollere dayalı bir örgütlenmesidir”* şeklinde tanımlamıştır (Güvenç, 2018: 129).

Bir toplumda ortak bilinç olarak karşımıza çıkmakta olan kültür, kültürel semboller yoluyla aktarımını gerçekleştirmektedir. Toplumda var olan tüm kültürler, kendilerine ait olan semboller yoluyla farklı tecrübelerin ve algıların aktarılmasını ve var olmasını sağlamaktadır. Böylece kültürel semboller, bireylere düşünme, hissetme, inanma vb. şekillerini aktararak anlamlandırmanın temelini oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle kültürel semboller, bir toplumun hem toplum içindeki bireyleri arasında hem de diğer toplumlar ile olan ilişkilerinde iletişim aracı olarak görev almaktadırlar (Temel Eğinli, Nazlı, 2018: 71). Bu semboller aracılığıyla geçmişten günümüze bireyler, toplumda yaşam süren diğer bireylerle inanç birimleri ve tanrılarıyla iletişim kurmuşlardır (Gümüştekin, 2011: 104). Bir iletişim aracı olan semboller, belli bir toplum ve kültür bağlamında gerçeklik kazanır. Sembollerin temsil ettiği anlamda bu boyutta oluşur, paylaşılır, herkes tarafından kabul görür böylece ortak anlamının yolu açılır (Alver, 2020: 65). Kültürel semboller sistemi, oluşturduğu alan içerisinde birlik sağlama, kaynaştırma ve topluluğa yeni katılan bireyleri yetiştirme görevi üstlenir (Koca, 2010: 91).

Durkheim, yaşamın sembolik yapısına işaret eder. Ona göre inanç sistemleri ve kültürlerin temelinde, mutlaka belirli sayıda temel semboller ve ritüellerin bulunması gerekir. Bunlar her ne kadar şekil farklılıklarına sahip olsalar da aynı anlama sahip olup, aynı işlevi üstlenmektedirler. Bu nedenle denilebilir ki Durkheim için semboller, toplumda kurucu bir role sahiptir, toplumsal kökenler ve devamlılık için şarttır (Alver, 2020: 65-66).

Sembol, ‘anlam’ ve ‘anlatım’ olmak üzere iki farklı unsura sahiptir. Anlam, zihinsel olana ilişkin olurken, anlatım şekilsel olana ilişkindir. Fakat semboller her ne kadar kolay bir anlatıma sahipmiş gibi gözükse de karmaşık bir yapıya sahiptirler. Bunun nedeni sembollerin çoğu kez tek bir anlama sahip olmayıp, çok anlama sahip olup pek çok anlam çağrıştırmasıdır. Mesela yılan, her ne kadar Doğu kültüründe kötülüğü hatırlatıp olumsuz bir anlamı ifade etse de, aynı zamanda şifa bulma anlamında olup olumlu bir anlama da sahip olmaktadır. Özetleyecek olursak, bir sembol çok anlama sahip olabileceği gibi zaman içerisinde farklı anlamlarda alabilir. Hem farklı toplumlarda hem de aynı toplum içinde farklı özlere bürünebilirler (Alp, 2009, s:3). Yani semboller, toplumlara aidiyetleri fazla olan figürler olup, asıl anlamlarını o kültür çevresinde bulurlar. Böylece aynı figür farklı kültür çevrelerinde değişik anlamlara gelebilmektedir (Aydın, 2020: 53).

Toplumsallığın dayandığı temel nokta olan semboller, insanın eylemi ve toplum açısından gereklilik arz etmektedir. Çünkü insan eylemi semboliktir ve her eylemin göstermek istediği bir durum vardır. Eylemler, anlamlı bir yapıya sahiptir. Bu yüzden semboller olmadan gerçek anlamını vermeyebilmektedirler. Bu bakımdan sembol, bir kültürel yapıda pek çok şeyi gösterir, pek çok şeye işaret eder. Kültürel hayat esasen sembol yaratma sürecidir (Alver, 2020: 65).

1.3.4. Değerler

Değer, “*bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul ve tasdik edilen, onların ortak duygu, düşünce, amaç ve çıkarını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlardır*” (Yazıcı, 2014: 211). Değerler sayesinde bir kültür içinde yaşam süren bireylerin tercihleri, bireyler için önemli olan şeyler ve ahlaki olarak doğru ya da yanlışların neler olduğu ortaya çıkar (Schaefer, 2013: 65).

Sorokin, ‘kültürü’ idealler, değerler ve davranışlar olarak ele almıştır; “*kültür, sosyo-kültürel eylemdeki açık seçik eylemlerin ve araçların ortaya koyduğu ve nesnelleştirdiği anlamlar, değerler ve kurallar, bunların etkileşim ve ilişkileri, bütünleşmiş ve bütünleşmemiş gruplarıdır*” (Güvenç, 2018: 128). Değerleri kültürden bağımsız bir şekilde ele almak ve anlamak mümkün değildir. Çünkü değerlerin kaynağı kültürdür; bilimsel anlamdaki kültür, toplumsal değerleri içermekte ve değerler kültürün normatif karakterini oluşturmaktadır. Soyut olan sosyal değerler önce yargılar yoluyla

dildeki ifadelere yansımakta, zamanla toplumsal kurumlara dönüşmekte ve ardından davranışlarla somutlaşmaktadır (Yazıcı, 2014: 217-220).

İnsan, değer üreten bir varlıktır. Parsons’a göre bu özellik, insanın sosyal bir varlık oluşundan kaynaklanmaktadır ve Parsons, değer in ortaya çıkmasını etkileşim sürecinde bir araya gelen insanlar arasındaki ilişkilere dayandırmaktadır (Topçu, 2018: 8). Birey, toplumsal olan değerleri, içinde doğduğu toplumda hazır olarak bulur; sosyalleşme sürecinde değerleri öğrenir, benimser, uygulamaya katılır ve bir sonraki nesile aktarır (Yazıcı, 2014: 212). Değerler hem insanların davranışlarını etkiler hem de başkalarının eylemlerini değerlendirmenin de ölçütleri olarak işlerler (Schaefer, 2013: 65).

Yazıcı (2014: 213) ‘değerlerin’ belli başlı işlevlerini şu şekilde sıralamaktadır; “a) Değerler, yargılamada birer araç olarak kullanılır. İnsan, grup ve kategorilerin toplumsal önemlerini ölçme, toplumda çeşitli tabakalaşmaları betimleme, bireye, çevresindekilerin gözünde hangi yeri işgal etmekte olduğunu öğretir. b) Kişilerin dikkatini istenen, yararlı ve önemli görülen kültür nesneleri üzerinde odaklaştırır. c) Toplumda ideal düşünme ve davranma yollarını gösterirler. d) Sosyal rollerin sevilmesinde ve gerçekleştirilmesinde rehberlik ederler. e) Toplum düzenini sağlama ve sürdürme bakımından bir sosyal kontrol ve baskı araçları görevini yerine getirirler. f) Dayanışma araçları olarak devreye girerler. g) İnsanları ve olayları nitelendirmek, eylemleri seçmek ve meşrulaştırmak ölçütü olarak kullanılırlar” (Yazıcı, 2014: 213).

Değerler, topluma yön veren önemli kültür unsuru olup, günlük hayatımızda bireylerin yapıp etmelerini, ödüllendirilenlerin ve yasaklananların neler olduklarını belirler (Asayesh, 2019: 74). Toplum, kültür ve değer ilişkisini ele alan Yazıcı (2014: 214) bu durumu şu şekilde dile getirmiştir: “Toplum kültürü, kültür de değer olarak adlandırılan çeşitli soyut ölçütler üretmektedir. Topluma yeni katılan bireyler öncelikle katıldıkları toplumun değerlerini içselleştirerek toplumsallaşırlar. Bu sayede, toplumun varlığını sürdürmesi mümkün olmaktadır.”

1.3.5. Normlar

Normlar, belli bir vaziyette insanların nasıl davranmaları gerektiği konusunda beklentilerden oluşan (Asayesh, 2019: 74) ve yaptırım olan toplumsal kurallardır (Güneş, 2016: 190). Normlar, bireylerin belirli zaman içerisindeki davranışlarının nasıl olacağını

belirler, bu nedenle bir grubun değerlerinden çıkartılabilip, değerlere göre daha belirli, sınırlı ve emredici olmaktadır (Eren, 2007: 291; Asayesh, 2019: 75).

Normlar, sosyalleşme süreci ile öğrenilip, birey için alışkanlık haline gelir (İçli, 2012: 135). Kültür içinde bulunan sosyal ilişki ve etkileşimler, normlar tarafından tahmin edilip, ön görülebilir. Böylelikle bir örgü meydana gelerek aile, inanç, eğitim, siyaset gibi sosyal kurumlar ile bunların karşılıklı etkileşip bütünleşmeleri sonucu sosyo-kültürel yapı meydana gelir (Nirun ve Özönder, 1988: 340).

İçli (2012: 37)' ye göre toplumun yaşamı değiştikçe normlarda değişir. Yani zaman içinde toplumsal normlar geçerlilik ve etkinliklerini kısmen ya da tamamen yitirerek değişir. Toplumda var olan normlar, birbirinden farklı önem derecelerine sahiptir. Bu sebeple toplumda bulunan normların hepsi aynı derecede kabul görmemektedir. Bunun için, toplumca kabul gören normların uygulamasına dönük yaptırımlar da tür ve içerik açısından farklılıklar gösterebilmektedir (Eren, 2007: 293).

Schaefer (2013: 65) yaptırımları “*toplumsal bir normu ilgilendiren davranışlar için verilen cezalar ya da ödüller*” olarak tanımlamıştır. Normları geçerli kılan ceza ve ödüllerdir. Norma uygun olan davranış ödüllendirilirken, uygun olmayan davranış cezalandırılır. Ceza ile istenmeyen davranışlar ortadan kaldırılırken, ödüllendirme ile istenen davranışlar pekiştirilir (İçli, 2012: 135-137). Kültürün içinde norm ve yaptırım dokusu bir kültürün değerlerini ve önceliklerini yansıtır. En yüce görülen değerlerle ilintili yaptırımlar aynı zamanda en güçlü yaptırımlar olacaktır; daha önemsiz görülen konular daha hafif ve enformel yaptırımlar taşıyacaktır (Schaefer, 2013: 65).

Normlar, resmi normlar ve gayri resmi normlar olarak ikiye ayrılır. Resmi normlar, çoğunlukla yasa, yönetmelik, tüzük, genelge, kurul kararı gibi resmi ve yazılı kurallardır, bu kurallara bireyler uymakla yükümlüdür. Bu normlara uyulmadığı takdirde verilecek cezalar önceden belirlenip resmi soruşturma başlatılacağı gibi uyulduğu takdirde de verilecek olan ödüller önceden belirlenir. Ayrıca resmi normlara uyulmadığı durumda toplumsal değerler tehdit ile karşı karşıya kalır bu da toplumun tepkisine sebep olur (İçli, 2012: 136). *Resmi olmayan normlar* ise yazılı kurallara gerek duymadan uygun davranışları belirler (Asayesh, 2019: 75). Bu normlar için net bir şekilde belirlenmiş ödül ve cezalar yoktur. Ama resmi olmayan normlara uyulmadığı takdirde toplum tarafından kınama, alay etme, hakaret etme, dışlama gibi davranışlarla karşılaşılabilir (İçli, 2012: 136). Resmi olmayan normlara örnek olarak Schaefer (2013: 63) ortamlara uygun giyim

tarzlarını vermiştir. İnsanlar hangi toplumlarda olurlarsa olsun bu iki çeşit norma uymak zorundadırlar. Özellikle homojen toplumlarda resmi normlar ve resmi olmayan normlar arasındaki uyuma derecesi yüksek olurken heterojen toplumlarda ise bu iki norm arasındaki farklar giderek artmaktadır (İçli, 2012: 136).

Schaefer (2013: 63), normların, toplum içinde önem derecelerine göre de sınıflandırılabilirliğini belirtir. Bu sınıflandırmaya göre normlar, *adet*, *görenek*, *gelenek* ve *törelere* ayrılır. *Adetler*, bir toplumun, dışarıdan herhangi bir yaptırım ile karşı karşıya kalmadan, kendiliğinden uydukları ve yapmaya alışık oldukları davranış kalıbıdır. Sosyal alışkanlık olarak da adlandırılan adetler, Max Weber tarafından sosyal hareketin benzeşmesinin ihtimalleri olarak tanımlanmıştır. Adetler, toplumsal yaşamın düzenliliğinde etkili rol oynamaktadır. Yaptırımı güçlendikçe örf-töre haline alırlarken; yaptırımı zayıfladıkça kısa süre de geçerli olan alışkanlık yani görenekler haline dönüşmektedir (Nirun ve Özönder, 1988: 351). Yaptırımları en yumuşak normlar olan *Görenekler*, herhangi bir kültürün üyelerinin günlük yaşamlarını yönlendirmekte önemli rol oynar (Schaefer, 2013: 63; Nirun ve Özönder, 1988: 351).

Gelenekler ise herhangi bir kültürde her zaman var olduğuna inanılan, sosyal olarak bir nesilden diğer nesile sözlü anlatma biçimleriyle aktarılan alışkanlıkların, normların tümüdür. Gelenekler, ait oldukları kültürlerde bulunan bireyler arasında ortak bir ruh ile güçlü bir kalıp meydana getirerek kültürel sürekliliği sağlarlar. En yavaş değişen normlar olarak karşımıza çıkan gelenekler, göreneklerden daha yaygın olup, yaptırım gücü daha fazla olurken; adetlerden daha zayıf bir yaptırım gücüne sahip olmaktadır (Nirun ve Özönder, 1988: 351-352).

Bir toplumda bulunan kanun ve ahlak kurallarının yerine geçebilecek kadar güçlü ama kanun olmayan davranış kalıpları örf- töre adını alır. Örf ve töreler, yaptırım gücü en yüksek olan norm çeşididir ve bir kültürün değerler sisteminin temelinde yer alıp, diğer bütün sosyo-kültürel normların üzerinde güce sahiptirler. Zamanla örf ve töreler bir çok kültürde yazılı kurallara haline dönüşür ve toplumun tüm bireylerini bağlayıcı, sınırlayıcı bir fonksiyon kazanır (Nirun ve Özönder, 1988: 352). Bütün toplumlar törelerine itaat edilmesini isterler ve törelere itaat edilmediği takdirde ise toplumun üyeleri ağır cezalar ile karşı karşıya kalırlar (Schaefer, 2013: 63). Dolayısıyla adetler, örfler, görenek ve gelenekler ile birlikte sosyal düzen sağlanmış olur (Nirun ve Özönder, 1988: 341).

Bir kültürün değerleri, normları ve yaptırımları çoğu kez birbiriyle doğrudan ilişkilidir. Schaefer (2013: 65) bu durumu örnek vererek açıklamıştır: “*mesela, bir kültür evlilik kurumuna yüksek değer atfediyorsa, zinayı yasaklama ya da boşanmayı güçleştirme konusunda normları (ve ağır yaptırımları) olabilir.*” Kısaca bir davranışın norm olarak nitelenebilmesi için, söz konusu davranışa toplum tarafından bir değer yüklenmeli, bu davranışa uyulmadığı takdirde toplum tarafından belirli bir yaptırımın kabul edilmiş olması gerekmektedir (Eren, 2007: 292).

1.4. Kültürün Sınıflandırılması

1.4.1. İki Boyutlu Analiz

Maddi kültür, somut olan her şeydir (Dikeçligil, 2020: 117). Kültürün maddi öğeleri, bir toplumun belli bir dönemdeki teknik açıdan ilerlemesini, üretim ve uygulayımındaki deneyim, beceri ve yeteneklerini yansıtır. Yani maddi kültür, insanın çalışması sonucu gerçekleştirdiği, ürettiği tüm nesneleri, araç ve gereçleri anlatır (Ozankaya, 1992: 218).

Manevi kültür ise “maddi kültür ile etkileşim içinde biçimlenen düşünceler, değer ölçüleri, davranış kuralları, gelenek-görenekler, dinsel, siyasal, felsefi inançlardan oluşan uyumlu bütünlüğe” denir (Ozankaya, 1992: 218-219).

Yazısız kurallar olarak bilinen adetler, gelenekler, görenekler ile tabular ve yazılı kurallar olarak bilinen yönetmelikler ve kanunlar manevi kültür içinde yer alırken, din kaynaklı olan veya olmayan bütün inanç kalıpları, değer yargıları, referans noktaları da yine manevi kültür içinde yer alır. Bu nedenle pozitivist paradigmanda değerler ve normlar manevi kültür içinde yer alır. Bunun sonucunda netliğini kaybeden manevi kültür kavramı, yeterince güçlü bir analitik araç olma imkanını kaybetse de, her türlü ideoloji için son derece yararlı olmayı sürdürür. Özellikle Marksistlere alt yapının önemini ve belirleyiciliğini ispat edebilecekleri bir alt yapı-üst yapı şablonu verir. Marksist olmayanlara ise; manevi kültürün üstünlüğünü savunacakları bir manevi kültür- maddi kültür şablonu sunar. Oysa normlar ve değerler arasında çok ince bir ayrım vardır ve bu ayrım iki parçalı analizde silinmiş durumdadır. Bu inceliği yok sayarak, her iki olguyu aynı kategori içinde düşünmekte bilimsel analiz açısından verimli olmamaktadır. Bu durum birbirinin aynı olan, ama göze batmayan farklılıklara sahip tek yumurta ikizini, iki kişi yerine tek kişi olarak görmeye benzemektedir (Dikeçligil, 2020: 117-119).

1.4.2. Üç Boyutlu Analiz

İnsan, anlam atfeden ve atfettiği anlamlara göre ilişki kuran bir varlıktır. Her türlü sosyal etkileşimde anlam kodları davranışlar için gerekli olan referans kodlarıdır: inançlar, inanç kalıpları, değerler, değer yargıları, temel kabuller, sayılıtlar, postulatlar bilişsel boyuttaki anlam kodlarıdır. Kültürün üç bileşenli analizinde, bir sosyo-kültürel etkileşimde referans noktaları olan her türlü anlam kodları kognitif (bilişsel) boyutu oluşturur. *Kognitif\bilişsel* boyut bireyin kendisi, başkaları ve çevresi hakkında sahip olduğu her türlü anlam kodlarıdır ve içselleştirilmiş oldukları için bu anlam kodlarına inanç kalıpları da denilebilir. Her şey hakkında iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin, faydalı-faydasız vb. gibi bireyin kognisyonunda kalıcı olan, değiştirilmesi çok zor olan anlam kodları\bilişsel kodlar olduğu için inanç kalıplarıdır. Birey her türlü değerlendirme, yorumlama ve düşünme faaliyetini bu inanç kalıplarını referans alarak yapar. Kognitif\bilişsel boyut, bir toplumun ideal kültürünü, yani ‘olması gerekeni’ ifade eder (Dikeçligil, 2020: 120-122).

En somut ihtiyaçlardan en soyut ideallere kadar insanların bütün tutum ve davranışları, kabul ettikleri ve benimsedikleri anlam kodlarından etkilenmektedir. Bu tutum ve davranışlara ilişkin beklentiler ise *normatif boyutta* yazılı ve yazısız davranış kuralları olarak biçimlenir. Bir diğer ifade ile normatif boyut davranışları ve sosyal etkileşimi düzenleyen bütün kuralları kapsar. Kurallar bir davranışın ‘nasıl’ yapılacağını\ yapıldığını gösterip düzenlerken, anlam kodları ‘ne için’ yapılacağını\ yapıldığını yani amacını, niyetini, anlamını tayin eder. Birbiri içinde yuvarlanmış olmasına rağmen her iki boyutun birlikte değil de ayrı ayrı mütalaa edilmesinin sebebi, bunların sosyal etkileşimde, birbirlerine bağlı olsa da, farklı fonksiyonlara sahip olması ve bu işlevleri farklı biçimde icra etmeleridir (Dikeçligil, 2020: 120-122).

Kültürün *maddi boyutunda* yer alan nesneler ise, kognitif boyutta içselleştirilmiş olan anlam kodunun, yani amacın davranışlar olarak normatif boyutta şekillenmesini (dışsallaşmasını) diğer bir ifade ile hayat bulmasını sağlayan maddi araçlardır (Dikeçligil, 2020: 121).

“Bir sosyo-kültürel yapıda: (1) Her maddi kültür unsuru, bilişsel boyutta en az bir anlam koduna karşılık gelir ve bu iki boyut arasındaki ilişki normatif boyutta davranışlar vasıtasıyla düzenlenir; (2) Bilişsel boyutta içselleştirilmiş bulunan anlam kodu (değer, değer hükmü, inanç kalıbı, referans noktası) normatif yapıda gözlemleyebileceğimiz

insan davranışlarında ve çoğu zaman maddi araçlar vasıtasıyla somut bir biçimde dışsallaştırılır; (3) ya da bir norm yani davranış beklentisi ve anlam, bir maddi kültür nesnesi ile somut ifadesine kavuşur” (Dikeçligil, 2020: 123-124).

1.5. Kültürel Süreçler

1.5.1. Kültürleme (Enculturation)

Kültürleme, bireylerin doğduğu andan öldüğü ana kadar içinde yaşam sürdükleri toplumun istek ve arzularına uyum sağlayacak şekilde etkilenmesidir (İçli, 2012: 115). Bu kavram ilk olarak 1948’de antropolog Herskowitz tarafından ortaya atılmıştır (Güvenç, 2018: 163). Güvenç (2019: 85) *kültürlemenin* aslında toplumsal barış ve huzuru sağlayan bir süreç olduğunu şu şekilde dile getirmiştir: “*Toplumların kendisini oluşturan bireylere belli bir kültürü aktarma, kazandırma, toplumun istediği insanı eğitip yaratma ve onu denetim altında tutarak, kültürel birlik ve beraberliği sağlama, bu yolla da toplumsal barış ve huzuru sağlama sürecidir.*”

Toplumbilimciler *kültürlemeye* ‘sosyalizasyon’ (toplumsallaştırma) demektedirler. Güvenç (2018, s:163)’e göre ‘*kültürleme*’ kavramı sosyalizasyondan (toplumsallaştırma) dan daha geniş kapsamlıdır. Sosyalizasyon yalnızca, topluma uyum sağlayan bir süreç olduğu halde, *kültürleme* öteki tüm koşullanmaları da içine almaktadır. Pek çok toplumbilimci toplumsallaştırmanın 15-20’li yaşlarda son bulduğu düşüncesine sahiptirler, ama doğumla başlayan bir süreç olan *kültürleme* sürecinin etkisi her ne kadar 20-25 yaşından sonra gittikçe azalsa da bu süreç, birey yaşam sürdüğü sürece etkisini göstermekte ve ölene kadar devam etmektedir (Güvenç, 2019: 85).

Eğitimciler ise *kültürlemeye* ‘eğitim süreci’ demektedirler. Güvenç (2019: 85) ‘e göre süreç demeleri her ne kadar doğru olsa da, eğitimciler eğitimi okul ile sınırlı tutmaktadır ve eğitim, *kültürlemenin* bilinçli, amaçlı ve istendik koşullandırmalarını içermektedir. Oysa *kültürleme* bilinçsiz, rastgele, kendiliğinden öğrenmeleri ve koşullandırmaları da içermektedir. Bu nedenle *kültürleme* eğitim sürecinden çok daha geniş anlama sahip olmaktadır. Yani çocuğun ya da gencin, büyüklerinin olumlu ya da olumsuz davranışlarını model alarak kendiliğinden davranması bir *kültürleme* sürecidir (Güneş, 2016: 166).

1.5.2. Kültürleşme (Acculturation)

Batı kökenli kültürleşme sözcüğü ‘Acculturation’ kelimesine karşılık gelmekteyken, bunun tek c harfi ile yazılan ‘Aculturation’ kelimesi kültür yitimi, kültürün yozlaşması anlamlarına karşılık gelmektedir. Güvenç (2019: 87)’ e göre ‘Acculturation’ ile ‘Aculturation’ kavramlarının yazılışlarının benzer oluşu, bu iki kavramın anlamlarının da karıştırılmasına neden olmaktadır. Burada sözü edilen kültürleşme aslında doğru ve olumlu anlamdaki süreçtir. *Kültürleşme*, kültürel yayılma süreciyle meydana gelen maddi ve manevi öğelerle, başka kültürden birey ve grupların belli bir kültürel etkileşime girmesi ve karşılıklı etkileşim sonunda her ikisinin de değişmesidir (İçli, 2012: 116). Yani, farklı kültürlerin karşılıklı etkileşime girmesiyle gerçekleşen kültür alış-verişidir, bu nedenle *kültürleşme* işteş bir fiildir (Güneş, 2016: 167; Aydın, 2020: 51).

Kültürleşme de grup baskınlığının herhangi bir önemi yoktur. Karşılıklı etkileşim olduğu için her ikisi de birbirinden etkilenmektedir ve bu süreçte hem insanlar hem de tüm kültürel öğeler, araçlar ve kurumlar değişikliğe uğrayabilmektedir. Bunun yanı sıra kültürleşme de iki ayrı kültürel sistem doğrudan bir ilişki kurmayıp, başka kültürler aracılığı ile de birbirini etkileyebilmektedirler (Güvenç, 2018: 165).

Geçmiş zamanlarda *kültürleşme* dostluk, komşuluk, savaşlar veya uzun süreli gezilerde; gezginlerin, diplomatların, din adamları ve tüccarların gittikleri yerlere kendi kültürlerini taşımalarıyla, dönüşte de yazılı veya sözlü ilişkiye girdikleri kültürlerden aktarmalarda bulunmalarıyla gerçekleşiyordu. Günümüze gelindiğinde ise bu durum özellikle küreselleşme ile birlikte, bireylerin birbiri ile yüz yüze gelmesine gerek kalmadan iletişim araçları, gazete, dergi, kitap, radyo, televizyon, internet, sinema vb. gibi araçlarla gerçekleşmektedir (Aydın, 2020: 51; Güvenç, 2019: 87).

1.5.3. Kültürlenme (Culturation)

Kültürlenme, “belirli bir toplumun alt kültürlerinden ya da farklı toplumlardan kopup gelen birey ve grupların buluşması ve bir etkileşim süreci sonunda asıl kültür ve alt kültürde bulunmayan yepyeni bir birleşime ulaşmasıdır”(İçli, 2012: 116). Yani bu farklı toplumlardan gelen birey ve grupların birbiriyle etkileşim süreci içine girerek, yeni kültür bileşimleri araması, kendi geleneksel kültürlerine özgün katkılarda bulunması, toplumda gizli kalmış güçlerin günlük hayata girmesi, yeni öz ve şekillerin denenip sınanması, toplumların kendi kendilerini yenileme sürecidir (Güvenç, 2018: 373).

Kültürlenme, yatılı okul, yüksekokul yaşantılarında, yeni yapılmış toplu konutlarda ve yerleşmelerde, gençlik hareketlerinde, siyasal partilerde vb. olgularda etkinlik kazanmaktadır (İçli, 2012: 116; Güvenç, 2019: 86).

Güvenç (2018: 166; 2019: 86)' e göre *kültürleme* okul öncesinde yani ailede başlar ve okul dönemi sonunda hızlanırken; *kültürlenme*, değişik aile, eğitim, meslek grubu, bölge (alt kültür) çevrelerinden kalkıp belli yer ve zamanlarda bir araya gelen, birbirini etkileyen akran grupları arasındaki kültür etkileşimidir. Ana babalar *kültürleme* yoluyla öğrenip kazandıklarını *kültürleme* yoluyla çocuklarına aşırlarlar. Çocuklar *kültürleme* süreciyle anne baba ve toplumdan aldıklarını sonradan, *kültürleşme* yoluyla başka toplumlara, *kültürlenme* yoluyla kendi yurttaşlarına aktarabilirler.

1.5.4. Kültür Şoku (Culture Shock)

Kültür şoku, “*bir kültürden başka bir kültüre giden bireylerin, yeni kültüre uyum sağlamakta karşılaştıkları güçlükler, sıkıntılar, bunalımlar ve bu duruma gösterdikleri tepkilerdir*” (Güvenç, 2018: 159). Oberg, kültür şokunu sosyal ilişkiye dair tüm tanıdık işaret ve sembollerimizi kaybetmemizden kaynaklanan endişe, kayıp ve yoksunluk hissi olarak tanımlamıştır (Alves Lopez ve Pena Portero, 2013: 2; Moufakkir, 2013: 326).

Oberg'e göre kişi bir kültürle doğmaz ancak bunu anlama ve kullanma kapasitesine sahip olarak dünyaya gelir. Belirlenmiş bir kültürel ortamda büyüüp, bu kültürel ortamda sosyal olarak etkileşim kurmayı öğrendiğimizde bu kültür, yaşam biçimimiz olur. İnsanlar, bildikleri, kendilerini rahat ve güvende hissettikleri sosyal ortamı terk ettiklerinde ve yeni bir kültürel ortama geçtiklerinde bu yeni kültürel ortama uyum sağlamaları gerekir. Her kültür, etrafındaki dünyayı farklı şekillerde algıladıklarından ve onu yorumlamak için farklı mekanizma ve stratejiler geliştirdiklerinden, kültürel farklılıklarla ilgili beklenmedik endişe ve bu yeni kültür tarafından reddedilme korkusu kültür şokunun gerçekleşmesine neden olur (Alves López ve Pena Portero, 2013: 2; Moufakkir, 2013: 326)

Kültür şoku, psikolojik krizlere ve fiziksel işlev bozukluklarına neden olabilir. Özlem duyma, anti sosyal kişilik bozukluğu, yalnızlık ve sıkıntı, diğer insanlara aşırı bağımlılık, yeni kültüre karşı sinir ve düşmanlık gibi ruhsal durumların yanında; uykusuzluk, mide bulantıları, baş ağrıları, yemek yiyememe ya da gereğinden fazla yemek yeme gibi fiziksel bozukluklar da bu durumda görülebilmektedir (Livan, 2011: 8).

Toplumumuz giderek çok kültürlü hale geldiğinden, hepimiz alışılmadık kültürel veya alt kültürel ortamlarda çeşitli derecelerde kültürel şoku yaşamaktayız. Göçmen grupları, yabancı öğrenciler veya mülteciler, denizaşırı görevlerdeki işadamları kültür şokunu yaşama olasılığı olan gruplardandır. (Winkelman, 1994: 121).

1.5.5. Kültürel Değişme

Değişme, bir durumdan başka bir duruma geçişi ifade eden bir kavram olduğundan, toplumda meydana gelen her türlü ‘gelişme’ ve ‘gerileme’ bir tür değişmeyi ifade etmektedir (Şahin, 2019: 461; Güvenç, 2000: 19). Kültür, dinamik bir kavramdır ve zaman içerisinde az-çok, uyumlu-uyumsuz, hızlı-yavaş biçimlerde değişimlere uğramaktadır (Güvenç, 2019: 26; İçli, 2012: 110). Değişen şartlar karşısında genel çareler bulmak ve onlara uyum sağlamak konusunda her kültür aynı derecede hazırlıklı ve eşit kapasiteye sahip değildir. Bir toplumda değişiklikler olduğu zaman bazı fertlerin veya grupların arzu ve ihtiyaçları kendi kültürleri tarafından ancak bir dereceye kadar karşılanabilir. Arzuların ve ihtiyaçların karşılanamadığı zamanlarda ve özellikle daha iyi donanımlı yabancı bir kültürle temasa gelindiğinde toplumda memnuniyetsizlik ve huzursuzluk doğabilir. İşte bu hoşnutsuzluk zamanlarında toplumdakiler kendi kültürlerinin zaafını hissetmeye başlar veya temasa geline kültürün doğrudan doğruya ya da vasıtalı bir şekilde etkisine maruz kalırlarsa kültürlerinde esaslı değişimler meydana gelebilir (Turhan, 2020: 37).

Mümtaz Turhan (2020: 38), Malinowski’nin kültür değişmesi tanımını ele alır ve Malinowski kültürel değişmeyi şöyle tanımlamaktadır; “Kültür değişmesi bir toplumun mevcut düzenini, yani toplumsal, maddi ve manevi medeniyetini bir tipten başka bir tipe değiştiren süreçtir. Böylece kültür değişmesi, bir toplumun siyasi yapısında, idari yapısında ve toprağa yerleşme tarzında, iman ve kanaatlerinde, bilgi sisteminde, değer yargılarında, kanunlarında, maddi alet ve araçlarında, bunların kullanılmasında toplumsal ekonominin dayandığı tüketim maddelerinin kullanılmasında az çok meydana gelen değişimleri içerir. Terimin en geniş anlamıyla kültür değişmesi, insan medeniyetinin daimi bir faktörüdür; her yerde ve her zaman meydana gelmektedir” (Turhan, 2020: 38).

Turhan (2020: 39)’a göre kültür değişimleri ‘serbest’ ve ‘zorunlu’ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. ‘Serbest kültür değişmesi’, bir toplumsal grup ya da cemiyet, yabancı bir kültüre sahip olan grup veya cemiyetle temas ettiğinde hiçbir iç ve dış baskı altında kalmadan, o kültürün belli bir kısmını alıp benimsemesi neticesinde bünyesinde meydana

gelen değişmelerdir. ‘Zorunlu kültür değişmesi’ ise, ayrı kültürlere sahip iki toplumsal grup ya da cemiyetten biri kendi kültürünü veya belirli bazı unsurlarını kabul etmesi için diğerine baskı uygulayarak zorla kendi kültürünü kabul ettirmesi sonucu meydana gelen değişmelerdir (Turhan, 2020: 39). Bu duruma aynı zamanda ‘zorla kültürleme (trans-culturation)’ da denilmektedir. *Zorla kültürleme*, bir kültüre ait olan birey ya da grupların, başka bir kültür tarafından zorla değiştirilmesidir (Güvenç, 2018: 159).

Eski zamanlarda tüccarlar, yabancı kültürlerle temas edip ya kullanmak ya da kendi toplumlarına ithal etmek amacıyla bu yabancı kültürlere ait unsurlar getirirler ve böylelikle kültür unsurlarının etrafa yayılmasında önemli rolleri olurdu. Günümüze gelindiğinde ise kültür unsurları, mecmua, kitap, radyo, sinema, televizyon, internet vb. gibi araçlar sayesinde yayılmaktadır. Kültürel değişme yabancı bir kültürle olan temas ile gerçekleşebildiği gibi aynı zamanda bu yabancı kültür ile temas olmadan da gerçekleşebilmektedir. Linton’a göre kültür değişmelerinde grup veya cemiyetlerin birbirine karşı takındıkları tavırlar, kültür temaslarından çok daha önemlidir (Turhan, 2020: 40).

M hlman’ a göre kültürel değişim, bireyin davranışları üzerinde de değişimlere neden olmaktadır. Kültürel değişim ile karşı karşıya kalan bireyin geçirebileceği değişim sürecini M hlman şu şekilde ifade etmiştir: “*gururlu cesur, sadık bireylerden, kısa sürede şarlatan ve yalancı, sadece zevkini ve çıkarını düşünen, geleneksel kültürlerini inkar edip alay eden kötü niyetli insanlara dönüştürür*” (Asayesh, 2019: 77).

Kültürel değişim ile beraber kültürün yıkımı da söz konusu olabilmektedir. Eğer ki bir kültürde zarar veren unsurlar, norm ve değer halini gelirse, o zaman o kültürün bir parçası haline gelirler. Böylece bir toplumun kültürü değişir. Mesela dövme, afyon, yalan söylemek, intikam, hile vb. norm halini alırlarsa, normdan değere, değerden de yeni bir kültüre dönüşür (Asayesh, 2019: 77).

Kültürün maddi ve manevi ögeleri birbiri ile her zaman ilişki içerisindedir. Bunlardan biri değiştiğinde diğerinin de ona uyum sağlayıp değişmesi zaman alabilir. İşte Ogburn bu duruma ‘kültürel gecikme’ demiştir. Ogburn’a göre bir kültürün maddi ögeleri daha hızlı, manevi ögeleri ise daha yavaş şekillerde değiştiğinde bu iki  ge arasında yeterli bir bütünleşme oluşmaz ve bir boşluk ortaya çıkar. Bu da kültürel gecikme ile sonuçlanır (İçli, 2012: 109). Kültürel gecikme kavramının belirlenmesi için Ogburn dört adımdan bahsetmiştir. Öztürk ve Seyhan (2016: 45) Ogburn’un bahsettiği dört adımı şu

şekilde açıklamışlardır: “1) *Kültürel sistem içinde en az iki değişkenin, (maddi ve maddi olmayan kültür unsurları), belirlenmesi; 2) Bu değişkenlerin uyum içinde olduklarının gösterilmesi; 3) Bu iki değişkenden biri değişirken, diğeri değişmediği ya da birinin diğerinden daha fazla değiştiğinin tarihlerle gösterilmesi, 4) Bir değişkenin diğerinden önce ya da ondan daha fazla değişmesi durumunda, önce olandan daha az doyurucu bir uyumun bulunduğu gösterilmesi gerekir.*” Teknolojik gelişmeler de kültürel gecikmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Tarımda makineleşmeyle köylerden kente yoğun bir göçün yaşanmasıyla birlikte, kente göç eden bireylerin karşılaştığı zorluklar buna örnek olarak gösterilebilir.

1.5.6. Kültürel Çeşitlilik (Çok kültürlülük)

Çok kültürlülük terimi etnik ve kültürel farklılıkları ifade etmek için kullanılır. Günümüzde her toplum, tarihsel, dinsel, etnik ve kültürel çeşitlilik barındırmaktadır bu nedenle her toplum kültürel yapısı gereği birbirinden farklıdır, bu nedenle bütünleşmiş ve hepsi birbirine benzeyen toplumlardan söz etmek yanlıştır. Çok kültürlü toplum, her biri kendisine ait farklı anlam ve önem sistemlerine, dünya ve insan anlayışına sahip birçok kültür ve kültürel topluluktan oluşur. Kültürel çeşitlilik üç farklı kaynaktan beslenmektedir bunlar; “1. *Kendi topraklarında yaşarken başka bir devlet çatısı altında yaşamak zorunda kalarak ortaya çıkan yerli azınlıklar, 2. Göçmenler ve göçmen kökenli olanlar, 3. İç göçlerdir.*” Farklı kültürleri içinde barındıran toplumlar ya bu çeşitliliği hoş karşılayıp desteklemiş ya da ‘öteki’ olarak kabul edip, baskın kültürün içinde tamamen ya da kısmen asimile etmişlerdir (Ceylan, 2015: 27-29-30-31).

Alt Kültür

Günümüz toplumları heterojen bir yapıya sahip olduğundan, bu toplumlarda birden fazla alt-kültür bulunmaktadır (İçli, 2012: 113). Alt kültür, “*toplumun genelindeki örüntülerden farklı töreleri, görenekleri ve değerleri olan toplum kesitine*” denir (Schaefer, 2013: 58). Alt kültürler, toplumun içinde bulunan etnik ya da dinsel gruplara göndermede bulundukları gibi aynı zamanda nüfusun kendi kültürel kalıplarıyla, toplumun geri kalanından ayırt edilebilir olan herhangi bir kesimini de ele alır. Dünyada ırkların, gençliğin, etnik grupların oluşturdukları alt kültürler olduğu gibi, bunlardan daha küçük bir kesim olan üniversite kampüsleri ya da uyuşturucu madde kullanan insanlarda birer alt kültürlerdendir (Yıldırım, 2015: 18-19).

Alt kültür, yaygın olan kültürden kısmi olarak farklılaşmadır fakat bu farklılaşma temel kültüre zarar verecek nitelikte değildir sadece aynı kültürdeki farklar durumundadır. Alt kültür üyeleri, diğer alt kültürlerle karşı etnocentrik bir tutum takınırlar yani kendi alt kültürlerini üstün görüp diğer alt kültürleri aşağılayabilirler (İçli, 2012: 114).

Yıldırım (2015: 20) yapmış olduğu çalışmada alt kültürün varlığının iki koşula bağlandığını şu şekilde belirtmiştir: “1. Bir alt-kültür, içinde yaşadığı kültür örüntüsünden en az bir ya da daha fazla özellik veya unsurlar açısından farklıdır. 2. Buna karşılık alt-kültürler, büyük kültür örüntüsüne bağlıdır ve bu bağı ortak dil ve ekonomik sistem unsurları sağlar. Alt-kültürler üyelerinin ana dilleri, içinde yaşadıkları kültür örüntüsünden farklı bile olsa, alt-kültür üyelerinin hiç değilse, herhangi bir esasta büyük kültür örüntüsü ile etkileşimde bulunan bireyleri kültürel etkileşim noktalarını oluştururlar. Diğer taraftan egemen kültür örüntüsünün koyduğu ekonomik, ticari ve mali sistem alt-kültür üyelerini de içine almak zorundadır.”

Alt kültürdeki kişiler kendini toplumun genelinden ayıran özel bir dil veya argo geliştirirler, bu özel anlamlı kelimeleri alt kültürdeki kişiler anlarken, alt-kültür dışındaki bir kişi anlayamaz. Etkileşimci yaklaşımı savunan sosyologlar, alt kültürün kaynaştırıcı olmasında ve kimliğinin korunmasında dilin ve simgelerin güçlü etkileri olduğunu vurgularlar. İşlevselciler, alt kültürlerin belirli toplumsal grupların farklılıklarıyla ortaya çıktığını ve paylaşılan ortak bir kültür içerisinde farklılıklar olabileceği görüşünü savunurken; çatışmacılar, çeşitliklerin çoğu kez toplum düzenlemelerindeki eşitsizlikleri yansıttığını savunurlar (Schaefer, 2013: 59-60).

Karşı Kültür

Schaefer (2013: 60)’a göre, bir alt-kültür, dikkat çekici ve kasıtlı bir şekilde yaygın kültürün bazı yönlerine karşı karşıt tavır geliştirdiğinde ‘karşı kültür’ meydana gelmektedir. Özellikle egemen kültürün değerlerini sorgulayan grupları belirtmek üzere 1960’lar da ‘karşı kültür’ kavramı ortaya çıkmıştır (Bulut, 2019: 123).

Karşı kültür, toplumun asıl kültüründen hem derece farklılıkları hem de topluma zıt ve onunla çatışan duygu, düşünce ve eylem biçimlerini yaratan bir kültürdür. Bir toplumda hoşgörü sınırlarını aşan, toplumun sahip olduğu norm ve değerlerle çatışan her türlü oluşum için karşı kültür terimi kullanılabilir (Yıldırım, 2015: 24)

Karşı kültürler özellikle gençler arasında daha çok yaygındır. Çünkü gençlerin yeni standartlara uyumu yaşlılara göre daha kolaydır, yaşlılar içinde yaşadıkları kültürlerle etnocentrik bağlarla bağlandıklarından, yaşlıların yeni bir kültüre uyumu kolay olmamaktadır (İçli, 2012: 114).

1.6. Kültürel Sermaye

Pierre Bourdieu tarafından sosyoloji literatürüne kazandırılan ‘kültürel sermaye’, kendisine sahip olanlara belirli avantajlar sağlayan kültürel bilgi kümeleri ve akademik niteliklere tekabül eden kurumsallaşmış yatkınlıklar ve yeterliliklerdir. Kültürel sermaye eğitim yoluyla elde edilir. Fakat bu eğitim, sadece okul tarafından verilen eğitimi değil aynı zamanda aileden gelen eğitimin aktarımını da içerir. Bu nedenle kültürel sermayenin elde edilmesi ve aktarılması uzun bir sürece denk düşer (Yanıklar, 2010: 124).

Bourdieu’ya göre ekonomik eşitsizlikler, kültürel eşitsizlikler tarafından pekiştirilir ve ona göre kültür (düşünceler, simgeler, yaşam koşulları), sınıf eşitsizliklerinin yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynar. Bu sınıfsal eşitsizlikler kültürel bir form alabilir böylece sınıfsal eşitsizliklerin kaynağı, ekonomik alandan, eğitim alanlarını da kapsayacak şekilde kültürel alana taşınır (Yanıklar, 2010: 123). Aktaş (2011: 47) bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: “*üst sınıfa mensup bireyler okula, ailelerinden edindikleri bir takım sosyal ve kültürel işaretlere sahip olarak gelirlerken; alt kültüre mensup olan bireyler okula, üst sınıftaki bireylerin sahip oldukları malumat ve hünerleri öğrenmek için gelirler. Bu bireyler her ne kadar üst sınıftaki bireylerin sahip oldukları sosyal ve kültürel hünerleri edinseler de, hiçbir zaman onların doğuştan vasfı olan bu hünerlere doğal aşinalık geliştiremezler. Hem okul hem de ailedeki sosyalizasyon süreci neticesinde edinilen kültürel sermaye, kültürün sınıflar üzerindeki etkisini ve sosyal yapıyla eylem arasındaki ilişkiyi analiz etmek üzere kullanılmaktadır.*”

Kültürel sermayenin önemli bir bileşiği habitustur. Habitus, ‘içselleştirilmiş anlam pratikleri ve anlam verici algılamalar’ ortaya çıkarır. Habitus, bireyin genel kültür bilgisi, yemek-içme, giyim, yürüyüş, oturup-kalka tarzları, ses tonu vurgusu, konuşma örüntülerinin karmaşıklığı, bedensel jestler vb. tarafından açığa vurulur. Bunların hepsi bir arada bir kimseye, kökenlerinin taşıdığı alışkanlığı taşır. Her habitus formasyonu tarafından ortaya konan sonuçlardan biri, sosyal dünyanın anlamına ilişkin kalıcı ve aynı zamanda belirli bir gruba, sınıfa ve sınıf fraksiyonuna özgü olan bir anlayış şekli ve bunun temelinde ortaya çıkan farklı kültürel tarz ve eğilimlerdir (Yanıklar, 2010: 125).

Habitus, kültürün bir bireyde cisimleşmiş halidir. Her ne kadar birey, kendi tercihlerini kendi yapsa da tercihlerinin arkasındaki prensipleri kendisi seçmez. Habitus, bireyin eylemlerinde, zihninde ve diğer bireylerle olan ilişkilerinde ortaya çıkar, böylece bireysel olan ve toplumsal olan ilişkilendirilir (Doğan, 2020: 83). Kültürel sermayenin kazanılıp aktarılması habitusun oluşumunun temel parçasıdır ve bu oluşum Bourdieu'nun 'aile içi' olarak adlandırdığı etkilerle ve bireyin sınıf koşullarına dayalı deneyimleriyle ortaya çıkar (Yanıklar, 2010: 125).

1.7. Kültür Üzerine Sosyolojik Yaklaşımlar

1.7.1. İşlevselci Yaklaşım

İşlevselci yaklaşım, sosyolojiyi, toplumsal uyumun bilimi olarak görür (Adak, 2018: 25). İşlevselci yaklaşımda toplumda her parçanın bir işlevi vardır, bu nedenle işlevselcilik aslında işlevi vurgulayan bir yaklaşımdır. İşlev, bir sistemin etrafına uyumunu ya da uyarlanmasını sağlayan gözlemlenebilen sonuçlar ve bir sistemin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hareketlerken; İşlevselcilik de bu hareketlere yapılan vurguya işaret eden yaklaşımdır (Çelebi, 2007: 200).

Mark Abrahamson işlevselciliği üç şekilde ele almaktadır. Çelebi (2007) yapmış olduğu çalışmada Abrahamson'un işlevselcilik için söylemlerine yer vermiştir: "İlk olarak Bronislaw Malinowski'nin temsilcisi olduğu bireyci işlevselciliktir ve bu bireyci işlevselciliğin kaynağı doğrudan bireylerin ihtiyaçları, arzuları, özlemleri, korkuları, tedirginlikleridir. İkincisi ise Radcliff-Brown'un temsilcisi olduğu kişilerarası işlevselciliktir. Kişilerarası işlevselcilikte işlevin kaynağı ümitleri, istekleri, tedirginlikleri olan bireylerin birbiriyle ilişkilerinde ortaya çıkmış olan örüntülerdir. Üçüncüsü ise Emile Durkheim'in temsilcisi olduğu toplumsal işlevselciliktir. Burada asıl olan toplumsalın ihtiyaçlarının karşılanarak onun süredurumunun mümkün kılınmasıdır. Holistik bir yaklaşım örneği olan Durkheim'in toplum kavramı, öz düzenlemeli ve öz kurallamalı bir bütünlüğün işaret edildiği bir toplum kavramıdır" (Çelebi, 2007: 201-202).

İşlevselci yaklaşımda bir sistemi oluşturan unsurlar karşılıklı bir etkileşim ve ilişki içindedir. Sistemi oluşturan unsurlardan bir tanesi normal bir şekilde işlerse, diğer unsurlarda normal bir şekilde işleyiş sağlarlar. Burada mühim olan bir sistemle ilişkili olan bir işlevin, başka bir sistemle ilişkili bir işlevle doğrudan bağlantıya girdiğinin altının

çizilmesidir. Yani bir işlev, ilk olarak karşısında bulunan sisteme doğrudan etki eder, o sistemde ilk başta kendi işlevi ile muhatap olur, iki işlevin birbiri ile etkileşiminden sonra da, ilk işlev ikinci işlevin kaynaklandığı sistem üzerindeki etkisini gösterir (Çelebi, 2007: 203). İşlevselci yaklaşımı savunanlara göre toplum adeta yaşayan bir organizmadır. Adak (2018: 25) bu durumu şu şekilde örneklendirerek açıklamıştır: *“Nasıl ki yaşayan bir organizma olarak insanın kalp, beyin vb. gibi çeşitli organları varsa ve insanın hayatını sürdürebilmesi için organların işlevini yerine getirmesi gerekiyorsa; toplumda ki kurumlar arasında da aynı durum söz konusudur, bu kurumlar arasında da sıkı bir ilişki ve etkileşim mevcuttur”* (Adak, 2018: 25).

İşlevselcilere göre bir sistemi oluşturan unsurlar bu sistemin sürüp gitmekte olan işleyişine pozitif katkılarda bulunurlar. Burada mühim olan olumluluk, uyumluluk ve dengeliliktir. İşlevselci yaklaşımın en önemli temsilcilerinden olan Parsons, işlev terimini olumlu işlev olarak ele alır ve ona göre eğer toplumsal yaşamın bir yönü toplumun düzenini ve hayatta kalmasını sağlamazsa, yani toplumun üyeleri arasında değerler birliğini sağlamıyor ve yararlı bir işleve hizmet etmiyorsa bir nesilden diğer nesile aktarılamaz (Çelebi, 2007: 203-204; Schaefer, 2013: 13). Ne var ki işlevin sadece olumlu bir işlevle sınırlı kalmayacağına yönelik düşüncelere sahip bir işlevselci olan Merton ise bir sistemde sadece olumlu işlev değil, aynı zamanda olumsuz işlevlerinde yer aldığı fikrini öne sürer. Dolayısıyla sistemin uyum ve bütünleşmesine yarar sağlayan işlevler olurken, aynı zamanda bu uyum ve bütünleşmeyi azaltan ya da yok eden işlevler de olabilir. Bu tür işlevler için Merton ‘disfonksiyon’ terimini kullanmıştır. Böylece işlevselci yapının içinde toplumsal yaşamı daha samimi ve gerçekçi olarak ele almanın yolu açılmıştır (Çelebi, 2007: 204; Adak, 2018: 25-26). Merton aynı zamanda açık ve gizil işlevler arasında ayırma da bulunmaktadır. Açık işlevler, kurumların açıkça ifade ettiği, bilinçli işlevlerken; Gizil işlevler, kurumun gizli amaçlarına hayat verecek bilinçsiz ve ya niyet edilmemiş işlevlerdir (Schaefer, 2013: 14).

Toplumsal sistemi oluşturan tüm unsurlar birbiriyle uyum ve bütünlük içinde işlerler yani işlevsellikte bir bütünsellik, genel bir bağımlılık ve bir aidiyet çemberi söz konusu olmaktadır. Toplumu bir sosyal sistem olarak ele alan Parsons’a göre sosyal sistem bir kurumlar ağıdır. Değerleri, normları, kuralları kültürel sistem taşımaktadır bu nedenle kültürel sistem sadece sosyal sisteme yönelik işlevler de değil aynı zamanda kişilik sistemine de yönelik işlevlerde bulunur. Böylece kültürel sistem bir yandan sunmuş olduğu değerlerle sosyal sistemde var olan kurumların hayat bulmasına sebep

olurken, diğer yandan bireylerin yaşamlarını sürdürmede önemli rol üstlenen normların yönlendiricisi olurlar (Çelebi, 2007: 204-208).

İşlevselcilere göre norm ve değerler kurumları bir arada tutmaktadır. Bu bütünleşme küçük aşiret tipi toplumlarda daha kolay şekillerde sağlanırken, toplumlar büyüyüp karmaşılaştıkça norm ve bütünleşme çok daha zor hale gelmektedir. Böylece uyum ve bütünleşme bozulur, düzensizlikler baş gösterir ve sosyal problemler ortaya çıkar (Adak, 2018: 26).

1.7.2. Çatışmacı Yaklaşım

Yapısal toplumsal örgütlenmenin temelinde, değer ve kaynakların eşitsiz dağılışımdan kaynaklanan bir yapısal çelişki ve çatışma bulunmaktadır. Bütün ekonomik, toplumsal, siyasal kurum ve süreçlerin; kültürel, sanatsal ve bilimsel etkinliklerin, o toplumda yaşayan sınıf ya da grupların arasında farklı düzeyler de sürekli devam eden çatışmaların sonucu oluşturulduğunu savunan yaklaşım türüne çatışmacı yaklaşım denilmektedir (Adak, 2018: 27). Çatışmacı yaklaşım, toplumsal davranışın en iyi şekilde, iktidar ya da barınma, para, hizmetlere erişim veya siyasal temsil gibi kaynakların dağılımı üzerinden mücadele eden gruplar arası gerilim temelinde anlaşılabilirliğini öngörür (Schaefer, 2013: 14). Schaefer (2013: 14) göre *“bu gerilim şiddet içermek zorunda değildir yani aynı zamanda toplu sözleşme müzakereleri, siyasal partilerin birbiriyle yarışı, dini grupların üyeler için birbiri ile rekabeti ya da bütçe tartışmaları şeklinde de ortaya çıkmaktadır.”*

Çatışmacılara göre yapısal uzmanlaşma ve farklılaşma toplumsal düzeni zayıflatmıştır. Endüstrileşmeden önce toplumda belirli meslek grupları vardı, farklılaşma azdı ve insanlar kim olduklarını, neyi yapmalarına izin verildiklerini bilirlerdi. Endüstrileşmeyle birlikte bilimsel gelişmeler ve politik devrimler toplumu dönüştürdü. Bu nedenle meslek grupları arttı, kentlere doğru yoğun göçler yaşanmaya başladı ve ortaya çıkan alt grupları tanımak imkansızlaştı. Bazıları aynı değer ve amaçlara ulaşmak için birlik kurarlarken, pek çoğu ekonomik ve sosyal fırsatlar için kendilerini rekabet ortamında buldular. İnsanların benzer geçmiş yaşantıları bulunsa da, onların sahip olduğu farklı statüler, onları toplumun yardımı ve desteği için doğrudan rekabete iter. Sosyal hayatta bazı bireyler diğerlerinden daha fazla güç ve ayrıcalığa sahiptir. Bu nedenle toplumda eşitlik yoktur. Çatışma teorisyenleri için eşit olmayan sosyal yapı değişene

kadar suç, yoksulluk, kirlilik, zayıf sağlık bakımı, ekonomik çöküntüler gibi sosyal sorunları önlemek imkansızdır (Adak, 2018: 27-28).

Aman (2017: 21) tüm çatışma teorisyenlerinde ortak olan çatışmacı yaklaşımın üç kabulüne çalışmasında yer vermiştir. “1. *Toplum adeta çıkarları için savaşan grupların bulunduğu alandır. İnsanların tümünde bazı çıkarlar ortaktır ve bu çıkarlar toplum tarafından belirlenmemiştir.* 2. *Toplumsal ilişkilerde güç, merkezi konumdadır.* 3. *Değer ve düşünceler toplumun hüviyeti değil aksine gücü elinde tutanın amaçlarını gerçekleştirmek üzere kullandıkları silahlardır*” (Aman, 2017: 21).

Çatışmacı yaklaşım Ralf Dahrendorf, Lewis A. Coser, C.W. Mills tarafından savunulmuştur (Güneş, 2016: 51). Çatışmacı yaklaşımın en önde gelen savunucularından olan Karl Marx, kapitalizm altında işçilerin sömürüldüğü düşüncesi sebebiyle toplumsal sınıflar arası mücadeleyi kaçınılmaz görmüştür. Marx'tan yola çıkan sosyal bilimciler ise çatışmanın sadece bir sınıf olgusu değil, aynı zamanda çatışmayı bütün toplumlarda gündelik hayatın bir parçası olarak görmeye başladılar. Toplumsal değişim ve kaynakların yeniden dağılımına yaptıkları vurgu ile çatışma teorisyenleri işlevselci teorisyenlerden daha radikal ve aktivist olmaktadır (Schaefer, 2013: 14). İşlevselcilere göre insanlar, kurallara uymanın doğru bir davranış olduğunu düşündükleri için kurallara uymaktalar; Çatışmacılara göre insanlar hapse girmek, tutuklanmak, kurallara uymadığı için öldürülmekten korktukları için kurallara uymaktadırlar (Adak, 2018: 28).

1.7.3. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım

George Herbert Mead'in kurucusu olduğu ve Herbert Blumer, George Ritzer, Charles H. Cooley, Erving Goffman gibi savunucularının olduğu sembolik etkileşimci yaklaşım, toplumu açıklamak için toplumsal etkileşimin gündelik biçimleri hakkında genelleme de bulunmaktadır (Schaefer, 2013: 15-16).

Sembolik-etkileşimci yaklaşıma göre birey toplum tarafından belirlenmemiştir, bu nedenle bu yaklaşım ile aktif birey üzerinde durulmaktadır. Kişiler karşılaştıkları objektif gerçekliğin önceden belirlenmiş yorumunu kabul etmek yerine objeler dünyasına subjektif anlamlar yüklerler (Adak, 2018: 29). Sembolik-etkileşimci yaklaşımın savunucularından olan Blumer'a göre toplum, sistem güçlerinin, toplumsal gereksinimlerin ve yapısal mekanizmaların bir sonucu olmaktan ziyade eyleycilerin karşılıklı etkileşimleriyle oluşmuş olan ve zihinlerde yer alan sembolleştirmelerin,

değerlendirmelerin, anlamların, tanımların ve zihinsel haritaların sonucu olmaktadır (Çelebi, 2007: 214).

İnsanlar öncelikle karşılaştıkları etkileri zihinlerinde evirip çevirirler, zihinsel haritalarında anlamlandırır ve daha sonra eylemde bulunurlar. ‘Sembolik etkileşimcilere göre herkes ‘durumun tanımını’ kendisine göre yapar bu yüzden gerçeklik, siz onu nasıl tanımlayıp, nasıl görürseniz öyledir’ denir. Bu da hem düşünce kapasitesine sahip olmamızdan hem de ‘kendilik’ duygumuzun özel doğasından kaynaklanır. Sembolik etkileşimde sosyalizasyonun önemli olduğunu Ritzer vurgulamaktadır. Sosyalizasyon, etkileşim, düşünme yeteneğinin hem geliştiği hem de ifade edildiği dinamik bir süreçtir (Çelebi, 2007: 215-216).

Sembolik-etkileşimcilere göre semboller, insanların iletişim ve etkileşiminde önemli bir rol üstlenmektedir. Bireylerin sembol kullanma süreçleri, içinde sosyal güçlerin işlediği objektif bir mekan olarak değil, onun yerine sosyal örüntülerin nasıl biçimlendiği, nasıl sürüp gideceği ve nasıl değişeceği biçiminde şekillenen süreçler olarak görülmelidir (Schaefer, 2013: 15; Çelebi, 2007: 214).

Başkalarıyla olan ilişkilerimiz ve etkileşimlerimiz sayesinde sosyal durumu nasıl tanımlayacağımızı, kim ve ne olduğumuzu, diğer insanlardan ne bekleyeceğimizi, sosyal ortamda nasıl davranacağımızı, genel anlamda dünyayı nasıl tanımlayacağımızı öğreniriz. Sembolik etkileşimcilerin üzerinde durduğu konulardan biri etiketleme teorisidir. Toplum bir davranış modelini olumsuz olarak değerlendirip, onu sapan olarak etiketlemesi sonucunda insanların sapanlar haline geldiği görüşünü savunur. Etiketleme teorisi, davranış modellerinin özünde onları kendi kendilerine sapkın yapan bir şeyin olmadığını ileri sürer. Sapan davranış, toplumun bazı davranış tiplerini kabul edilebilir ve bazı davranış tiplerini kabul edilemez olarak belirtmesi sonucu ortaya çıkar. Bu teoriye göre bireyin davranışları değil, toplumun birey üzerindeki negatif yargısı bireyin sapkın davranışlar sergilemesine neden olur. Bu yüzden etiketleme teorisyenleri toplumun, insanı sapkın yapma yolları üzerinde çalışırlar. Bu nitelikler zamanla değişebilir, bugün için sapkın olarak nitelenen bir davranış, başka bir zaman sapkın olmayabilir (Adak, 2018: 29-30).

İşlevselci ve çatışmacı yaklaşımlar makro boyut ile ilgilenirken, sembolik etkileşimciler mikro boyuta odaklanır. Sembolik etkileşimci olan Erving Goffman ‘dramaturji yaklaşımı’ olarak adlandırılan insanların tiyatral oyuncular olarak görüldüğü

etkileşimci yöntemi geliştirmiştir. Dramaturji yaklaşımı ile gündelik hayat tiyatro sahnesine benzetilmektedir. Tiyatro sahnesine çıktıkları zaman oyuncular belli bir role bürünürler ve o imajı yansıtır, bizlerde günlük hayatta aynı şekilde bazı özelliklerimizi gizlerken, bazı özelliklerimizi sergileriz. Nasıl ki birey bir sınıfta ciddi bir imaj sergilemeye gerek duyabiliyorsa, aynı kişi akşam olan bir partide daha rahat ve arkadaşlarıyla daha samimi ilişkiler kurarak görünmek isteyebilir (Schaefer, 2013: 15-16).

1.7.4. Feminist Yaklaşım

Feminizm, işlevselcilik ya da çatışmacı yaklaşım gibi doğrudan bir toplumsal yaklaşım değil, analitik bir yaklaşımdır. Kadının toplumdaki konumunun incelenmesi ve açıklanması feminist yaklaşımın esas konusunu oluşturmaktadır. Bu yaklaşım ile kadınlar ve erkekler arasında süregelen ayrımcılığa karşı çıkılarak, iki cins arasında siyasal, ekonomik ve toplumsal eşitlik savunulur. Feminist bilince göre kadınlar, ezilen bir gruba ait olmaktadır ve haksızlığa uğramışlardır, bu haksızlık ise doğal bir olgu olmayıp aksine toplumsal ve kültürel bir olgudur (Timurturkan, 2018: 140; Öztürk, Akdoğanoglu, 2018: 92).

Feminist yaklaşım kendi içerisinde dört kola ayrılmıştır, bunlar Liberal feminizm, Marksist feminizm, Radikal feminizm ve Sosyalist feminizmdir. Liberal feminist anlayışa göre kadın, özel alan ile sınırlı kalmamalı ve birey olarak kendini geliştirecek potansiyele sahip olmalıdır. Bu anlayış, erkeklerin sahip olduğu sosyal, ekonomik ve siyasal ayrıcalıklara kadınlarında sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Wollstonecraft'a göre kadınlar, gerçek anlamda bir eğitime sahip olurlarsa, eleştirel düşünebilecekler ve kendi durumları hakkında akılcı şekilde düşünüp, köle olmaktan kurtulabileceklerdir. Wright' ta kadının bağımlılığının ve itaat etmesinin ardında din kurumunun yer aldığını söyler, ona göre kadının bağımlı olmasının toplum için bir yararı yoktur. Grimke, kadınları özel alanlara yerleştirmeye karşı çıkar, ona göre bu geleneklerin keyfilikinden başka bir şey değildir (Timurturkan, 2018: 141).

Marksist feminist anlayışına göre, kadınlar toplumda hem üretici hem de ikincil tüketicidirler, bunun nedeni aile içi ve etrafındakilerin kullanım değerinin üretiminden sorumlu olan temel toplumsal sınıf olmalarıdır. Kadının ezilmesinin asıl nedeni toplumun sınıflara ayrışması ve özel mülkiyetin gelişmesidir. Bu sebeple bir kadının özgürleşmesi

ancak bütün ev işlerinden kurtulmasıyla mümkün olur, bu da ev işlerinin toplumsallaşmasından geçer (Timurtukan, 2018: 141).

Radikal feminist yaklaşıma göre, kadının ezilmesinin kaynağı toplumsal cinsiyet, yani ataerkilliktir. Kadınlar, erkekler tarafından baskı görür ve yine erkekler tarafından bir nesne olarak düşünülür. Fireston tüm bunların nedeninin kadın ve erkek arası biyolojik farklılıktan kaynaklandığını belirtmiştir. Kadının bu ataerkillikten kurtulması için sadece ekonomik yapıda meydana gelecek değişimler yeterli olmamaktadır, bu yüzden radikal feministler kamusal alan ve özel alanı birleştirmeye çalışırlar. Böylelikle dil ve ataerkillik arasında ilişki kurarlar ve kadınların kendi dil formlarını ve anlamlandırmalarını kurmaları gerektiği görüşünü savunurlar (Timurturkan, 2018: 141-142).

Sosyalist feministler ise kadının ezilmesini, ataerkil ilişkiler ve kapitalizmin bir özelliği olarak bir arada ele alırlar. Kadının ezilmesinin sebebi ataerkillik, ataerkil aile, ve ataerkil kapitalist düzendir. Sosyalist feministler refah devletinin negatif yanlarını eleştirirlerken; sağlık, konut, eğitim, iş güvenliği, çocuk bakımı hizmetleri gibi alanların kadın lehine iyileştirilmesini istemektedirler (Timurturkan, 2018: 142).

Buraya kadar ele aldığımız tüm yaklaşımları Schaefer (2013: 68), kültür açısından değerlendirip tablo haline getirmiştir.

Tablo 1: Kültür Üzerine Sosyolojik Yaklaşımlar

	İşlevselci Yaklaşım	Çatışmacı Yaklaşım	Feminist Yaklaşım	Sembolik Etkileşimci Yaklaşım
Normlar	Toplumsal standartları pekiştirir.	Egemenlik örüntülerini pekiştirir.	Erkek ve kadın rollerini pekiştirir.	Yüz yüze etkileşimler yoluyla devamlılık sağlanır.
Değerler	İyinin ne olduğuna dair toplu kavrayışlardır.	Toplumsal eşitsizliği devam ettirebilir.	Erkeklerin egemenliğini devam ettirebilir.	Toplumsal etkileşimler yoluyla tekrar tekrar yeniden tanımlanır.
Kültür ve Toplum	Kültür toplumun güçlü merkezi değerlerini yansıtır.	Kültür toplumun egemen ideolojisini yansıtır.	Kültür, toplumun erkek ve kadın hakkındaki görüşlerini yansıtır.	Toplumun kültürel özü gündelik etkileşimler yoluyla devam ettirilir.

Kültürel Çeşitlilik	Alt-kültürler, alt grupların çıkarlarına hizmet eder; etnik merkezilik grup dayanışmasını güçlendirir.	Karşı-kültürler egemen toplumsal düzeni sorgular; etnik merkezilik grupları değersizleştirir.	Kültürel görecelik, farklı toplumların erkek ve kadınlara bakışlarındaki çeşitliliğe saygı duyar.	Gelenek ve görenekler, gruplar arası temas ve medya aracılığı ile iletilir.
---------------------	--	---	---	---

Kaynak: (Schaefer, 2013: 68)

Schaefer (2013: 68)'ın ele aldığı sosyolojik yaklaşımlar ile kültür üzerine derlediği yukarıdaki tablodan hareketle; İşlevselci görüşe göre, kültür toplumun güçlü merkezi değerlerini yansıtır, toplumda kültürel değerler ve normlar ile istikrar ve düzen sağlanmış olur. Kültürel çeşitlilik kötü değil, aksine birlik ve bütünlüğün sağlanması açısından yararlıdır çünkü farklı kültürler bir araya gelerek birbirlerinin adetlerini, değerlerini, normlarını öğrenirler, böylece aralarında bir dayanışma olur ve toplumda bütünlük sağlanır.

Çatışmacı görüşe göre kültür, toplumdaki egemen güçleri yansıtır. Kültürel değerler ve normlar güçlü olan egemen ideolojileri pekiştirdiği için toplumda baskı ve eşitsizliğe neden olabilir. Kültürel çeşitliliğin artmasıyla ortaya çıkan karşı kültürler, egemen toplumsal düzeni sorgularlar, egemen sosyal düzenin toplumda bölünmelere ve eşitsizliğe neden olduğunu vurgularlar (Schaefer, 2013: 68).

Feminist yaklaşıma göre, kültür, toplumun erkek ve kadın hakkındaki görüşlerini yansıtır. Kültürel değerler ve normlar toplumda bulunan kadın ve erkeğin rollerini belirlerler ve erkeği toplumda egemen kılabirler. Bir kültürdeki kadının konumu feministler için oldukça önemlidir (Schaefer, 2013: 68).

Sembolik etkileşimcilere göre kültür, gündelik hayatta kurulan etkileşimler yoluyla toplumda devam eder. Kültürel değerler ve normlar, toplumsal etkileşimler yoluyla toplumda devamlılık sağlarlar. Kültürlerin kendilerine ait belli başlı sembolleri ve dilleri vardır, sembolik etkileşimlerde dil ve sembollerde gündelik hayatta kurulan ilişkilerde önemli yer tutmaktadır. Kültürler, farklı kültürlere ait gelenek ve görenekleri, o kültürlerle olan temasları ya da medya aracılığı ile öğrenirler (Schaefer, 2013: 68).

II. BÖLÜM

DÜNDEN BUGÜNE ROMANLAR

2.1. Romanların Tarihi

2.1.1. ‘Roman ve Çingene’ Adları ve Anlamları

Çingeneler\Romanlar Avrupa’da çeşitli yerlerde yaşayan, genellikle Hindistan’dan geldiği düşünülen bir halktır (Kenrick, 2006: 17). Fraser (2005: 11)’ a göre halk, “*ortak bir dile, ortak bir kültüre ve ortak bir soya sahip komşularından kolaylıkla ayırt edilebilen erkeklerden, kadınlardan ve çocuklardan oluşmaktadır*”, bu nedenle Çingeneler bir halk olmaktan uzun zaman önce çıkmış durumdadırlar. Çingeneler, yüzyıllar geçtikçe birbirlerinden ayrılmışlar ve büyük ölçüde çeşitlenmişlerdir, bu aynı zamanda ‘Çingene’ teriminin anlamlarının da çeşitlenmesine sebep olmuştur. Fakat bu durum Çingenelerin dışında gelişmiş anlamsal bir problemdir. ‘Çingene’ sözcüğü onlara

başkaları tarafından verilmiş birçok isimden biridir (Fraser, 2005, s:11). Almanya’ da “Zigeuner, Sinti”; İsveçte “Ziganere”, İspanya’da “Gitano”; İngiltere’de “Gypsy”; Çek Cumhuriyeti’nde “Cikan”; Macaristan’da “Cigany, Ciganyok, Pharaones (Firavun halkı)”; İtalya’da “Cadegipti, Cingali, Cinguli, Zingari, Zingaro, Zingatelle”; Yunanistan’da “Thingani, Antzinganoi”; Fransa’ da “Gitan, Manouches, Tzigane, Saracens”; Çekya’ da Bohemya’ dan göçenlere “Bohem, Bohemian”; Orta Doğu’ da “Nawar”; Hindistan’ da “Parya, Chandala”; Afrika’ da “Sab, Midgan” gibi bir çok isim kendilerine verilmiştir (Ayhan, 2019: 30).

Çingene sözcüğü çok eski ve yaygın bir sözcük olmasına rağmen kökeni hakkında kesin sonuçlara ulaşılamamış ve kelimenin ortaya çıkışı hakkında pek çok teoriler öne sürülmüştür. Türk dilbilimci Hüseyin Yıldız’a göre Çingene kelimesi pek çok ülkede “Çıgany (Çıgani)” şeklinde kullanılmaktadır. “Çıgany” sözcüğü M.S. 6-8. Yüzyıllar arasından Göktürkler tarafından dikildiği düşünülen Orhun Anıtlarındaki metinlerde geçmektedir. Burada kimi zaman “Çıgany” kimi zamanda “yok-çıgany” şeklinde kullanılan sözcük, ‘yoksul-fakir’ anlamlarına gelen genel bir sıfat olarak kullanılmıştır. Bu sözcük zamanla Gaco kavimleri (Çingene olmayan) tarafından benimsenip Çingeneler için kullanılmaya başlanmıştır (Mezarcıoğlu, 2010: 19-20). Bir başka teoriye göre ise Çingene terimi karşılığında kullanılan Tsigani, Tigan, Zigenare, Zigeuner, Tsiganes adları da eski Yunancadaki “Atsinganos” (dinsiz) teriminden türemişlerdir (Mezarcıoğlu, 2010: 20; Kenrick, 2006: 47). Athinganoi, kehanet, büyücülük, sihirle uğraşan bir grup insanın adı olarak kullanılır. Kaynaklara göre Athinganoiler, kendileri dışındaki herkesin kirletici, saflığı bozucu özellikte olduğuna inanırlar, bu nedenle kimseye dokunmazlar ve kendilerine dokunulmasına izin vermezler, kimsenin elinden bir şey yiyip içmezler, temiz kalabilmek kaygısı ile çevrelerindeki insanlardan uzak kalırlar (Mezarcıoğlu, 2010: 20-21). Literatürlerde *“1050 yılı dolaylarında Konstantinopolis’te yaşamış, veterinerlik yapan bazı çingeneler vardı ve hayvan hastalıklarının tedavilerinde ünlenmişlerdi. Saray bahçelerinin vahşi hayvanlardan temizlenmesinde, imparatora yardımcı olmayı da başarmışlardı; bu hayvanlara zehirli et vermiş olabilirdi”* şeklinde Atsinganoslara ilişkin betimlemeler yapılmıştır (Kenrick, 2006: 51). Miklosiç isimli dil bilimciye göre Çingeneler, fal ve sihirle ilgili olarak bilindiklerinden gacolar tarafından onlara aynı şekilde büyücülükle namılı Athinganoilerin adı verilmiştir (Mezarcıoğlu, 2010: 21). Gacolar tarafından Çingenelerden bahsederken kullanılan bir diğer kelime de bir Mısırlı için kullanılan kelimedenden gelen Gypsy, Gitano, Gitan’dı. Bu kelimelerin aslı Bizans

İmparatorluğunda “küçük Mısır” olarak adlandırılan bir yer isminden geliyordu, genellikle insanlar ‘küçük mısırı’ Mısır ile karıştırdıkları için Çingenelerin Mısır asıllı olduklarını düşünüyorlardı (Kyuchukov, 2007: 72). İspanya ve Güney Fransa’ da Çingenelere “cale” denilmektedir, cale’nin anlamı ise ‘siyah’lardır. Çingenelerin esmer tenlere sahip olmaları, literatürler de vurgulanmış hatta 1417 yılından bir Magdeburg, vakayinamesinde Çingene akrobatlardan “esmer ve korkunç” diye söz etmiştir (Fraser, 2005: 17; Kenrick, 2006: 18). Aynı zamanda Çingene kelimesinin İngilizce karşılığı olan Gypsy kelimesi de, aldatmak, dolandırmak, boş konuşmak anlamlarına gelmektedir (Kolukırık, 2009: 125). Görüldüğü üzere ‘Çingene’ terimi bazı durumlarda roman olmayan kişiler tarafından, bazı durumlarda mesleki yapıları, yaşam tarzları bakımından pek çok olumsuz söylentiden kaynaklanarak ortaya çıkmıştır.

Türkçe’de kullanılan ‘Çingene’ kelimesinin “çengi-gan” ya da “çengi-gane” yani çengicilik manasına gelen bu kelimedenden öne sürüldüğü iddia edilir. ‘Çengi’ kelimesi oyun, dans, çalgı, eğlence anlamlarına denk gelir. Birçok kaynakta çingenelerin, müzik, dans ile insanları eğlendirdikleri ve bu yüzden de çengi sözcüğünden türediği düşünülmektedir (Fırat, 2016: 8-9). Türkiye de genellikle ‘Çingene ya da Çingen’ kelimeleri yaygın olarak kullanılsa da Doğu Anadolu’ da ‘Poşa’, ‘Karaçi’, ‘Mutrip’, ‘Kıpti’, ‘Elekçi’, ‘Cono’, ‘Köçer’; Akdeniz Bölgesi’nde ‘Arabacı’, ‘Cono’, ‘Sepetçi’, Anadolu’ da ‘Teber’, ‘Abdal’, Marmara ve Ege Bölgelerinde ise ‘Roman’ denilmektedir (Ayhan, 2019: 32-33-35).

‘Çingene’ teriminin ortaya çıkmasıyla birlikte terim üzerine birçok tanımlamalar yapılmıştır. Fraser, ‘Çingeneler’ (2005: 11) isimli kitabında The Oxford English Dictionary’ de yer almakta olan ‘çingene’ tanımına yer verir. Tanımlar şu şekildedir: “*gipsy, gypsy (Çingene) ... İngiltere’ye ilk olarak 16. Yüzyılın başlarında gelen o dönemde Mısırlı oldukları düşünülen, Hint kökenli gezgin bir ırkın üyesi (kendilerine roman derler.*” “*Esmer tenli siyah saçlıdırlar. Geçim kaynakları arasında sepetçilik, falcılık, at satıcılığı vs. vardır ve göçebe yaşayış tarzlarından dolayı şüphe duyulan insanlar olmuşlardır. Dilleri Romani, çeşitli Avrupa dillerinden gelen sözcüklerle karışmış, Hitçenin fazlasıyla bozulmuş bir lehçesidir.*” 1911 yılında yayımlanan Britannica Ansiklopedisi’nde “*Çingeneler zevksiz, aşırı süslü, gösterişe düşkün, palavracı kibirli ve batıl inançlı*”, 1958 baskısında ise; “*çocuk aklına sahip, hiçbir şeyi başaramayan, kavgacı, çabuk öfkelenen veya gülen ve zalim*” olarak tanımlanmıştır. Amerikan Uluslararası Ansiklopedisi’nin 1953 basımında “*Çingeneler, eğitimsiz, çocuklarını*

tembel, hırsız ve dolandırıcı olarak yetiştirenler” şeklinde tanımlanmıştır. Grolier Derneği’nin 1952 yılında yayımladığı Bilgi’nin Kitabı’nda “Çingeneler, tüm doğal yaşamda canlı, yüksek derecede batıl inançlı, ilkbaharın ilk işaretleriyle yola koyulan, parlak, siyah saçlı ve inci dişli, zeki, siyah gözlü, kadın ve erkekleri zeytin gözlü, genellikle esmer renkli ve erken yaşta ölenler” olarak nitelendirilmiştir (Kolukırık, 2009: 121).

Bunların yanı sıra 1988 tarihli TDK Türkçe sözlüğünde de benzer şekilde ‘çingene’ tanımlarına yer verilmiştir: “Çingene, küçük ç ile mecazi anlamda cimri; Çingenelik, arsızca aç gözlülük, cimrilik; Çingene borcu, tutarı önemli olmamakla birlikte ufak ve dağınık borçların tümü; Çingene çergesi, derme çatma, pis bir yer; Çingene düğünü, gürültülü toplantı; Çingene kavgası, önemsiz bir sorunun üzerinde başlayıp gittikçe kızışan, yakası açılmadık küfürlerle yol açan kavg; Çingene pambesi, göz alıcı, çiğ pembe renk” (Kolukırık, 2009: 120). Aynı zamanda günlük dilde de çingenelere ilişkin atıflar yapılmıştır: “Güneşin altında uzun süre kalan kişi için, çingen çocuğu gibi kalmışsın; Kirli olduklarına atfen, çingene çit çit, arkası bit bit; çok şımaran bir çocuğu korkutmak için çingen kadın geliyor; çingen çalar, kürt oynar” (Kolukırık, 2009: 124). “Edebi eserlere bakıldığında da dilenci, terbiyesiz, utanmaz, açgözlü, pezevenk, barbar, cahil, güvenilmez ve Allahsız gibi olumsuz ifadeler sistematik olarak Çingenelere gönderme yapmak için kullanılır” (Özateşler, 2016: 69).

Aynı zamanda halk arasında çingeneler hakkında birçok hurafe inanışlar da yaygınlaşmıştır. Hz. İbrahim döneminde Çin ve Gane adlı iki kardeş ensest bir ilişkiye girmiş ve lanetlenmiştir. Bu ensest ilişki sonucu Çingeneler dünyaya gelmiştir. Çingenelerin vatansız oluşu Tanrının bir hatası olarak vurgulanır, Tanrı tüm ırklara toprak ve yiyecek dağıtmış fakat Çingeneleri unutmuştur ve bunun üzerine Tanrı onların sürekli dolaşmalarını istemiştir. Bu söylencelerden biri de Çingene biriyle evlenildiği takdirde bir tuğla parçası üzerinde kırk gün boyunca gusül abdesti alınmalı ve üzerinde gusül abdesti alınan bu tuğlanın erimesi gerektiğidir (Kolukırık, 2009: 122-124). Bir diğer söylenceye göreyse, İsa’nın çarmıha gerilmesinde kullanılan çiviler, Çingeneler tarafından yapılmış ve Çingeneler bu nedenle hayatları boyunca dolaşmaya mahkum edilmiştir (Fonseca, 2020: 122).

Kolukırık, dilin, giyim tarzının, müziğin ve profesyonel mesleklerin negatif imgelerin şekillendirilmesinde payı olduğunu söylerken; Williams, her çağ ve dönemde

Çingenelerin farklı yaşam tarzları ve farklı yerlerden gelmelerinden dolayı evrensel olarak davetsiz misafir ve yabancı olarak görüldüğüne değinmektedir. Hancock ise Çingeneler hakkındaki tüm bu negatif söylemlerin, onlar hakkındaki bilgi eksikliğinden kaynaklandığını belirtmektedir (Kolukırmak, 2009: 121-126). Tüm bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi, adlandırmaların hepsi Çingene olmayanlar tarafından ortaya atılan efsaneler, mitler ya da merakın yaratmış olduğu negatif imgelemle geldikleri düşünülen yerler, yaşam tarzları, mesleki yapıları gibi özelliklere değinmek amacıyla kullanılmıştır (Sarıkaya, 2019: 8). Tüm bunlardan dolayı Çingeneler, ‘Çingene’ adını aşağılayıcı ve onur kırıcı bulurlar ve kendilerine Rom, dişil Romni, dillerine de Romani derler. Osman Cemal Kaygılı’nın ‘Çingeneler (2019: 35)’ isimli kitabında da bir Çingene’nin verdiği yanıt şu şekildedir: “*Sizin anlayacağınız bizim bütün Çingenelerin adı Rom’dur. Ne yana gitseniz, Çingenelerin hepciğine birden Rom denir... Çingene adı sonradan uydurmadır... Hani ya kendi aramızda biz öyle biliriz...*” Bir cins isim olan bu sözcük Berger (2015: 7)’in de belirttiği gibi, “*adam, insan*” anlamına gelmekte olup bugün Hindistan’da rastlanan düşük bir kastın adı olan Sankristçe Domba sözcüğünden türetilmiştir (Berger, 2015: 7). Yıllardır dışlanan, hor görülen, damgalanan bu topluluk Rom kelimesini benimseyerek seslerini duyurmaya “Bizde insanız” demeye çalışmışlar ve bu nedenle Türkiye’de kendilerine Roman denilmesini istemişlerdir. Kendilerine “Çingene” denilmesinden rahatsızlık duydukları için bu çalışmada “Roman” kelimesi kullanılmıştır.

2.1.2. Romanların Kökeni

Romanların kendi kökenleri hakkındaki bilgileri, kendi aralarında yaşayan en yaşlı insanların en eski anılarından ibarettir. Bu yüzden Romanların kendi kökenleri hakkındaki birincil kaynakların az olması ve mistik anlatıların fazla olması nedeniyle kökenleri hakkında uzun bir zaman boyunca birlik sağlanamamıştır (Fonseca, 2020: 117). Romanların kökenleri hakkında mistik hikayeler uzun bir süre devam etmiş, 18. Yüzyılın sonlarına doğru araştırmacılar bilimsel kanıtlar çerçevesinde Romanların kökenleri hakkında ilk açıklamaları yapmışlardır (Kolukırmak, 2004: 13).

Romanların Hindistan kökenli oldukları, birkaç Avrupalı dilbilimcinin, aralarında yaşayan bu insanların bir Doğu dilini konuştuklarını fark etmelerinden bu yana, yani on sekizinci yüzyıldan beri bilinmektedir. Macaristanlı bir rahip olan Istvan Vali bu ilişkiyi Leidan Üniversitesi’nde geçirdiği bir yıl içinde, 1753’te kurmuş, orada, Hindistan’ın

güneybatı kıyısından, Malabar'dan gelen üç öğrencisiyle tanışıp onlarla görüşmeler yapmıştır. Onlardan öğrendiği sözcüklerle bin kelimelik bir sözlük oluşturmuş (bu kayıtlar günümüze kadar gelememiştir), Macaristan'a döndüğünde oradaki yerel Roman nüfusunun bu sözcükleri anladığını fark etmiştir (Fonseca, 2020: 117).

1780 dolaylarında birkaç bilim adamı tarafından Roman dilinin Pencap ve Hindu dilleri gibi bazı kuzey Hindistan dilleriyle yakından ilgili olduğu keşfedildi, böylelikle Hindistan'dan göç ettikleri varsayıldı (Kenrick, 2006: 19-20). Aynı şekilde Berger (2015: 7-8)' de 18. yüzyılın sonlarına doğru Romanların kullandıkları dilden hareketle, vatanlarının Hindistan olduğunu dile getirmiştir. Berger'e göre Romani'nin temelinde, Hint-Ari dillerinin (Hindu dili, Racastanca) merkez grubu içinde yer alan ve bugüne kadar hep iddia edildiği üzere Kuzeybatı Hindistan'da yerleşik olmayan bir Orta Hindistan lehçesi yatmaktadır.

Romanlar ile Hindistan arasındaki bağlantıyı ilk kuran kişi olmasa da Grellmann köken konusunda en dikkatli dilbilimsel incelemeyi yapan kişidir; bir tarihçinin 'dilbilimsel paleontoloji' diye adlandırdığı yeni bir bilimden yararlanarak çalışmalar yapmıştır. Grellmann, Roman dilindeki sözcüklerin Hintçedeki ve İngilizcedeki karşılıklarından oluşan on beş sayfalık karşılaştırmalı bir liste hazırlamış, Hintçede ki üç sözcükten birinin Romancasıyla benzeştiğini görmüş, böylece Avrupa'da ki Romanların nereden geldiği sorusuna son noktayı koymuştur (Fonseca, 2020: 120).

Fraser (2005), dilin yanı sıra fiziksel antropoloji ve etnik benzerliklerinde Romanların kökeni konusunda etkili olduğunu dile getirmiştir. Fiziksel antropoloji, İkinci Dünya Savaşına kadar geçen süre boyunca, çeşitli insan toplulukları ve şahısların anatomik özelliklerinin karşılaştırılmalı olarak incelenmesi anlamına gelir; özellikle beden ve en başta kafatası olmak üzere her bir parçasının ölçümünü içeren bir bilim dalıydı. Fiziksel antropoloji uzmanı Pittard, Balkanlarda ki Romanlar üzerine yapmış olduğu en kapsamlı antropometri araştırmasını yapmıştır ve 'esmer tenleri, simsiyah saçları, düz muntazam burunları, beyaz dişleri, ister canlı ister baygın ifadeli olsun, koyu kahverengi iri gözleri, davranışlarının yumuşaklığı ve hareketinin ahengiyle, fiziksel güzellik konusunda pek çok Avrupa halkından daha üstte yer alırlar' diyerek Romanları tanımlamıştır. Fakat daha sonra kafatası yapısının, kalıtımsal faktörler kullanılarak tam ve doğru olarak belirlenemediği ve kafatası şeklinin, bir insan grubunun uzun süreli devamlılığıyla ilgili iddiaların güvenilir bir kaynağı olmadığı genel olarak kabul

edilmiştir. İlerleyen zamanlarda yeni teknikler ortaya çıkmıştır. Genetik özelliklerle kan gruplarının incelenmesi, insanları sınıflandırmak adına alternatif bir araç olarak ortaya çıkmış ve büyük ölçüde beden üzerinde doğrudan yapılan ölçümlerin yerini almıştır ve zaman zaman insanın göç ve istila rotalarını tespit etmeye yaradığını göstermiştir. 1940’lardan sonra yapılan çalışmaların bazıları Roman nüfusların, Avrupa’nın geri kalanından daha yoğun bir şekilde B geni taşıdığı ortaya çıkmıştır. ABO geni Hint hipotezine de destek veriyor gibiydi (Hint yarımadasında bölgeler birbirinden farklılık gösterdiyse de Avrupa’ninkinden çok daha yüksek oranda B genine rastlanmıştır). Fakat daha sonraları İsveç, İngiltere ve Slovenya’ da ki Romanlar üzerine yapılan daha derinlemesine araştırmalarda, yapılmış testlerin sonuçlarından sapmalar meydana gelmiştir. Sözün kısası, günümüz teori ve uygulamaları bağlamında, fiziksel antropoloji ve nüfus genetiği yol gösterici olsa da, kesin sonuçlara ulaştıramamaktadır (Fraser, 2005: 28-29-30).

20. Yüzyıl başlarında dil bilimci John Sampson’ın yaklaşımına göre, ‘Dom’ adıyla bilinen bir topluluk Hindistan’dan ayrılmış, İran ve Akdeniz kıyılarında bir süre geçirmiştir. ‘Dom’ sözcüğünde ki ‘D’ harfi dilin, Hint dillerine özgü bir biçimde yukarı dönük olarak telaffuz edildiği bir ‘d’ çeşididir. Domlar, Ortadoğu’ya yerleşmişlerdir ve Hindistan kaynaklı bir dil konuşup, Avrupa’da ki birçok Roman kabilesiyle benzer yaşam tarzına sahip olmuşlardır. Topluluğun diğer üyeleri Ermenistan’a geçmiştir. Bunların ‘Lom’ adıyla tanınan bir bölümü yerleşik hayata geçmiştir; asıl adlarının ilk harfi olan ‘D’ Ermenicenin etkisi altında ‘L’ harfine dönüşmüştür. Geri kalan kısımları ise Avrupa’ya geçmişler ve ‘D’ harfi ‘R’ harfine dönüşerek ‘Rom’ adını almışlardır (Kenrick, 2006: 20). Kenrick (2006: 18)’e göre Roman halkı 7. ve 10. yüzyıllar arasında Hindistan sınırları içinde değil, dışında ortaya çıktığı yönündedir. Çeşitli kabilelerden gelen Hintli göçmenler İran’da evlilik yoluyla birbirine karışmış, burada Dom (sonraları Rom) adı altında halkı oluşturmuş ve birçoğu daha sonra Avrupa’ya geçmiştir. Günümüz Romanları Kenrick’e göre onların soyundan gelmektedir. ‘1870 de Fransız halk bilimci Paul Bataillard ve İtalyan dilbilimci Colocci: Hindistan’ın kuzeyinde göçebe olarak yaşamakta olan Jat ya da müzisyen Laurilerin bulundukları yerden dağılmaları sonucu Romanların ortaya çıktıklarını belirtmiştir’ (Ayhan, 2019: 46).

Dr. Jan Kochanowski ve Hint dilbilimci W.R. Rishi Racput diye anılan bir kuramı öne sürerler. “Rishi, Prithviraj Chauhan’ın Racput kabilelerini, Müslüman işgalci Muhammed Guri’yle savaşmak üzere bir birlik halinde örgütlemesini anlatır. Racputlar

yenilgiye uğrar ve Prithviraj'ın yenilgiye uğrayan ordusu üç gruba dağılır. Kendisini Romane Chave (tanrı Ramanın çocukları) olarak adlandıran üçüncü grup Afganistan üzerinden Avrupa'ya doğru yola çıkar.” Bu Racput göçmenlerine, orduya bağlı başka birçok topluluktan ayı oynatıcıları, çömlekçiler, demirci, astrolog, çalgıcı olan kadın ve erkekler katılmıştır (Kenrick, 2006: 21). Bu görüşün Dr. Hancock tarafından öne sürülen bir diğer yaklaşıma göre, göçmenler yenilgiye uğramış askerlerden değil, savaştan galip çıkmış bir ordunun üyelerinden oluşuyordu. Hancock, savaşçı Hintli kastın aslında savaşmadığını, başkalarını kendi adına savaşmaları için örgütlediğini yazıyordu. Demek ki Hindistan'ın hükümdarları, Müslüman işgalcilerle, özellikle de Gazneli Mahmut'un ordusuyla savaşmak için çeşitli etnik topluluklardan birlikler oluşturmuştur. 1015'de galibiyet elde eden Hint birlikleri –ilk Romanlar- Mahmud'un yenilgiye uğrayarak batıya çekilen askerlerinin peşi sıra gitmişler ve 1300 dolaylarında güneydoğu Avrupa içlerine girmişlerdir (Kenrick, 2006: 21).

Fonseca (2020: 120-121)'ya göre, “Romanların memleketi konusunda Roman olmayanlar tarafından yapılan tahminler genel olarak kutsal kitaptaki efsanelere benzemektedir. Hepsi de okuyanları kendi yorumunu yansıtıyordu; Kutsal kitapta daha önceleri böyle okumalara pek çok kez maruz kalmıştı. Romanların, Kabil'in dünyayı dolaşmaya yazgılı lanetli torunları olarak söylenmiştir. (İbranice, Aramice gibi Sami dillerinde Kabil, Romanların belki de en çok ilişkilendirildiği meslek olan ‘nabant’ anlamına gelmektedir). Toprağı işlediğinizde o, bundan sonra size gücünü göstermeyecek, ürün vermeyecektir; sizde dünya da bir kaçak ve bir serseri olarak dolaşıp duracaksınız. Bu sözler, Romanların toprağı işlemeye karşı ilgisizliklerinin bir açıklaması olarak sunulmuştur.”

Görüldüğü üzere Romanların kökenleri üzerine pek çok kuram öne sürülmüş olsa da tam bir birlik sağlanmış değildir. Sonuçta, bunlar arasında en fazla kabul gören, Romanların, Hindistan kökenli bir topluluk olduklarını öngören tezdır. Bu görüşü destekleyen kanıtların çoğunluğu, tarihsel belgelerden çok dilbilimin yanı sıra genetik bilimin ortaya koyduğu verilerden hareketle ortaya çıkmıştır. Dahası, köken konusunda dil, genetik bilim, sosyal örgütlenme biçimi ve fiziki özellikler vs. üzerinden yaklaşan araştırmacıların hemfikir olduğu nokta, Rom, Dom, ve Lom olarak bilinen grupların Roman olduğu ve kökenlerinin Hindistan'a dayandığıdır (Fırat, 2016: 13).

2.1.3. Romanların Göç Yolları

Roman göçlerinin başlangıç ve bitim tarihlerinin olduğu göç edilen yollar ve yerler hakkındaki bilgiler kesin olarak bilinmemektedir. Göçlerle ilgili pek çok farklı görüşler ortaya konmuş ve tartışılmıştır. Romanların göçünün 5. ve 11. Yüzyıllar arasında, farklı dalgalar halinde Hindistan'dan İran'a olduğu ve gerçek yayılmanın buradan batıya ve güneye olduğu görüşü araştırmacılar tarafından kabul görmüştür (Ayhan, 2019: 37-39).

İnsanlar göç etmeden önce itici ve çekici diye nitelenebilecek etkenlere ihtiyaç duyarlar. Kenrick (2016)'e göre 'itici' etken, güneye doğru genişlemeye çalışan ama çoğu zaman kendi aralarında çatışan birçok küçük krallığın bulunduğu kuzeybatı Hindistan'daki süregelen değişim ve kargaşa ortamıydı. Bu bölge aynı zamanda, önce 'Ak' diye nitelenen Hunların, sonra Arapların ve son olarak ta, ikincisi (Muhammed Guri önderliğinde ki) kuzey Hindistan'a büyük ölçüde egemen olmak üzere kalan iki Türk topluluğunun istilalarına maruz kaldı. İlk çekici etken ise Hindistan'ın Persler tarafından işgal edilmesi oldu. M.S. 3. Yüzyılda İran Şahı Ardaşir (224-41 yılları arasında hüküm sürdü) kuzey Hindistan'ı (günümüzde Pakistan) fethetti ve Pers devletinin ya da günümüzdeki adıyla İran'ın bir sömürgesi haline getirdi. Bunun sonuçlarından biri, insanların çalışmak üzere Hindistan'dan İran'a gitmesi oldu. Bu insanlar İndus Nehri'ni çevreleyen bir bölgeden gelmekle birlikte, ozan Pathania'nın da yazdığı gibi, beraberlerinde İndus'tan Ganj ve ötesine uzanan engin toprakların geleneklerini de getirdiler' (Kenrick, 2006: 25-26).

Hindistan'dan tarım işçileri, çobanlar, paralı askerler, saray muhafızları, çalgıcılar, muhasebeciler, tüccarlar, İran'da daha iyi fırsatlara sahip olacakları düşüncesiyle İran'a gelirlerken; İran'dakiler ise özellikle bir İranlıdan daha az ücretle çalıştırılıp, becerilerinden yararlanma düşüncesindeydiler. İranlılar, çocuklarının kendilerinden daha koyu renkli olan Hintlilerle evlenmelerine rıza göstermemişlerdir bu nedenle, çeşitli Hintli topluluklar, benzer bir dili konuştukları ve Hinduizm gibi ortak bir dine sahip oldukları için, toplumsal bakımdan birbiriyle karışmışlar; asıl önemlisi kız ve oğlanlarını evlendirmişlerdir. Böylelikle etnik bir topluluk ortaya çıkmış ve kendisini 'Dom' diye adlandırmışlardır. Ortadoğu'da hala Dom diye anılan ve Avrupa Romanları ile akraba olan kabileler vardır (Kenrick, 2006: 26).

Kenrick (2006)'e göre İran'a ikinci sırada ise çalgıcılar gelmiştir. İranlı tarihçi Hamza 420-438 yılları arasında İran Şah'ı olan Bahram Gur'un, dinlemesi çok hoş olduğu

için yirmi bin ‘Zott’ müzisyeni (Zott, o zamanlar Arapların bütün Hintliler için kullandığı terimdi) getirttiğini Arapça olarak kaleme almıştır. Altmış yıl sonra, 1011 yılında, İran şairi Firdevsi’nin epik Şehnamesinde ya da Kralların Kitabı’nda da benzer bir olaya rastlanır. Firdevsi, hikayeyi Roman müzisyenlerin daha sonraki kaderlerini anlatmak için daha çok genişletir. *“Bahram Gur’un yerel yöneticileri, Şah’a ülkede hoşnutsuzluğun arttığını çünkü müzisyenler çalıp söylerken zenginlerin içki içebildiğini ama yoksulların içemediğini bildirmişlerdi. Bilge Şah hemen tek hörgüçlü bir deveyle Hindistan’da ki Şengil’e (kayınpederi) bir mektup yolladı; kendisine lavta çalmakta usta 10.000 lavtacı adam ve kadın göndermesini söyledi. Lavtacılar geldiğinde onları Şah karşıladı, her birine bir eşek, bir öküz ve hepsine birden bin eşek yükü mısır verdi. Onların kendi krallığına yerleşip tarım yapacağını umuyordu. Lavtacılar mısırları ve öküzleri yediler ve başkenti terk ettiler... Yılın sonunda zayıflıktan içine göçmüş yanaklarla geri döndüler ve Şah onları azarladı: ‘Mısırları yememeliydiniz. Şimdi yalnızca eşekleriniz var. Müzik aletlerinizi hazırlayın, hepsine ipek bir kurdele bağlayıp eşeklerinizin sırtına koyulun’ der ve her yıl ülkeyi boydan boya gezip, zenginlerle fakirlerin gönüllerini coşturacak şarkılar söylemelerini ister. Bu lavtacılar şimdi dünyayı dolaşıp iş ararlar, bazen köpekler ve kurtlarla arkadaşlık ederler ve gece gündüz yollarda hırsızlık yaparlar”*(Fonseca, 2020: 126). Fraser (2005: 39)’a göre Romanların büyük göçünü Behram Gur dönemine bağlamak zordur. Fakat ozanların anıldığı isim dikkate değerdir. Tarihe gelince Behram Gur efsanesinin yaygınlığı göz önüne alındığında Zott ya da Luri olarak anlatılan Hintli bir ozan unsurunun 10. Yüzyıldan önce gerçekten de İran’a yerleştirilmiş olduğu sonucuna varılabilir.

633-641 yılları arasında İran, daha sonra doğuda Hindistan’a yönelecek olan Araplar tarafında fethedildi. ‘Zott’ Arapların İran’ın fethinden sonra Hindistan’ı işgal ettiklerinde karşılaştıkları Hintlilere verdikleri isimdir. Kenrick pek çok Zott topluluğundan bahsedildiğini dile getirmektedir. Bunlar, Bahreyn’de yaşayan, Kızıldeniz üzerinden Hindistan’la ticaret yapan Zott tacirleri, en az iki köyde yerleşik hayata geçmiş köylü Zottlar, Mezopotamya da Arap kabilesi tamimlerinin yanında savaşan ve aralarında madeni silah yapanların bulunduğu Zott topluluğu, İran’a yerleşeli epeyce olmuş saray yazmanı ve kraliyet yazmanı olan Zott topluluğudur. İlk iki topluluk Avrupa’ya göç etmezken, son iki grup Avrupa’ya göç edecektir (Kenrick, 2006: 34).

700’lü yıllarda İran’a (o zamanlar Arap İmparatorluğu’nun bir parçası) bir grup Zott gelmiştir. 19. Yüzyılda yaşamış Hollandalı bir tarihçinin, M.J. de Goeje’nin

çalışmalarına dayanan bu kurama göre Romanlar kendi istekleri olmadan göçe zorlanmışlar ve kara yolundan değil deniz yolundan gelmişlerdir. Anlatılanlara göre, yeni Arap yöneticiler, on binlerce Hintli çiftçiyi İndus deltasından Arap denizinin ucuna getirmişler, Basra körfezine kadar çıkarmışlardı. Topluluk, yanlarında getirdikleri birkaç bin sığırla birlikte Dicle'nin kıyısındaki bataklıklara yerleşmişlerdi. Oraya tutsak olarak gelmiş olmalarına rağmen bir yüzyıl içinde, kanalları ve yollarından geçen tüccarlardan vergi almaya başlamışlardı. Bu Zott topluluğu Bağdat tarafından bir tehlike olarak algılandı, bu yüzden 820 yılında halife onların üzerine birliklerini yolladı. On dört yıl boyunca dayandılar, belki de tarihte ilk ve son kez Romanları bağımsız bir kolonileri oluyordu. Bir sonraki halife 834 yılında, Romanların tarlalarını yıkıp, tarlalarını sular altında bırakmayı başardı, böylece 'Zottistan'ı haritadan sildi. Yirmi yedi bin Zottistanlı korkunç bir savaştan sonra tutsak edildi, beş yüzden fazlasının boynu vuruldu. Üç gün boyunca onları yuhalayan Bağdat'ta ki kalabalığa gösterildiler, daha sonra Zott nüfusunun tamamı kuzeydoğuya sürüldü. Bu insanların bir kısmı kuzeye Ermenistan'a, oradan da Balkanlar'a ve Avrupa'ya gittiler (Fonseca, 2020: 127).

Kenrick (2006)'e göre Hindistan'dan son ayrılan topluluk Racputlar olabilirdi. Pek çok Racput askeriyle eşinin Hindistan'dan ayrılmasının, Gazneli Mahmud'un akınlarda bulunduğu 11. Yüzyılı veya Racput hükümdarının, Muhammed Guri önderliğindeki Müslümanlar tarafından yenilgiye uğratıldığı 1192 yılını bulmuş olabilirdi. Racputlar, bu yenilgiye dek kuzey Hindistan'da güçlü bir kabileydiler. Müslüman önder önceki yıl Terrain Savaşı'nda yenilmiş olsa da 300.000 kişiyle geri dönmüş ve o zamanlar adet olduğu üzere savaşın ertesi gün başlayacağına dair bir anlaşma yapılmış olmasına karşın gece vakti Racputlara saldırıya geçmişti. W.R. Rishi gibi bazı yazarlar, yenilgiye uğrayan Racput ordusundan bir grubun yandaşlarıyla birlikte Batı'ya göç ederek Avrupa'ya ulaştığını ve burada diğer Hintli göçmenlere katıldıklarını varsayarlar. Yine de, hala bu savı destekleyen veya çürüten sağlam bir kanıt yoktur (Kenrick, 2006: 42). Romanların dillerine baktığımızda da Arap İmparatorluğunda pek fazla kalmadığı ortaya çıkmaktadır. Romanca da pek çok Farsça sözcük olmasına karşın, on taneden daha az Arap kökenli sözcük vardır. Yalnızca cüzdan anlamına gelen 'kis' kelimesi ve göğüs anlamına gelen 'berk-bark' kelimesi kökeni Arapça olan kelimelerdir. Arapçadan pek çok sözcük olmayışı, Avrupa'ya göçün başını çeken Romanların, daha batı ve kuzeybatıya, Ermenice konuşulan topraklara yönelmeden önce Arap egemenliği altında uzun bir süre kalmadıklarının işaretidir. İran'dan Avrupa'ya giden Romanların

büyük çoğunluğunun yolu Ermenistan'dan geçmiştir bu nedenle Romancada pek çok Ermenice sözcük yer almaktadır. O zamanlar Ermenistan'ın batı tarafını Yunanlılar işgal etmişlerdi bu nedenle burada yaşamakta olan Romanlar kendisini hiçbir sınırı aşma gereğine kalmadan Yunan İmparatorluğu'nda bulmuşlardır bu nedenle Romanca da Yunanca kelimeler de ağırlık göstermektedir (Fonseca, 2020: 128; Kenrick, 2006: 44-46).

Bizans İmparatorluğu Asya içince 7. Yüzyılda yayılmaya başladı ve sınırlarını 8.ve 11. Yüzyıllar arasında doğuya, Ermenistan'da Van Gölü'ne dek zorladılar. Böylece pek çok Roman, imparatorluk sınırları içine dahil oldu. Bu da Romanların imparatorluğun başkentine yönelmelerinde özendirici oldu. Böylelikle Yunanca'dan pek çok sözcük Romani'ye geçmiş oldu. Yunancanın, Romani üzerindeki etkisi Farsçadan çok daha kapsamlı ve büyüktü buradan hareketle Romanların Yunanca konuşulan topraklarda uzun süre kalmış oldukları sonucuna varılmıştır. Konstantinopolis'te ki Romanlardan ilk olarak 1068 civarında Athos Dağında İberon Manastırında yazılmış yazıda İmparator Konstantinos Monomakhos'un 1050 yılında, Konstantinopolis'te ki Philopation parkında avladığı av hayvanlarını öldüren vahşi hayvanlarla başının derde girdiği anlatılmaktadır. İmparator 'Adsincani' denilen, kahinlikleri ve büyücülükleriyle ünlü ve Büyücü Simon'un torunları olan Samiriyeli bir halkın yardımını ister ve bu Adsincaniler parka büyülü etler bırakınca hayvanlar hemen ölür. Yazıda kullanılan Adsincani ismi, Bizanslıların Romanları çağırdığı Yunanca isim Atsinganoi ya da Atzinganoi'dan gelen kelimenin Gürcücesidir. Genel olarak kabul edilen kanıya göre ad, dinsiz Athinganoi mezhebinin isminin bozulmuş şekli olup, bu mezhep gibi falcılık ve büyücülükle anıldığı için Romanlara yakıştırılmıştır. 11. yüzyılın ortalarında Ermenistan'ı Selçukluların istila etmesiyle birlikte Ermeni halk altüst olmuştur. Konstantinopolis Hristiyan dünyasının en güçlü merkezi olduğu zamanlarını geride bırakmış, Bizans İmparatorluğu bu dönemde artık hızlı çöküşünü yaşamayan kıyısına gelmiştir. 1071'de Bizans ordusu Van gölünün yakınlarındaki Malazgirt'te Selçuklular tarafından bozguna uğratılınca, Anadolu'nun büyük bir kısmını yitirmiştir. Bunun yanında Konstantinopolis' te 1374'de veba salgını da yayılmaya başlamıştır. Tüm bunlardan dolayı Romanlar Asya'dan ayrılıp Balkanlara ve Avrupa'nın geri kalanına doğru göç etmişlerdir (Kenrick, 2006: 48-49-52; Fraser, 2005: 47-48).

Kenrick (2006: 60)'e göre Romanlar, Balkanlara on üçüncü ve on dördüncü yüzyıllarda yerleşmişlerdir. 1322'de Girit'e, 1346'da Korfu Adası'nda Romanlar

görülmeye başlanmıştır. Korfu Adası'nın idaresinin 1340 yılında Venedik'e geçmesiyle birlikte bazı Romanlar Venedik'e göç etmişlerdir. 1348 yılında Lionardo Frescobaldi, Modon'daki Roman çizmeciler hakkında yazmasından çok önce Modon'a yerleşmişler; Türklerin Modon'a yaklaşmasıyla birlikte kentten ayrılmışlardır. Romanya da ki Romanlara ilişkin en erken kayıt, Eflak Voyvodası Vladislas (1364-77)'in kırkı aşkın Roman ailesi üzerindeki feodal mülkiyet hakkını Vodita yakınlarındaki Aziz Antonios manastırına devretmesi ile ilgili kayıttır. Bazı yazarlar Romanya'ya 13. yüzyılda, ülkedeki köylerin sahibi haline gelen Tatarlar ve Türk Kuman kabilesinin köleleri olarak geldikleri kanısındadır. Fakat Kenrick (2020: 63), bu kanıyı reddeder ve Romanların Romanya'ya Bizans'ın Anadolu'da ki topraklarından geldikleri ve ilk olarak adi işçi ve gezici zanaatçı olarak çalıştıkları ancak, yoksulluk ve borçları yüzünden bir prens, pikopos veya soylu olabilen yerel toprak sahiplerinin serfleri olarak bir yere yerleşmek zorunda kaldıkları yolunda bir açıklamayı daha uygun bulmaktaydı. Romanlar, Eflak, Boğdan ve Transilvanya voyvodalarının köleleri haline gelmişler ve satışa bile çıkarılmış durumdaydılar. Türklerin Doğu Avrupa'ya yaklaşmasıyla birlikte Balkanlarda çiftçilik yapan çoğu Roman kaçmaya karar vermiştir. Önderlerinin denetimi altında gruplar halinde örgütlendikten sonra Batı'ya göç etmişlerdir (Kenrick, 2006: 60-65).

Fonseca (2020: 130)'ya göre Romanlar Batıya doğru ana göçlerini on beşinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda Balkanlar'dan çıkarak yapmışlardır. Berger (2015: 9)'e göre Romanların Avrupa'ya ve oradan da Yeni Dünya'ya yayılmaları 15. Yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu konuda ilk belgeler 1416 yılına ait olup yer Transilvanya' da Kronstandt'tır. Takip eden yıllarda pek çok Avrupa kentine ait kroniklerde, kendilerine Hristiyan hacı süsü veren ve Mısır'dan geldiklerini iddia eden Roman gruplarının ziyaretinden bahsedilmektedir. Romanların, Hırvatistan, Karadağ ve Slovenya'ya 14. Ve 15. Yüzyıllarda bireysel olarak ulaştıklarına; Macaristan, Polonya, Rusya'da 15. Yüzyılda görüldüklerine; Litvanya'da da 16. Yüzyılda görüldüklerine dair kanıtlar vardır (Kenrick, 2006: 66-67-69). Güneydoğu Almanya'da 1407; İsviçre'de 1418; Fransa'da 1419; Hollanda'da 1420; İtalya'da 1422; İspanya ve Portekiz'de 1425; Polonya'da 1428; Doğu Avrupa ve Rusya'nın güney kısmında 1501; İrlanda ve Danimarka'da 1505; İngiltere'de 1514; İsveç, Finlandiya ve Estonya da 1515; Norveç'te 1540; Rusya'nın kuzey kısmı ve Sibiry'a da da 1721 yılları arasında Romanlara rastlanmıştır. Daha sonraları Portekiz tarafından sınır dışı edilerek toplumdan dışlanan Romanların önemli bir kısmı Brezilya'ya göç etti. 17. Yüzyılda İspanya'dan, daha sonra İngiltere ve

Fransa'dan dışlanarak sınır dışı edilenler ABD, Kanada ve Avrupa'nın değişik ülkelerine gittiler. Anadolu'dan Irak, Suriye, Filistin, Mısır oradan da Kuzey Afrika'nın çeşitli bölgelerine dağıldılar. Ortaçağdan Avrupa'ya ulaşan Romanlar her ne kadar ilk zamanlarda Avrupa halkı tarafından yoğun ilgi ile karşılansalar da, zaman içinde her şey değişmiş ve istenmeyen insanlar olarak ilan edilmişlerdir. Yüzyıllar boyunca baskı, zulüm, soy kırım, sürgün, dışlanma ile karşı karşıya kalmışlardır (Ayhan, 2019: 55).

Özetle, Romanların göç yolları ve göç nedenleri ile ilgili tam bir uzlaşılma sağlanmış olmasa da, ilk yurdu Hindistan olan Romanların dinsel nedenler, politik kavgalar, Bizans'ın çekiciliği ve açlık gibi nedenlerle göç ettikleri bilinmektedir. Kısa süre sonra İran'dan da demir alarak 14. Yüzyılda Balkanlara, 15. Yüzyılda Avrupa'ya, 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren de Amerika ve Avusturalya'ya yayıldıkları ortaya çıkmıştır. Bu göçler oldukça zalim koşullarda gerçekleşmiştir. Paris'e ilk gelen Romanların ne durumda olduklarını Notre Dame Kilisesi'nin Papazının sözleri özetlemektedir: “Ülkelerinden çıktıklarında sayıları binlerceydi... Buraya vardıklarında yüz veya yüz yirmi civarında kalmışlardı. Tüm yollarda ölmüştü...” (Alpman, 1993: 95).

2.1.4. Roman Dili

Dil, Romanların kökenleri ve göç yolları ile ilgili çalışmalarda referans noktalar olarak önemli rol oynamış ve konu üzerindeki çalışmaların başlatıcısı olmuştur (Kolukırık, 2009: 92). Berger (2015: 7-8)'inde belirttiği gibi “Romanların dili Romanidir.” Romaninin temelinde, Hint-Ari dillerinin merkez grubu içinde yer alan Orta Hindistan lehçesi yatmaktadır. Bu lehçenin gramer yapısı tümüyle Hint-Ari dillerine özgü özellikler, ses bilgisi ise M.Ö. 300 yılında kağıda dökülmüş olan Pali'de dahi artık rastlanmayan eskilikler içermektedir. Williams bu eksiklikleri ve lehçe farklılıklarını, göçle bağlantılı olarak değerlendirmektedir. Zira Roman dili onların seyahatleri boyunca kaldıkları bölgelerin dillerinden etkilenmiş, bu nedenle bugünkü Romani, Romanların göç yolları hakkında bilgi vermektedir. Romanların Hindistan'dan başlayan göç yolculuğunda dilleri ilişkiye girdikleri diğer toplumların dillerinden etkilenmiş ve Roman dili farklı lehçelere ve ağızlara ayrılmıştır (Kolukırık, 2009: 93).

Roman dilini oluşturan lehçelerle ilgili birçok görüş mevcuttur. Romanların, Avrupa, Ermenice ve Asya (Ermenicenin dışında kalan lehçeler) olmak üzere üç ana lehçeleri olduğunu ve bunların Rom, Lom ve Dom şeklinde isimlendirildiğini bazı araştırmacılar tarafından belirtilmiştir. Bu lehçeler sırasıyla Romani, Lomavren ve

Domari adlarıyla bilinmektedir (Fırat, 2016: 17). Romani, öncelikle Hint dillerinin ve bununla beraber Farsça, Yunanca ve çeşitli Avrupa dillerinin etkilerini yansıtır. Orta doğu Roman kavimleri arasında yaygın bir biçimde Domari dili kullanılmaktadır, bu dilde Hint etkisi oldukça yoğundur, Arapça ve Lughanın bu Hintçe sözcüklerle karıştırılması sonucu Domari dili ortaya çıkmıştır. Lomavren, Ermenice gramer kullanımı ile Hint dilleri ve Farsçadan gelen sözcüklerin karışımına dayanır. Kafkasya ve Doğu Anadolu'ya gelen farklı Roman kavimlerinin bölgenin yerli Romanlarıyla kaynaşması sürecinde Lomavren dili ortaya çıkmıştır (Mezarcıoğlu, 2010: 139-143). John Sampson, Roman lehçelerini 'kız kardeş' sözcüğüne dayanarak iki grup halinde sınıflandıran ilk kişi olmuştur. Bu sözcük orta doğuda 'ben', Ermenistan ve Avrupa da ise 'phen'dir. Phen lehçesinin en önemli özelliği, Hintçedeki titreşimli seslerin, muhtemelen Ermeni diliyle ilişkisinin etkisi altında titreşimsiz seslere dönüşmesidir (Kenrick, 2006: 45).

Fraser (2005) Romani dilinin tarihini gözler önüne sermek için, lehçeler üzerine yapılmış en iyi üç çalışmayı ele almıştır. İlk olarak Paspatis'nin 1850'lerde İstanbul'un dış mahallelerinde ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa kısmında yaşayan göçebe Romanlar üzerine yaptığı çalışmadır, burada yaşayan Romanların lehçesi, Paspatis'nin kaydettiğine göre 'Yunan Romani'dir. İkinci olarak Sampson'un Galler bölgesindeki Romanlar ile ilgili yaptığı çalışmadır, burada yaşayan Romanların lehçesi, 17. Yüzyıla dayanan atalarından miras kalan, saf kalmış ve yapısı çok güzel olan bir lehçeydi. Üçüncü olarak Gjerdman ve Ljungberg'in 1940'larda yazıya döktüğü Norveç, Finlandiya, Rusya, Balkanlar, Polonya, Almanya ve Fransa' da yaşayıp gezmiş, sonunda İsveç'e yerleşmiş olan Romanların lehçesi 'Bakırcı' (yani Kalderaş) lehçesiydi. Fraser, Romaninin okuryazar olmayan bir halkın dili olduğunu, onu yazıya dökerek ortak, tek bir girişimin bulunmadığını; dili yazıya dökmeye çalışanlarında genellikle kendi anadillerinin fonetik sistemini kullandıklarını, bu nedenle dillerin imla ile okunuşları arasındaki uyum bakımından büyük değişiklikler gösterdiğini dile getirmiştir. 1990'da Dünya Roman Kongresi'nde Türkçede ki 'ç, c, ş, j, k-h, p-h, t-h, h' sesleri Romani dilinde sırasıyla 'ć, dź, ś, ź, kh, ph, th, x' seslerine karşılık gelerek kabul edilmiştir. Romani dilinin fonetik transkripsiyonu hakkında son olarak, uzun seslilerin, gerekli görüldüğü yerde, é karakterindeki gibi, harfin üzerine bir vurgu işareti ile gösterileceği belirtilmiştir (Fraser, 2005: 19-22).

Kyuckuhov (2007)'a göre, "Romaninin Hint dil grubuna ait bir dil olduğu inkar edilemez olsa bile, Romaninin ilişkili olduğu Hint dil grubuna ait modern veya eski bir

dil gösterebilmek için verilen bütün çabalar başarısız olmuştur. Romaninin sadece sözlüğü değil, dil bilgisel sistemi de bu dilin Hintçe asıllı olduğunu gösterir. Romani de şeklen Hint dil grubuna ait dillere benzeyen sözlü ve nominal ekler vardır. Romani, konuşma sırasında bahsedilen nesneler için kullanılan işaret zamirleri ile fiziksel çevredeki nesneler için kullanılan işaret zamirleri arasında ayrım yapan Avrupa’da ki tek dildir. Bu özelliğini sadece Farsça ve Hintçe dilleriyle paylaşır. Durum işaretlerinin isim dolaylı (yaklaşık olarak, nesne) şekillerine eklendiği Avrupa’da ki tek dilde Romanidir. Bu aynı zamanda Hintçe ve Farsça içinde tipik bir özelliktir. Tüm bunları göz önünde bulundurduğumuzda çıkaracağımız tek sonuç Romaninin bir tür argo değil, belki de 1000 yıllık bir sürgün boyunca ebeveynlerden çocuklara aktarılan Hint dil grubuna ait hakiki bir dil olduğudur” (Kyuchukov, 2007: 72-73). Kolukırık (2009: 95), uzun bir süre sözlü kültür aracılığıyla korunan Roman dilinin 19. Yüzyılın ortalarında yazılı hale gelmeye başladığını, Roman dili konusunda ilk Roman gramerinin ve sözlüğünün Alman dilbilimci August Pott tarafından iki cilt halinde 1844-45’te yayımlandığını, Pott’un, Romaninin tüm lehçelerinin Hint, İran, Ermeni, Grek orijinli olarak tanımladığını dile getirmiştir.

Osman Cemal Kaygılı (2019: 47)’ya göre, “*Romanes* denilen, *Romancaya gelince; bu dil çok karmaşık bir dildir. İçinde hemen her milletin dilinden kelimeler vardır...*” Bu nedenle Nazım Alpman (1993: 133)’da Romaniyi “*bu dil kokteyl bir dildir*” diyerek tanımlamıştır. Fonseca (2020)’da, Kaygılı ve Alpman gibi, hiçbir dilde Romancada ki gibi yabancı sözcükler olmadığını belirtir, bunun nedeninin bu insanların sık sık ülke değiştirmelerinden ve yazı dilinde ortak bir dil belirlenmemiş olmasından kaynaklandığını dile getirir. Romanca, sert ünsüzlerin bol olduğu, boğuk ve gırtlaktan çıkan bir dildir. Genellikle iletişim kurmaktan çok duyguları anlatan bir dildir. Yani fikir alışverişinde bulunmaktan çok toplumsallaşmayı sağlayan bir dildir. (Fonseca, 2020: 81-82).

Osman Cemal Kaygılı (2019: 154)’nın ‘Çingeneler’ adlı romanında ki ‘Ethem’ karakterinin şu sözleri Romani hakkında son noktayı koyar: “*Söz misali bizim Romanes dil zati benzer tatlı aş... İçinde vardır Türkçe, Urumca, Ermenice, Arapça, Acemce, Karamanlıca, Yahudice, Romence, Moskofoça, Çerkesçe, Arnavutça, Hindiyaca, İngilizce, Caponca, Çinimaçince, Polonezce ve daha yetmiş iki buçuk milletin dilinden... hepsi var bizim Romancada... İlle velakin bunların içince bazı sözler vardır ki her milletin Romanı o lafları anlar. Söz misali biz deriz Allah’a Odel... Ötekiler de derler Odel.*”

2.2. Türkiye Romanları

2.2.1. Tarihsel Geçmişleri

Romanların, Anadolu'ya ilk geliş tarihleriyle ilgili kesin bir bilgi yoktur. Sampson'a göre, Romanlar, anavatanları Kuzey Batı Hindistan'dan, Afganistan ve İran üzerinden Anadolu'ya; özellikle 9. yüzyılın sonuna doğru ve 10. yüzyılın başından itibaren gelmeye başlamışlardır. Anadolu'ya gelen Romanların önemli bir kesimi Anadolu'da kalmış ve kesin olarak yerleşik düzene geçmişlerdir. Anadolu'da kalmayan Romanlar 11. ve 13. yüzyıllarda 1150'de önce İstanbul'a oradan da çeşitli Balkan ülkelerine gitmişlerdir. Balkan ülkelerine giden Romanların önemli bir kısmı yerleşik düzene geçerken, diğerleri de 14. ve 15. yüzyıllarda farklı Avrupa ülkelerine giderek dağılmışlardır (Ünaldı, 2012: 616; Ayhan, 2019: 125).

Türkiye'de ki Romanların kökenlerinin Bizans döneminde Atsinganoi ya da Athinganoi denilen insan gruplarına dayandığı iddia edilir. Asıl kökeni Frigyalılara dayanan Athinganoi grubu büyücülükle bağdaştırılır, falcı, akrobat, yılan oynatanlar, ayı eğiticiler, hayvan hastalıkları cerrahları olarak bilinirlerdi. Mısırlılar olarak da adlandırılan bu grup, Hristiyan olmayan diğer tüm gruplar gibi, Bizans imparatoruna kelle vergisi ödemek zorundaydı, böylece yaşamlarını Bizans İmparatorluğu'nda devam ettirmektedirler (Özateşler, 2016: 60; Kyuchukov, 2007: 72). Selçukluların 11. yüzyılda Ermenistan'ı almasıyla buradaki Romanlar Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan Konstantinopolis ve Trakya'ya gitmişlerdir. Fatih Sultan Mehmet'in de 1453'te İstanbul'u fethetmesiyle birlikte Bizans topraklarının da eklenmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nda Roman nüfusu artmıştır. (Fraser, 2005: 47; Özateşler, 2016: 60).

Osmanlı Devletinde yer alan belgelerde 'Roman' adı yerine 'Kıbtı' adı kullanılmaktadır. Avrupa devletlerine kıyasla Osmanlı devleti, kendi egemenliği altında ki Romanlara daha hoşgörülü bir şekilde davranmıştır. Barany, bunun yönetim içindeki farklılıktan kaynaklandığını belirtirken; Lucassen ve Willems Avrupa'da ki Romanlara gösterilen farklı muameleyi açıklamak için Avrupa bağlamında Romanların süregelen damgalanmasında rol oynayan yoksul yardımı sisteminin Osmanlı İmparatorluğunda var olmadığını vurgular. Birçok Avrupa ülkesinin aksine, Romanlar Osmanlı Devleti'nde toplum düzenine yönelik büyük bir tehdit olarak görülüyorlardı. Osmanlı Devletinde sosyal kimlikler, etnik ve lisan aidiyetine göre değil, din esasına göre düzenlenmekteydi. Genel olarak asli unsuru oluşturan Müslüman gruplar yanında değişik alt kimliklere, dine

ve mezheplere mensup olanlar ‘gayrimüslim umumi’ adı altında toplanmışlar ve İslam’ın kabul ettiği semavi dinlerin takipçileri olarak hukuk içinde yerlerini bulmuşlardır. Çoğunlukla yerleşik bir hayat yaşadıkları, bir bölümü Müslüman, bir bölümü Hristiyan olarak tanımlandıkları için Osmanlı merkezinin onlara karşı tavrı farklı olmuştur. Yani, her ne kadar Avrupa da ki Romanlara kıyasla daha iyi bir konumda olsalar da, Romanlar Osmanlı Devletinde de ayrımcı pratikler sergileyen farklı muamelelere maruz kalmışlardır (Özateşler, 2016: 61; Altınöz, 2007: 14)

Yönetim kademesinde Romanlara uygulanan en görünür muamele vergilendirmeydi. Osmanlı Devleti’nde normalde sadece gayrimüslimlerden cizye alınırken, Romanların hem Müslüman hem de gayrimüslim romanlarından cizye alınmıştır. Fakat Müslüman Romanlardan 22 akçe alınırken, gayrimüslim Romanlardan 25 akçe alınmıştır. Osmanlı devletinde nüfus katmanları dini yapılanmaya göre tasnif edilse de, Romanların herhangi bir dine mensup olmamaları ya da olsalar bile bunun Osmanlılar tarafından kabul görmediği sonucuna varılmaktadır. Bunun en bariz örneği de görüldüğü gibi Romanların Müslüman ya da gayrimüslim olması fark etmeksizin her iki gruptan da cizye alınmasıdır (Özateşler, 2016: 61; Altınöz, 2007: 14-15).

Romanlar, Osmanlı Devleti’nde çok geniş bir coğrafi sahaya yayılmış, orduda yardımcı kuvvet olarak vazife almışlar, Rumeli’nin ele geçirilmesi sırasında yayaalar teşkilatının kurulması ile daha sistemli vazife görmüşlerdir. Kanuni devrinden itibaren de, imar hizmetlerinde, sahillerde gemi malzemesi temini ve gemi yapımında, köprü inşalarında, madenlerde, ordunun nakliye işlerinde ve devletin kalelerinin yapımlarında Romanlardan yararlanılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman Osmanlı Devleti’nde yaşamakta olan Romanlar için ‘Roman Kanunnamesi’ni getirmiştir. Bu kanunnamede Romanlara yapılan haksızlıkların giderilmesi yolunda bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlardan Altınöz (2007: 19)’ e göre en önemlisi ‘Roman Sancağı’dır. Bu sancak, idari bir yönetim birimi durumunda olup, bu sancağın beyi o bölgede ki Romanların beyi konumundaydı. Roman sancağının kurulmasındaki amaç muhtemelen Romanlardan alınan vergilerin düzenli olarak tahsilini sağlamak ve Romanları belirli bir bölge içerisinde denetim altında tutmaktır (Altınöz, 2007: 15-20).

Barany, Osmanlı Devleti’nde ki diğer gruplara göre daha aşağı konumda olmalarına rağmen, Romanların kölelik ve şiddetli ayrımcılığa maruz kaldıkları diğer devletlere kıyasla Osmanlı yönetiminde nispeten daha iyi konumda olduklarını belirtir

(Özateşler, 2016: 62). Osmanlı Devleti'nin hem Müslüman olan Romanlardan hem de gayrimüslim olan Romanlardan vergi almasının altında yatan sebepte onların dini davranış ve tutumlarındaki esneklikten kaynaklanmıştır (Altınöz, 2007: 24). Sonuç olarak Osmanlı Devleti içinde Romanların medeni statüleri, aynı tarihsel dönem içinde Batı Avrupa'da kitlesel zulümlere maruz kalan kardeşlerinden daha elverişli olmuş; etno-kültürel karakteristik özelliklerini, yaşam tarzlarını, dillerini, geleneksel işlerini korumuşlar, diğer ülkede ki Romanlardan kendilerini daha iyi ifade etmişlerdir (Ünaldı, 2012: 617).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte 1923 yılında Lozan Barış Antlaşması imzalanmış ve bu anlaşma ile imzalanan 'Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi' uyarınca da Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Hırvatistan ve Yugoslavya'dan Türk göçmenlerle birlikte, pek çok Roman göçmenin de Türkiye'ye zorunlu bir şekilde göç ettirilmesi kararı alınmıştır.14. yüzyılda Avrupa'da yaşayan Romanlar yerel halktan farklı eşkale sahip oldukları ve Türk ajanı olarak ilan edilmeleri nedeniyle dışlanmışlar, çeşitli ceza uygulamaları ile karşılaşmışlar ve toplu bir şekilde katledilmişlerdir. Lozan anlaşmasını fırsat bilen Avrupa devletleri, mübadele anlaşması gereğince Türkiye'ye gönderilen Türk-Müslümanlar yanında, Romanları da bu kabilelere dahil ederek göndermişlerdir. Lozan Anlaşmasının esasları ırka dayalı değil de dine dayalı olduğundan Romanlarda Müslüman oldukları kabul edilerek mübadeleye tabi tutulmuşlardır (Ayhan, 2019: 127; Ünaldı, 2012: 617). Türkiye'ye getirilen mübadele göçmenleri Edirne, Balıkesir, İstanbul, Bursa, Kırklareli, Samsun, Kocaeli, İzmir, Aydın, Çanakkale, Niğde ve Manisa'ya daha yoğun olarak yerleştirilmiştir (Kolukırk, 2009: 72). Ayrıca mübadele ile birlikte gelen bu Romanlar kendilerine 'Rom' demektedir.

Görüldüğü üzere Türkiye'de ki Romanların varlığı, 9. ve 10. yüzyıllarda Anadolu'ya gelerek yerleşenlerle, Osmanlı döneminde gerçekleşen göçler ve Lozan Anlaşması ile Balkan ülkelerinden gelen Romanlardan oluşmaktadır (Ayhan, 2019: 125).

Türkiye coğrafyası içinde Romanlar, Ege, Marmara ve Karadeniz bölgelerinde Roman olarak adlandırılırlarken, Erzurum, Artvin, Bayburt, Erzincan ve Sivas Romanları için 'Poşa' ; Van, Hakkari, Mardin ve Siirt Romanları için 'Mıtrıb'; İç Anadolu Romanları için 'Elekçi', Akdeniz bölgesinde ki Romanlar için 'Arabacı' ya da 'Manuş'; Adana ve Osmaniye yöresindekiler için 'Cono' tabirleri kullanılmaktadır. Romanlar ayrıca yaptıkları mesleklere göre de 'Bohçacı', 'Çiçekçi', 'Kalaycı' , 'Sepetçi', 'Ayıcı',

‘Demirci’, ‘Trampacı’ gibi adlarda alabilmektedir. Romanların bu denli çeşitli adlandırılmaları olmasının altında yatan sebep, çeşitli mekanlarda bulunmaları ve çeşitli kültürlerle etkileşime girmeleridir. Bu nedenle Türkiye genelinde bölgelere ya da yörelere göre isimler çeşitlilik göstermektedir. Batı’da Rom, Güneydoğu’da Dom, Doğu ve Doğu Karadeniz çevresinde Lom olan Romanların kültürel yapıları da bu anlamda bulundukları yöreye göre çeşitlilik arz etmektedir (Özbey, 2017: 29).

2.2.2. Demografik ve Sosyo-Kültürel Yapıları

Türkiye’ de yaşamakta olan Romanlarla ilgili çok az sayıda çalışma yapılmıştır. Kolukırık ve Marsh Türkiye de Romanların Rom, Dom, Lom gruplarından oluştuklarını beyan etmişlerdir. Türkiye’de ki Romanların sayısı ile ilgili resmi veri yoktur, bu nedenle tüm rakamlar tahmine dayalıdır ve farklılık göstermektedir. Pek çok kaynak rakamı 500.000 ile 600.000 arasında vermektedir. Marsh, bu verinin kaynağının 1831’de Osmanlı Devleti tarafından yapılan nüfus sayımına dayandığını belirtmektedir. 1831-1935 dönemleri arasındaki sayımlar nüfusun yüzde birinin Roman olduğunu göstermekteydi. Bazı araştırmacılar şu anki rakamları demografik tahminlere göre hesaplasalar da, Marsh, Osmanlı devletinin kadın, genç erkek, 15 yaş altındaki erkek çocuklar ve 65 yaş üzeri erkekleri saymaması nedeniyle karşı çıkmaktadır. Bu nedenle Marsh, günümüzde orijinal rakamlara dayanılarak yapılan nüfus sayımlarının güvenilir olmadığını vurgulamaktadır (Gitano, 2010: 12; Ayhan, 2019: 145).

Diğer birçok araştırmacılar tarafından da tahminler yürütülmüş, Gültekin ve Güzey, verilen tahminlerden alıntı yaparak, resmi verilere göre 500 bin, resmi olmayan verilere göre 1,5 milyon Roman’ın Türkiye de yaşamakta olduğunu belirtmişlerdir. Marsh, geçtiğimiz yıllarda, araştırmacılarla, Roman aktivistlerin ve diğer sivil toplum örgütlerinin ülke sınırları içerisindeki Roman nüfusunun 2 ile 5 milyon arasındaki olduğunu belirttiklerini not etmiştir. Türkiye’nin Trakya bölgesinde yaşayan toplam nüfusun %6 ile %7 sini Roman, Dom ve Lomların, Anadolu’da ki toplam nüfusun ise küçük gruplar halindeki gezginlerle birlikte %2 sini oluşturdukları tahmin edilmektedir. Kolukırık ise yaptığı çalışmalarda Türkiye’de yaşamakta olan Romanların sayısı ile ilgili güvenilir bir rakam olmadığını ve çeşitli çalışmalarda yer alan rakamların birbiri ile uyumsuz olduğunu vurgulamaktadır (Gitano, 2010: 13). Türkiye’de 1960’tan bu yana nüfus sayımlarında etnik köken ile ilgili soruların bulunmaması da (Marsh,

2008: 21), Romanların sayıları ile ilgili net bir rakamın söz konusu olmadığını gözler önüne sermektedir.

Türkiye de yaşamakta olan Romanların bölgesel dağılımlarına bakıldığında ise, en çok Roman, Trakya ve Marmara bölgelerinde yaşamaktadır. Ayhan (2019)’a göre İstanbul da yaşayan Romanların sayısı yüz yirmi bini aşkındır. Bunu takip eden, yoğun olarak yaşadıkları iller, Edirne, İzmir, Muğla, Eskişehir ve Ankara’dır. Bölgesel olarak Roman nüfusu çoktan aza doğru, Marmara, Ege, Akdeniz bölgeleri başta olmak üzere Karadeniz, İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri takip etmektedir (Ayhan, 2019: 146).

Romanlar, yerleşik, göçebe ve yarı göçebe şekillerde Türkiye’de yaşamlarını sürdürmektedir (Ünaldı, 2012: 617). Romanlar, geçimlerini sağlamak için mallarını satmak ya da el sanatı ürünlerini ve yeteneklerini sergilemek için göç etmekteydiler. Hatta bu nedenle bazen göçmenlerle karıştırılmaktaydılar, göçmenlerin göç amacı, tarımsal ya da pastoral sebeplerden ötürü mevsimsel olarak yer değiştirmektir. Romanlar, geçmişte at arabaları ve at sırtında seyahat ederlerken, günümüze doğru karavan, otobüs, kamyonet gibi araçlarla seyahat etmektedirler (Ayhan, 2019: 19-20). Romanların geneli yarı göçebe bir hayat sürmektedir, yani yılın belirli zamanlarında göç edip, belirli zamanlarında yerleşik hayat sürmekteydiler. Bazen Anadolu’nun bir köy veya kasabasında, bazen de bir mahallenin kenar semtlerinde yerleşmiş oldukları halde, mevsimlik iş, satıcılık vs. nedenlerle genellikle bahar ve yaz mevsiminde yarı yerleşik oldukları yerden başka yerlere göç etmeleriyle tanınmaktadır (Fırat, 2016: 34). Osman Cemal Kaygılı (2019: 139)’nın ‘Çingeneler’ adlı romanında ki göçebe bir roman olan Nazlı’nın İrfan’ın evine gelip orada birkaç gün yaşadktan sonra İrfan’ın anlattıkları şu şekildedir: *“İkide bir tatlı Romanlık hayatının güzelliklerinden, bahar ve yaz günleri kırlarda, çayırlarda geçirmiş olduğu güzel başıboş hayatlardan bahsederek burada sıkılmaya başladığını ve her gün başının ağrıdığını söylüyor.”* Göçebe yaşam Romanlar için vazgeçilmez bir yaşamdır, onların deyimiyle altın kafese bile konulsalar yerlerinde duramazlardır (Ayhan, 2019: 182).

Fakat 20. yüz yılın ortalarında kırsal kesimden kente yapılan göçler sonucunda Romanların büyük bir kısmı şehir ve varoşlarda yerleşik hayata geçmiştir. Yerleşik düzene geçmiş olan Romanlar ‘getto’ adı verilen kendilerine ait yalıtılmış mahallelerde yaşam alanı sürüp, kendi geleneklerini devam ettirmektedirler. Kentlerin çeperlerinde

yaşadıklarından kent nimetlerinden en az düzeyde yararlanmaktadırlar (Ayhan, 2019: 20-182). Aynı zamanda yerleşik hayat süren Romanlar, kendilerini Roman, Dom, Lom olarak tanımlarlar ve göçebe ya da yarı göçebe Romanların ‘Çingene’ olduğunu iddia ederler (Fırat, 2016: 35).

Romanların pek çoğu gecekonduarda yaşamaktayken, birçoğu da çadırlarda ve barınaklarda yaşamaktadır. Romanlar genellikle kalabalık Roman mahallerinde yaşarlar ve sıklıkla oturdukları evlerin sahipleri değildir. Pek çok kasaba ve şehirlerde ‘Roman Mahallesi’ adı verilen yerleşim bölgeleri bulunmaktadır . Pek çok durumda bu yerleşim birimlerinin büyük çoğunluğu Romanlardan oluşmaktadır. Romanların konut yapıları genellikle standartların altında, güvenliksiz ve ayrımcılığa neden olmaktadır. Romanların yaşamlarını sürdürdükleri konutların bazıları da kamuya ait topraklar üzerine izinsiz olarak yapılmıştır. Konut ya da mülkün sahibi durumunda olmayan çoğu Roman, tahliye ya da değiştirmeye karşı korumasız olup, özellikle son zamanlarda ülkenin pek çok yerinde uygulamaya konan kentsel dönüşüm projelerinden etkilenmektedirler. Ankara’da Çinçin; İstanbul’da Kuştepe, Küçükbakkalköy, Gültepe, Yahya Kemal, Sulukule, Gaziosmanpaşa, Cebece; Zonguldak’ta Müftü ve Bursa’da Kamberler, Romanların yaşadığı ve kentsel dönüşüme uğrayan mahalleler arasındadır. Fakat Romanlara bazı durumlarda alternatif konut sağlanmamış, sağlandığı durumlarda ise aylık ödemelerinin yüksek olması nedeniyle Romanların evlerini terk ederek yıkılmış bölgelere geri dönerek barakalarda yaşamalarına neden olmuştur (Gitano, 2010: 16-17).

Türkiye coğrafyası içinde pek çok adlandırma Romanlar için kullanılmıştır. Ege, Marmara ve Karadeniz bölgelerinde Roman olarak adlandırılırlarken; Erzurum, Artvin, Bayburt, Erzincan ve Sivas Romanları için ‘Poşa’; Van, Hakkari, Mardin ve Siirt Romanları için ‘Mıtrıb’; İç Anadolu Romanları için ‘Elekçi’, Akdeniz bölgesinde ki Romanlar için ‘Arabacı’ ya da ‘Manuş’; Adana ve Osmaniye yöresindekiler için ‘Cono’ tabirleri kullanılmaktadır. Romanlar ayrıca yaptıkları mesleklere göre de ‘Bohçacı’, ‘Çiçekçi’, ‘Kalaycı’, ‘Sepetçi’, ‘Ayıcı’, ‘Demirci’, ‘Trampacı’ gibi adlarda alabilmektedir. Romanların bu denli çeşitli adlandırılmaları olmasının altında yatan sebep, çeşitli mekanlar da bulunmaları ve çeşitli kültürlerle etkileşime girmeleridir (Özbey, 2017: 29).

Roman kültürü birçok gelenek ve aidiyeti ile çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle Karaman (2007)’a göre, Romanlar için keskin kurallar ve tanımlamalar getirerek

genelleştirmek ve basite indirmek doğru değildir. Aile birliği, dini değerlere ve kadere inanma gibi Romanlara ilişkin değişen durumlara adapte olmak, standartlar ve normlar bir koldan diğerine farklılaşarak değişmektedir (Karaman, 2007: 34). Marsh'ta, Karaman ile aynı görüşte olmaktadır. Marsh (2018: 18)'a göre 'Modern Türkiye'nin Roman nüfusu, üç ana dilsel grup olan Romanlar, Domlar ve Lomlardan oluşmaktadır. İncirlioğlu (2007: 60)'da Marsh ile aynı fikir de olup, Türkiye'nin Roman nüfusunun Rom, Dom ve Lom gruplarından oluştuğunu söylemektedir. Özbey (2017: 29)'de İnciroğlu ve Marsh ile aynı görüşte olup, bu üç grubun bulundukları yörelere göre kültürel yapılarının çeşitlilik arz ettiğini dile getirir.

Günümüz Türkiye'sinde Roman olarak tanımlanan 'Rom' grubu Yunanistan'la 1923 yılında yapılan Lozan anlaşmasıyla Türkiye'ye gelenlerden oluşmaktadır. 'Rom' grubu günümüzde çoğunlukla Aydın, İzmir, Manisa, Çanakkale, Balıkesir, Bursa, Kocaeli, İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, Zonguldak, Bartın ve Samsun illerinde yaşamaktadır. Genel olarak Rom ya da Roman olarak tanınan bu grup, kendi kültür ve kimliklerini Dom ve Lom gruplarına göre daha belirgin biçimde kullanabilmekte ve Gaco olarak tanımladıkları Roman olmayanlarla daha kolay ilişki kurabilmektedirler. Son dönemlerde Rom grupları dernekler kurarak, Rom kökenli grupların örgütlenmesine ön ayak olmuşlardır. Günümüz Türkiye'sin de Rom grupları yerleşik yaşam sürmekte ve eğitim seviyeleri Dom ve Lomlara oranla daha yüksektir. Geleneksel anlamda Roman müziğinin temsilcisi de Rom gruplarıdır. Rom grupları kentsel alanlarda içe kapalı bir yaşam biçiminin temsilcisi gibi görülmekle birlikte, dış gruplarla ilişkileri de son derece yoğundur. Özellikle Roman olmayanlarla yapılan evlilikler yaygın hale gelmeye başlamıştır. Diğer bir ifade ile Rom gruplarının diğer gruplarla kurduğu sosyal ve ekonomik ilişkiler Dom ve Lom gruplarına oranla daha yüksektir (Kolukırık, 2008: 149-150).

'Dom' grubu, Ortadoğu'da ki Dom Romanlarının bir koludur. Günümüzde Türkiye'nin güney ve doğu bölgelerinde yaşarlar. Mardin, Diyarbakır, Urfa, Gaziantep, Hatay ve Mersin Dom gruplarının yoğun olarak bulunduğu kentlerdir. Dom gruplarının en önemli özelliği onların Kürt kültürü ile yakın ilişkide olup, Kürtçe kullanabiliyor olmalarıdır. Kendi dilleri olan Domariyi (ya da Türkçede Domca) korumuşlardır ancak Kurmanci, Zazaca ve Türkçe de konuşurlar, Domca'yı daha çok grup içinde kullanmayı tercih ederler. Dom grupları kendilerini Dom kimliği yanında, Kürt göçebesi, Aşık, Mıtrip, Karaçi gibi isimlerle de tanıtmaktadırlar. Karaçi, Aşık ve Mıtrip, bölgede ki diğer

grupların Domlara verdikleri isimlerdir. Dom erkekleri çoğunlukla müzisyenlik yaparak geçinirken, kadınları ve çocukları ise dilencilik yapmaktadırlar. Yarı göçebe yaşayan Domlar arasında da sünnetçilik yaygındır. Dom gruplarının eğitim seviyeleri çok düşük hatta eğitimleri yok denecek kadar azdır. Erken yaşta evlilikler söz konusudur. Dom grupları üzerinde bölgede ki şeyhlerin ve dini liderlerin etkisi vardır. Herhangi bir sorunun çözümü için Şeyh'e giderler ve hiçbir şekilde şeyhin sözünden dışarı çıkmazlar. Toplumsal örgütlenme çabaları bağlamında Rom gruplarında başlayan dernekleşmeler, Dom gruplarında da söz konusu olmaktadır (Kolukırık, 2008: 150-151; Marsh, 2008: 22-23)

Günümüz Türkiye'sinde 'Lom' ya da Anadolu' da ki kullanımıyla 'Poşa' olarak adlandırılan grup, kuzey doğu ve Karadeniz bölgesinde küçük gruplar halinde yaşamaktadırlar. Sivas, Erzincan, Erzurum, Hopa, Arhavi, Artvin Lom gruplarının yoğun olarak bulundukları kentlerdir. Rom ve Dom gruplarında olduğu gibi Lomlarda da birlikte yaşadığı coğrafi kültürle yakın ilişki içinde olduğu görülmektedir. Dilleri olan Lomavrenin kullanımı oldukça zayıflamış ve iletişim dili olmaktan uzaklaşmıştır. 60 yaşın altındaki kişilerin çok azı bu dili akıcı bir biçimde konuşabilmektedir. Lomlar, yerleşik yaşama geçmiş durumdadırlar ve tarımla uğraşırlar. Lomlar kendilerini Orta Asya ve Ermenistan üzerinden gelen gruplar olarak tanımlamakta ve kendilerine Poşa denmesini istememektedirler (Kolukırık, 2008: 151; Marsh, 2008: 23).

“Her biri farklı bir kültürü yaşatmakta ve bir kısmı çoktan kaybedilmiş geleneksel meslek ve zanaatları sürdürmektedir. Dilsel farklılıklar, Türkiye'deki Roman gruplarının ne derece çeşitli olduklarını göstermektedir; bu grupların kökenleri Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'ya dayanır. “Komşu” topraklarda yaşayan Romanlar, hâlâ Türkiye'dekilerle alışveriş yapmaya ya da her yıl Hidrellez (Balkanlar'da bilinen adıyla Ederlezi) zamanında düzenlenen Kakava Şenliklerine katılmaya devam etmektedirler. Benzer biçimde, Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan ve hatta Macaristan'ın bir bölümündeki Roman toplulukları, Osmanlı'nın kültürel mirası olarak değerlendirilebilecek kimi gelenekleri halen sürdürmektedir” (Marsh, 2008: 18).

Her ne kadar Romanlar farklı kültürleri yaşamakta olsalar da kendi aralarında yaptıkları endogomik evlilikler ile kendilerine ait kültürleri kuşaktan kuşağa aktarıp, korumaktadırlar. Romanlar, geniş aile yapısına sahiptir ve aile hiyerarşisine çok önem

vermektedirler. Aile yaşam okulu olarak kabul edildiği için çocuksuz aileler mutsuz sayılır ve çocuksuzluk boşanma nedeni olarak görülmektedir. Bu nedenle çok çocuklu aile yapısını devam ettirmektedirler. Romanların evliliklerinde de grup içi evlilikler söz konusu olmakta ve küçük yaşlarda evlilikler görülmektedir. Böylece etnik yapılarını korumuş olmaktadır (Ayhan, 2019: 182).

Romanların dini yaşamlarına ilişkin pek çok tartışma söz konusu olmuştur. Birçok araştırmacıya göre Romanlar bulundukları ülkenin dinini kabul edip, yaşamaktadırlar. Türkiye’de yaşamakta olan Romanlar İslam inancına sahip olup, itikadi açıdan kendilerini Bektaşî-Alevî ve Sünnî olarak ikiye ayırmaktadırlar. Özellikle konar-göçer olan Romanların çoğu Bektaşî-Alevî Müslüman olarak bilinirken, yerleşik durumda olan Romanların büyük çoğunluğu Sünnî Müslüman olarak bilinmektedir. (Ünaldı, 2018: 618). Kyuchukov (2007: 77)’a göre Müslümanlığın cenaze işleri hakkındaki kuralları ve temel Müslüman Bayramları Romanlar tarafından sıkı bir şekilde takip edilmektedir.

2.2.3. Sosyo- Ekonomik Yapıları

Fırat (2016: 38)’a göre meslek, Romanlarda gruplaşma ve her grubun kendi kimliğini ötekenden ayırmasında belirleyici role sahiptir. Türkiye’de yaşamakta olan Romanlar arasında çoğu meslekleriyle tanımlanan birçok alt-grup mevcuttur (Marsh, 2008: 22). Bunlar; ‘Bohçacı’, ‘Sepetçi’, ‘Kalaycı’, ‘Çiçekçi’, ‘Ayıcı’, ‘Demirci’, ‘Trampacı’, ‘Arabacı’ gibi adlardır (Özbey, 2017: 29).

Nicole Martinez’ e göre mesleğe dayalı etnik adlandırma değişebilir. Tüm dünya da Romanların uğraş alanları ‘toplayıcılık’ ve ‘zanaatkârlık’ olarak tanımlanabilecek iki kategoride yoğunlaşmıştır. Bu iki geçim kaynağının her ikisinde de amaç, elde edilen hammaddenin uygun alıcılara satılması yani esnaflıktır. Bununla birlikte ‘toplayıcılık’ ile ilişkilenen uğraş alanlarında elde edilen hammadde, doğrudan bu malı işleyecek fabrika ya da arabacılara satılırken, ‘zanaatkârlık’ ile ilişkilenen uğraş alanlarında elde edilenler işlenip dönüştürüldükten sonra alıcısına satılır. Bu yönü ile ‘zanaatkârlık’ olarak tanımlanan uğraş alanları beceri gerektirmesi, ‘toplayıcılık’ olarak tanımlananlardan ayırır. Türkiye de Romanlar meslekleri ile birlikte geri dönüşüm sistemine büyük bir katkıda sağlamaktadırlar. Arabacılar olarak bilinen Roman grubu, at arabaları ile ya da hurda arabaları ile plastik, kağıt ya da metal atıkları toplayarak geri dönüşüm sistemine büyük katkı sağlamaktadır. ‘Sepetçi Romanlar’ olarak bilinen grup, sazlıklardan topladıkları kamışları işleyip çeşitli boy ve biçimlerde sepetlere dönüştüren; ‘Kalaycı

Romanlar' olarak bilinen grup bakır kazan ve tencereleri kalaylayan; 'Çalgıcı Romanlar' olarak bilinen grup ise çeşitli kaynaklardan edindiği müziği hizmet ettiği kültürel bağlamlara uygun biçimde işleyip sunan 'zanaatkâr' Roman topluluklarının, geçim modellerine/mesleklerine göre aldıkları adlarıdır. Zanaatkârlığın Romanlar arasındaki önemini açıklığa kavuşturmak, tıpkı maşa yapmak (demircilik), kalay yapmak (kalaycılık), sepet örmek (sepetçilik) gibi 'beceri' gerektiren bir zanaatkârlık biçimi olan çalgıcılık mesleğinin de bu sistem içerisinde bir tür 'esnaflık' dalı olarak görüldüğünü anlamamızı sağlar (Yükselsin, 2009: 454).

Çetin (2017), Roman vatandaşların pratikte çalışma imkanları buldukları meslekleri sektörler bazda sıralamıştır: *"hizmet sektöründe; ayakkabı boyacılığı, hamallık, eski eşya toplayıcılığı, sepet satıcılığı, tellaklık, çiçek satıcılığı, işportacılık, bohçacılık, çöp toplayıcılığı, geri dönüşüm için malzeme toplayıcılığı, 1995 te yasaklanana kadar ayı oynatıcılığı, turistik merkezlerde falcılık, ticaret, at tüccarlığı, fayton sürücülüğü, arabacılık; eğlence sektöründe; müzisyenlik, çalgıcılık, dansçılık, kuklacılık, hikaye ve masal anlatıcılığı; zanaatkarlık kapsamında sepet örme, bıçak yapma, metal işleme, demircilik, geleneksel dişçilik, süzgeç-çit-zurna yapımı, tel süpürge üreticiliği; endüstriyel sektörde; madencilik, demircilik, kalaycılık, dökümcülük, endüstri ve el üretimi, mekanik olarak yapılması pahalı olan kutulara manuel olarak kibrit doldurmak gibi parça işler, tekstil ve tarım yer almaktadır"* (Çetin, 2017: 97).

Fakat sanayileşme süreci ile birlikte Romanlar geleneksel meslekleri ile geçinemez hale gelmişlerdir. Sepetçiler, elekçiler, kalaycılar, demirciler, at yetiştiricileri ve tüm diğer Roman mesleklerinin icracıları farklı geçim yolları bulmak durumunda kalmışlardır. Geleneksel meslekleri tümüyle ortadan kalkan Roman grupları büyük bir yoksulluk içine düşmüşlerdir. Büyük bir bölümü hurda ve kağıt benzeri katı atıkları toplayarak geri dönüşüm ekonomisinin içine girmişlerdir. Demircilerin küçük bir bölümü yerleşik demirciler olarak mesleklerini sürdürseler de zaman içerisinde büyük bir bölümü mesleklerini kaybetmişlerdir. Bazı büyükşehirler de ki sepetçiler de toplu olarak çiçekçi olmuşlardır. Türkiye'de yaşamakta olan Romanların kimileri yılın belli dönemlerinde fabrikada ücretli işçi olarak çalışırken diğer zamanlarda katı atık toplama, hurdacılık, ayakkabı boyacılığı, tarım işçiliği, inşaat işçiliği gibi alanlarda çalışabilmektedir (Mezarcıoğlu, 2010: 130-131). Romanlar, emir komuta altında yaşamayı sevmemektedirler o yüzden bireysel çalışmayı tercih etmektedirler. Klasik iş kollarının ekonomik nedenlerle sona ermesi sonucu, Romanlar, hamallık, şoförlük, seyyar satıcılık,

marangozluk, demirci, özel ve resmi sektörde işçi, ayakkabı boyacılığı, müzisyenlik, nakliyecilik, hurdacılık, atık kağıt toplayıcılığı, işportacılık, boya badana işleri, gibi alanlarda çalışmaktadırlar (Ayhan, 2019: 135).

Fırat (2016: 40-41)'a göre sanayileşme ile birlikte, “başkalarının tercih etmediği, düşük gelirli ve insan sağlığı için tehlike arz eden işlerde güvencesiz bir şekilde çalışan Romanlar, kenar mahalleler de hurdacılık, kağıt ve plastik toplayıcılığı, hamallık, inşaat işleri, davul\zurnacılık, çobanlık, bohçacılık, toplayıcılık, dilencilik gibi herhangi bir profesyonel mesleki eğitim gerektirmeyen marjinal işlerde yoğunlaşmışlardır.”

III. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİK ÇERÇEVESİ

3.1. Araştırma Konusu ve Problemi

Romanlar, Türkiye’de Rom, Dom, Lom gruplarından oluşmaktadır. Fakat, bu grupların bulundukları bölgeler ve yapmış oldukları meslekler birbirinden farklılık gösterdikleri için hem tek bir Roman kültüründen bahsedilememekte hem de Romanlar yapmış oldukları meslekler ve yaşadıkları bölgelere göre farklı isimler ile tanımlanmaktadırlar. Osman Cemal Kaygılı (2019: 11-12)’nın da “*Bahar günlerinde, eğlencilerde, düğünlerde, çalgı çalıp söyleyen ve göbek atan Romanlar başka, oba Romanları denilen eski ayıcılar, maymuncular, falcılar, sepetçiler, demirciler, değirmenciler, harmancılar, tarakçılar başka*” diyerek, mesleki ve bölgesel anlamda Romanlar arası ayrım yaparak sosyo-kültürel yapılarının da farklılık arz ettiğini beyan etmiştir.

Araştırmanın konusu olan ‘Sepetçi Romanların’ sosyo-kültürel yapısı, Söke’de yaşamakta olan ‘Sepetçi Romanlarının’ sosyo-kültürel yapısını incelemeye odaklanmıştır. Bunun yanında ‘Sepetçi Romanlarının’ göç yaşamları, gelenekleri, dilleri, inanç yapıları, diğer roman grupları ile olan ilişkileri, roman olmayan komşuları ile olan ilişkileri, akrabalık ilişkileri, evlilik ve aile hayatları, mesleki hayatları, kendilerini tanımlama durumları bu çalışmanın inceleme konularını oluşturmaktadır.

Araştırmanın problemine gelecek olursak, birçok Roman zanaat işleri yaparak geçmişten bugüne geçimini sağlamıştır. Fakat değişen ve gelişen dünya ile birlikte Romanların yapmış olduğu birçok zanaat mesleği yok olma aşamasına gelmiş hatta birçoğu da yok olmuştur. Mesleklerinin yok olması ile birlikte pek çok Roman kendi kültürel yapısını kaybetme durumuna gelmiş ve sosyo-kültürel yapılarında pek çok değişim yaşamışlardır. İsimlerini yapmış oldukları meslek olan, sepet örmekten alan ‘Sepetçi Romanları’ da bu durumla karşı karşıya kalan Romanlar arasındadır. Bu

çalışmanın konusu olan Söke’de yaşamakta olan ‘Sepetçi Romanları’, bir yandan dağlardan ve dere kenarlarından topladıkları hayıtlar ve kargılarla farklı boyutlarda sepetler örmeye devam ederek, bir yandan da topladıkları bu hayıt ve kargılar ile sahil kenarlarındaki şemsiyeleri yaparak adeta gelişen dünyaya meydan okurcasına zanaat işi yaparak hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. Bu nedenle gelişen dünya ile birlikte hayatta kalma mücadelesi veren Sepetçi Romanların kültürlerinde ve sosyo kültürel yapılarında meydana gelen değişimler ve dönüşümler bu çalışmanın asıl sorununu oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Alt Problemleri

Söke de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının sosyo-kültürel yapılarına odaklanan bu çalışmanın alt problemleri şu şekildedir:

1. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının Söke’ye göç durumları,
2. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının yaşamış bulundukları konutlar,
3. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının Söke’de yaşamakta olan diğer Roman grupları ile olan ilişkileri,
4. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının akrabaları ile olan ilişkileri,
5. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının Roman olmayan çevredeki komşuları ile olan ilişkileri,
6. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının mesleki durumları,
7. Söke’ de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının kendilerini tanımlama şekilleri,
8. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının ‘çingene’ ismine bakış açısı,
9. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının aile yapıları,
10. Söke’ de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının evlilik ve düğün usulleri,
11. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının dini inanışları,
12. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının eğitim durumları,
13. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının dışlanma durumları,

14. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının kendilerini ait hissettikleri kimlik ve mekan, çalışmanın alt problemlerini oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tarih boyunca Romanlar hakkında birçok aşağılayıcı ve kötü söylentiler yer almıştır. Tembel oldukları, hırsızlık yaptıkları, sadece gezip, yiyip, içtikleri, bir tek oynamayı bildikleri ve kötü insanlar oldukları ... Bu nedenle bu çalışmanın ilk olarak amacı Romanlar hakkında söylenen ve bilinen bu kötü algıları yıkmaktır. Romanlar hakkında bilinen bu kötü algıları yıkmak bu çalışma için önem arz etmektedir.

Çalışmanın asıl amacı Söke’ de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının sosyo-kültürel yapılarını anlamak ve bu konuyla ilgili ilerleyen zamanlarda çalışma yapacak araştırmacılara yol göstermektedir. Aynı zamanda Romanlarla ilgili yapılan araştırmalarının teşvikini sağlamak bu çalışma için önem arz etmektedir.

3.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının sosyo-kültürel yapılarını incelemeyi hedefleyen bu çalışma, Aydın’ın Söke ilçesinde yaşamakta olan ‘Sepetçi Romanlarını’ kapsamaktadır. Araştırmanın yapılacağı yıllar 2020-2021 yılları ile sınırlandırılırken, çalışma grubu 22 kişi ile sınırlandırılmıştır. Alanda elde edilen verilerin 18 katılımcıyla görüşüldükten sonra birbirini tekrarladığı fark edilmiştir, bu sebeple çalışma grubu 22 kişi ile sınırlandırılmıştır.

3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma Aydın’ın Söke ilçesinde 18 yaş üstü erkek ve kadınlar ile yapılmıştır. Örneklem olarak, Nitel araştırma yöntemlerinden Kartopu örneklem modeli çalışma için uygun bulunmuştur.

Kartopu örneklem modeli “*küçük kartopu karda yokuş aşağı yuvarlandıkça büyür ve genişler*” benzetmesinden yola çıkarak geliştirilen olasılıklı olmayan bir örneklem yöntemi. Bu yöntem genellikle gözlem araştırmalarında kullanılır. Bu yöntemi uygulamada iki aşama takip edilir. Birinci aşamada araştırma konusuyla bağlantılı olarak

çalışma için gerek duyulan nitelikleri taşıyan kişiler tespit edilir ve onlarla görüşülür. İkinci aşamadaysa, görüşme yapılanların önerileri, diğerlerine ulaşmada bilgi kaynağı olarak kullanılır. Sonra bu yeni ulaşılanlarda başkalarına ulaşmada yardımcı olurlar ve bu şekilde gittikçe büyüyen kartopu gibi çalışma için gerekli örnekler seçilmiş olur (Güçlü, 2019: 90).

Araştırmayı oluşturan Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının hepsi aynı sokakta oturmaktadır ve yaşadıkları konutları hepsinin yan yanadır. Bu nedenle sokaklarına gelen yabancı birine karşı şüpheli olabilecekleri göz önünde bulundurularak, kendilerini tanıyan iki kişi ile irtibata geçerek 18 yaş üstü Sepetçi Romanlarına ulaşılmıştır. İlk olarak alanı bilen iki kişi ile araştırmaya uygun olan kişiler belirlenmiş, onlarla ön görüşmeler yapılmış, daha sonra görüşülen kişilerin önerileri doğrultusunda başka kişilerle iletişime geçilip ön görüşmeler yapılmıştır. Gerçekleşen ön görüşmelerin ardından kendilerinin çalışma için uygun olacağı belirlenmiş ve araştırma için görüşmeler yapılmıştır. Bu nedenle bu çalışma için kartopu örneklem modeli uygun bulunmuştur.

Araştırmada toplamda 25 kişi ile görüşülmüş, fakat 3 kişinin cevapları yetersiz kaldığı için çalışmaya 22 kişi dahil edilmiştir. Toplamda 17 kadın 5 erkek ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmaya dahil edilen kadın ve erkekler arasında sayı bakımından bir eşitlik bulunmamasının sebebi araştırma yapılacak kişilerin alandan rastgele seçilmesinden kaynaklanmaktadır. Daha geniş bilgi sahibi olmak için görüşülen kişilerin cinsiyetlerine, yaşlarına, medeni durumlarına dikkat edilmiştir. Alan araştırması toplamda 14 gün sürmüştür ve bu süreç içerisinde Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanında Sepetçi Romanlarıyla birlikte geçirilen süre boyunca katılımcı gözlem tekniğinden de yararlanılmıştır ve çalışma fotoğraflar ile desteklenmiştir.

3.6. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Bu çalışma Nitel Araştırma Yöntemlerine uygun olarak hazırlanmıştır. “*Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür*” (Aydın, 2018: 2). Araştırmacılar, insanlarla doğrudan konuşarak ve kendi ortamlarındaki davranış ve hareketlerini görerek yakından bilgi toplarlar (Creswell, 2020: 46).

Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan etnografi araştırma deseni bu çalışma için uygun bulunmuştur. Etnografi, araştırmacının ortak kültüre sahip bir grubun değerlerinin, davranışlarının, inançlarının ve dilinin paylaşılan ve öğrenilen modellerini tanımladığı ve yorumladığı nitel bir desendir. Bir süreç olarak etnografi, en çok katılımcı gözlem yoluyla olmak üzere, araştırmacının insanların günlük yaşamlarının içine girdiği ve grup katılımcılarını gözlemleyip, kendileriyle mülakat gerçekleştirdiği, gruplara yönelik geniş çaplı gözlemleri kapsamaktadır (Creswell, 2020: 92).

Etnografi yönteminde takip edilmesi gereken aşamalar şunlardır:

1.İlk olarak araştırma probleminin etnografi yöntemine uygun olup olmadığı belirlenmelidir ve çalışmak üzere aynı kültürü paylaşan bir grup belirlenmelidir (Creswell, 2020: 96). Bu araştırmayı gerçekleştireceğimiz Sepetçi Romanları ortak bir kültürü paylaşmaktadırlar. Çalışma, kendilerinin sosyo-kültürel yapıları üzerine gerçekleşeceği için bu araştırma etnografi yöntemine uygun bulunmuştur.

2.Gruba dair inceleme için kültürel temalar, konular ya da kuramlar seçilmelidir (Creswell, 2020: 96). Bu çalışma göç, evlilik ve düğün gelenekleri, inanç yapıları, aile hayatı, dil, akrabalık ilişkileri, eğitim hayatları, mesleki yapıları, gacolar ile ilişkileri, diğer roman grupları ile ilişkileri gibi kategorilerden oluşmaktadır. Aynı zamanda araştırmada işlevselci yaklaşım ile sembolik yaklaşımdan yararlanılmaktadır.

3.Kültürel kavramları kullanmak için hangi etnografi türünün kullanılacağı belirlenmelidir (Creswell, 2020: 97). Bu çalışma için gerçekçi etnografi yaklaşımı daha uygun bulunmuştur. Gerçekçi etnografi yaklaşımında araştırmacı, katılımcılardan elde ettiği bilgileri tarafsız, önyargıdan uzak ve tamamen objektif bir şekilde yansıtır. Katılımcılardan ne duymuş ve ne gördüyse olduğu gibi rapor eder. Kültürü tasvir etmek için araştırmacı, aile hayatı, iletişim ağları, çalışma hayatı ve sosyal ağlar gibi standart kategoriler kullanabilir (Güçlü, 2019: 280).

4.Grubun yaşadığı ortam ve bağlamda bilgi toplanmalıdır. Buna alan (saha) çalışması denmektedir. Etnografi de genel anlamda gereken bilgi türlerini toplamak, araştırma alanına gitmeyi, alanda yaşayan insanların günlük hayatına saygı göstermeyi ve çok çeşitli malzeme toplamayı kapsamaktadır (Creswell, 2020: 97). Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları genellikle evlerinin önlerinde ve bir arada günlerini geçirdikleri için katılımcılarla görüşmeler konutlarında ve konutlarının önlerinde gerçekleşmiştir. İlk

olarak katılımcılara araştırmacı olarak kendimizi tanıtip daha sonra bu araştırmanın ne için yapıldığı uygun bir dil ile ifade edilmiştir. Araştırma da derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlem metodlarından yararlanılmıştır.

5.Son olarak araştırmacı, topladığı verileri genel bir yorumlama yaparak analiz eder (Creswell, 2020: 97). Araştırma etnografi yöntemine uygun olarak analiz edilmiştir.

Araştırma da derinlemesine görüşme, katılımcı gözlem ve doküman analizi teknikleri kullanılarak veriler elde edilmiştir. Katılımcı gözlem tekniği ile Sepetçi Romanlarının birbirleri ile olan ilişkileri, dışarıdan gelen bir kişiye nasıl yaklaştıkları, yaşam alanları, konutlarında bulunan eşyalar, giyim ve kuşamlarına dikkat edilmiş ve kendilerinden izin alınarak gözlemler, fotoğraflarla desteklenmiştir.

Derinlemesine görüşme alan araştırmalarında yüz yüze yapılması gereken önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Bu nedenle derinlemesine görüşme yöntemi, bireylerin deneyimleri, tutumları, düşünceleri, niyetleri, zihinsel algıları ve tepkileri gibi doğrudan gözlenemeyene ilişkin bilgi elde etmeyi ve anlamayı sağlar (Türkdoğan ve Gökçe, 2018: 251). Bu çalışmada görüşmelere başlanmadan önce sorular önceden hazırlanmıştır. Toplamda 29 soru hazırlanmıştır ve soruların hepsi açık uçludur. Görüşmeler her katılımcının kendi yaşadığı konutlarında ve konutlarının önlerinde yapılmıştır. Görüşmeler için katılımcıların konutlarına giderken kalem ve görüşme sorularının bulunduğu kağıtlar yanımıza alınmıştır. Ayrıca Sepetçi Romanları misafirperver insanlar oldukları için, evine gelen bir kişiye yiyecek veya içecek ikram etmeden bırakmadıklarından dolayı kendilerini zora sokmamak ve eli boş gitmek bizim kültürümüz açısından pek hoş karşılanmadığı için, kuru pasta ve meşrubat alınarak katılımcılarla görüşmeye gidilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce katılımcıların özel hayata dair ifşa potansiyeli olan paylaşımlarının gizli kalacağı konusunda kendilerine güvence verilmiştir. Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar, not alınmış, ayrıca katılımcıların izinleri dahilinde konuşmalar ses kaydına alınmıştır. Görüşmeler sırasında katılımcılardan izin alarak kendilerinin geçmişte çekilmiş oldukları fotoğraflar istenilmiş, düğün, nişan, Romanların bir arada olduğu fotoğraflar, katılımcıların izinleri dahilinde fotoğraf çekilmiştir. Çalışmada katılımcılar K1\K2\K3 şeklinde gösterilmiştir.

IV. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ

Aydın'ın Söke ilçesi 121.940 nüfusa sahip bir ilçedir. Bu ilçenin toplam %50,1 i erkek; %49,9'u kadındır. Söke'nin merkezinde toplamda 8 mahalle bulunmaktadır. Sepetçi Romanlarının bulundukları mahalle Atatürk mahallesidir. Toplamda 65 sokaktan oluşan Atatürk mahallesinde, 5.479 erkek ve 5.834 kadın olmak üzere toplamda 11.313 kişi bulunmaktadır. Bu mahallede bulunan Gürel Sokak ve Söğüt Sokak Sepetçi Romanların yaşamakta bulunduğu yan yana iki sokaktır. Ayrıca buradan Fevzipaşa Çay'ı geçtiği için Sepetçi Romanlarının bulunduğu yerlere 'Çayıçi Perakendeleri' de denilmektedir. Gürel Sokak ve Söğüt Sokak'ta bulunan Sepetçi Romanları toplamda 80 haneden oluşmaktadır, yaklaşık olarak 200 Sepetçi Romanı burada yaşam sürmektedir. Araştırmada her bir katılımcı için, K1 (1. Katılımcı)'den K22 (22. Katılımcı)'ye kadar adlar verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Demografik Çerçevesi

4.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmada yer alan 22 katılımcıların yaş, cinsiyet, doğum yerleri ve medeni durumları hakkındaki bilgiler aşağıdaki tabloda toplu olarak gösterilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Doğum Yeri	Medeni Durum
K1	Kadın	34	Antalya	Evli
K2	Erkek	41	Muğla\Yatağan	Evli
K3	Kadın	23	Söke	Evli
K4	Kadın	74	Çanakkale\Bayramiç	Evli
K5	Kadın	35	İzmir\Çeşme	Evli
K6	Kadın	36	Söke	Evli
K7	Kadın	39	Söke	Evli
K8	Erkek	40	Söke	Evli
K9	Kadın	61	Uşak\Eşme	Evli
K10	Erkek	65	Çanakkale\Bayramiç	Evli
K11	Kadın	33	Çine	Evli
K12	Kadın	66	Çanakkale\Bayramiç	Evli
K13	Kadın	68	Tekirdağ	Dul
K14	Kadın	52	İzmir\Karşıyaka	Evli
K15	Erkek	53	Çanakkale\Bayramiç	Evli
K16	Kadın	27	Söke	Evli
K17	Kadın	67	Çanakkale\Bayramiç	Evli
K18	Kadın	63	Çanakkale\Bayramiç	Evli
K19	Kadın	31	Muğla\Yatağan	Evli
K20	Erkek	62	Çanakkale\Bayramiç	Evli
K21	Kadın	18	Söke	Evli
K22	Kadın	43	İzmir	Evli

Araştırma 17 kadın ve 5 erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş grupları, 18-28 yaş arasında 3 kişiden; 29-39 yaş arasında 6 kişiden; 40-50 yaş arasında 3 kişiden; 51-61 yaş arasında 3 kişiden; 62-72 yaş arasında 6 kişiden; 72 yaş ve üstü 1 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların 21 tanesinin medeni durumu evli olurken, 1 tanesinin medeni durumu duldur. Katılımcıların doğum yerlerine bakıldığında, 1'i Antalya, 2'si Muğla\Yatağan, 3'ü İzmir, 1'i Uşak, 1'i Tekirdağ, 1'i Çine, 7'si Bayramiç ve 6'sı Söke doğumludur.

4.1.2. Katılımcıların Eğitim Düzeyleri

Çalışma da yer alan katılımcıların eğitim düzeyleri aşağıdaki tabloda toplu bir şekilde verilmiştir. Katılımcılardan 10 kişi okur-yazar değil, 3 kişi yarı okur-yazar, 3 kişi okur-yazar, 5 kişi ilkokul mezunu ve 1 kişide lise mezunu olmaktadır.

Tablo 3: Sepetçi Romanlarının Eğitim Düzeyleri

Katılımcılar	Eğitim Düzeyleri
K1	Okur-yazar değil
K2	Okur- yazar değil
K3	İlkokul 1. Sınıf terk. Yarı okur-yazar
K4	Okur-yazar değil
K5	Yarı okur-yazar
K6	Okur-yazar değil
K7	İlkokul mezunu
K8	İlkokul mezunu
K9	Yarı okur-yazar
K10	Okur-yazar (gece okulu)
K11	İlkokul mezunu
K12	Okur-yazar değil
K13	Okur-yazar değil
K14	Okur-yazar değil
K15	Okur-yazar (gece okulu)
K16	İlkokul mezunu
K17	Okur-yazar değil
K18	Okur-yazar değil
K19	Okur-yazar
K20	Okur-yazar değil
K21	Lise mezunu
K22	İlkokul mezunu

Katılımcılardan 3 kişi yarı okuma-yazma bilmektedirler. Bu kişiler gece okuluna gitmiş ya da çevreden öğrenerek çat pat okuma yazma bilmektedirler. Bu katılımcılar kendi durumlarını şöyle ifade etmektedirler:

“1’e kadar gittim, 1den çıktım. Okumam gece okulundan çat pat o da” (K3).

“Hiç okula gitmedim, ordan burdan öğrendim az buçuk bişey” (K5).

“Şeye gittim gece okuluna ama kafa yok ya çat pat işte kırkta bir şey yapıyorum” (K9).

Okur-yazar olan katılımcılar 3 kişidir. Bu katılımcılardan 2 kişi açıktan okuyup okuma yazma öğrenirken, katılımcılardan 1 kişi de tek başına okuma yazma öğrenmiştir.

Bu katılımcılar kendi durumlarını şu şekilde ifade etmektedirler:

“Sonradan okudum, bizi annemiz babamız okutmadı, okumam yazmam var” (K10).

“Valla açıktan okudum, okumam yazmam var” (K15).

“Okula gitmedim ama kendimce öğrendim, okumam yazmam var” (K19).

Görüldüğü üzere katılımcıların eğitim seviyeleri oldukça düşük olmaktadır. Katılımcılar, eskiden göçebe yaşam sürdürdükleri için okuyamadıklarını ve anne babalarının onları okutmadıklarını belirtmişlerdir.

4.2. Sepetçi Romanlarının Söke’ye Geliş Durumları

Sepetçi Romanları, Söke’ye gelirlerken toplu bir göç yaşamamışlardır. Parça parça şekillerde göç ederek Söke’ye gelmişlerdir. Söke’ye gelen sepetçi Romanlarını ilk gelenler ve ikinci gelenler şeklinde iki gruba ayırabiliriz.

4.2.1. Söke’ye İlk Geliş

Sepetçi Romanları Söke’ye ilk olarak Çanakkale Bayramiç’ten gelmişlerdir. Katılımcılardan 7 tanesi bu durumu yaşamışlar fakat o zaman Söke’ye gelirlerken çok küçük yaşlarda olduklarını belirtmişlerdir. Söke’ye ilk gelen 6 katılımcının yaşları şu anda 60 yaş üstü iken bir katılımcının yaşı 53’tür. Şunda 53 yaşında olan K15, kendisinin Söke’ye Bayramiç’ten ilk gelenlerden belli bir süre sonra geldiğini belirtmiştir. Bu nedenle Sepetçi Romanları Söke’ye ilk olarak 1950’li yılların sonu ve 1960’lı yılların başında gelmiş olmaktadır.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Çanakkale Bayramiç’ten geldik. Valla ben çocuk geldim. Hani biz zannediyoz burlarda doğduk gibi. Anamız babamız buralara getirdi” (K9).

“Biz Çanakkale’den göç ettik. Ben çocuktum o zaman” (K10).

“Ben esas Tekirdağlıyım. Zeytin toplamaya Çanakkale’ye gelmiştik. Orda eşimler bize dünürücü gönderdi. Biz evlendik sonra, Bayramiç’ten göçtük Söke’ye” (K13).

“Aslımız ıı Çanakkale’den gelme. Valla o zamanlar ben çok ufaktım, onlar çok eskiden gelme, hatırlamıyorum” (K15).

Diğer katılımcılar ise Söke’ye ilk gelişleri hakkında büyüklerinden duydukları kadarını bilmektedirler.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler.

“Benim nenemin annesi babası gelmişler buraya Çanakkale Bayramiçten” (K21).

“Annemler Çanakkale’den göç etmişler” (K6).

“Annemler, babamlar Çanakkale’den göç etmişler, ama biz hiç görmedik Çanakkale’yi” (K7).

“Söke’ye Çanakkale Bayramiç’ten gelmiş benim babalar, dedeler” (K8).

“Bayramiçten göç yaptık Söke’ye” (K12).

“Bayramiç’ten Söke’ye en büyüklerimiz geldi, dedem, dedem geldi. Ben o zamanlar Selçuk’taydım evliydim” (K4).

Bayramiç’ten Söke’ye gelirken Sepetçi Romanları başka şehirlerde de belli bir süre yaşam sürmüş, daha sonra Söke’ye gelmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Biz bayramiçten evvela Çine’ye geldik, çadırda kaldık Çine’de” (K9).

“Çanakkale’den göç edince ilk İzmir Dikili’ye geldik orda kaldık, ben orda şey gemilerinde çalışıyordum gübre gemilerinde. İyi para alıyordum. Yok paramız çadırda kalıyorduk orda ben hep eyi çalıştım. Şurda bizim yer var sonra annemle beraber geldik o yeri aldık. Babam kumar oynuyor hayır yok. O Çanakkale de kaldı neden sonra geldi” (K10).

“Ben yaşadım göçü Çanakkale’den göç ettik Söke’ye ama önce İzmir’e geldik, orda kaldık, sonra geldik Söke’ye” (K17).

4.2.2. Söke’ye Gelmeden Önce Yaşananlar

Sepetçi Romanları Söke'ye gelmeden önce iki zorlukla karşı karşıya kalmaktaydılar: 1.si Göçebe yaşam tarzı ve iş yoksunluğu 2.si Sepet İçin Hammadde Sorunu.

4.2.2.1. Göçebe Yaşam Tarzı ve İş Yoksunluğu

Sepetçi Romanları Bayramiç'te yaşarken, Bayramiç iş imkanları açısından kısıtlı kalmaktaydı. Bu nedenle Sepetçi Romanları kimi bohçacılık, kimi sepet satmak için, kimi demircilik yaparak, eşekler ve at arabalarıyla yarı göçebe bir yaşam tarzı sürmüşlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler:

“O zamanlar Bayramiç'te çok rezillik varmış, fakirlik varmış. Şimdikinle o zaman ki çok değişti. Mesela millet hep o zaman gidiyordu dışlara çalışmalara. Annemler o zaman bohçacılık bile yaparmış” (K1).

“Annemler, babamlar o zamanlar göçebelik yapmışlar Mesela Ankara'dan 2 ayda at arabasıyla geldiklerini bilirim” (K6).

“Eskiden geziyorlardı, demircilikte yapıyorlardı. Nerde akşam orda sabah yapıyorlardı. Bugün o köydelerse yarın başka köydelermiş” (K15).

“Eskiden eşeklere biniyorduk göç yapıyorduk üyle. Hani sürücüler, arabacılar nasıldı unlar gibiydi aynı. Eşeklerle üyle geziyorduk” (K17).

“Anamlar eşeklerle gezerlermiş, beni Eşme de doğurmuş yollarda, ama kütük Bayramiç tabi benim” (K9).

Aynı zamanda Bayramiç'te bulunan yerli halk tarafından da Sepetçi Romanları hor görülmüştür. Bu durumu katılımcılardan biri şu şekilde ifade etmektedir:

“Ben doğma büyüme Sökeliyim. Ama annemler anlatıyor Çanakkale Bayramiç hani oralar hep bizim memleketler. Zamanında büyüklerimiz nenemin annesi-babası hani öyle, ordaki insanlar onları hep böyle aşağılamışlar, hor görmüşler, sonra bizim Romanlar ordan dağılmış, farklı yerlere göç etmiş, bizimkilerde buraya gelmişler işte. Sadece mesela burda yok bizim akrabalar Çanakkale'de de var” (K21).

4.2.2.2. Sepet İçin Hammadde Sorunu

Sepetçi Romanları Çanakkale Bayramiç'te yaşam sürerlerken, meslekleri 'Sepet örmek' oldukları için sepet yapımının ana malzemeleri olan kargı, hayıt ve sorgunları ya da kiminin deyimiyle beyaz çubukları toplamaları gerekmektedir. Bunlarda dere kenarlarında, ovalık alanlarda mevcuttur. Bu nedenle Sepetçiler, Söke'ye gelip kargı, hayıt, sorgun ya da kiminin deyimiyle beyaz çubukları toplayıp, sepetlerini yapıp, oradan ülkenin dört bir yanında sepetlerini satıp, geçimlerini sağlamaktaydılar. Fakat bu süre zarfında Sepetçiler aylarca yollarda olmaktaydılar. Bu nedenle Bayramiç'ten Söke'ye gelip malzemeleri toplayıp, tekrardan Bayramiç'e dönmek onlar için zor olmaktaydı. Söke, sepetlerin ana malzemesini Sepetçi Romanlarına sağladığı için, Sepetçi Romanları Çanakkale Bayramiç'ten Söke'ye gelmiştir.

Bu durumu katılımcılar şu şekilde anlatmaktadırlar:

“Annem anlatıyordu çok zorluk çekmişler mesela bu beyaz çubuk diye bir şey varmış onu kesmeye geliyorlardı bu taraflara, onu yapıp hazırlayıp yine memleketlerine geri dönüyorlardı. Orda çalışıyorlardı. Sonra zor olmuş onlar için bu tabi buraya gelip yerleşmişler. Bu beyaz çubuktan eskiden annemler sepet yapıyorlardı” (K6).

“Bizimkiler şöyle gelmişler: Çanakkale de yaşıyorlar bu Söke ovasının sağı solu o zamanlar toprakla doluydu oralarda söğüt, sorgun.. Sorgunu sen buğday gibi düşün, buğday tarlasını düşün sen onun gibi söğüt malzeme olurdu. Yerden çıkan sorgun deriz biz ona. Yani Çanakkale'den gelip, bu malzemeleri toplayıp, kabuğunu soyup, beyaz hale getirip işlerler sepet halinde getirirlerdi. Denizli'den başlarlardı ta Konya ta Samsun, Karadeniz'e kadar giderlerdi satmak için ta Ankara. Orda bi sepet verirlerdi, onlarda kuru fasulye, un, parası yoksa onları verirlerdi. Genelde parayla oluyordu tabi ama takasla da oluyordu. Dedem demiş sonra biz Çanakkale'den gelceğimizde Söke'de kalalım, malzemedede burda, hiç aktarma yapmayalım, burdan alıp gideriz öylelikle burda kalmışız biz” (K8).

“Biz sepet yapıyorduk, onları satıyorduk Samsuna, Bartın'a bile gidiyorduk sepet satmaya. Bayramiç'te yapçak iş yoktu. Hayıtlara toplamaya annemler hep babamlar hep Söke'ye gelirlerdi, burdan toplayı, Bayramuca gelirlerdi. Çok zor oluyordu ondan buraya geldik bizde” (K12).

“Biz hayıt kesiyorduk nasıl desem yani ekmeğimiz burdaydı. Biz zaten eskiden de buraya geliyorduk hayıtları kesiyorduk, sonra onları tekrar kendi yerimize getirip işliyorduk” (K20).

4.2.3. Söke’ye Diğer Gelişler

Söke’ye Bayramiç’ten ilk gelişler olduktan sonra, Sepetçi Romanları burada yerleşik bir yaşam tarzı sürmeye başlamışlardır. İlerleyen zamanlarda Sepetçi Romanları Söke’ye gelmeyen akrabalarını, hem bir arada yaşamlarını devam ettirmek hem de Söke’de iş imkanı olduğu için buraya çağırmışlardır.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Bizim akrabalar burdaydı. Biz İzmir’de oturuyorduk, akrabalar çağırdı zeytine gelin diye, zeytin işi bitince geri döncektik. Sonra akrabalar salmadı bizi kalın burda dediler. Annemlerle yerleştik buraya. Sonra ben evlendim burda eşimle” (K22).

“Ben annemle babamla buraya iş için gelmiştik, burdakiler zaten bizim akrabaydı. Eşimle tanıştık burda onlarda dünürücü gönderdiler, sonra biz evlendik, evlenince ben burda kaldım, annem babam memleketlerine geri döndüler” (K19).

“Benim bey Çanakkale’den İzmir’e gelmişler orda iş yapıyormuş bizde evlendik. 9 sene İzmir’de kaldık, sonra kayınpederim hastalanınca Söke’ye geldik, gel git gel git dedik kalalım olmuyor böyle. Böyle yerleştik kaldık” (K14).

“Valla ben evliydim, Selçuk’taydım. Bi duydum halaların geldi dediler Söke’ye. Hemen aldım dedeni, benim akrabaları gelmiş kaç senedir görmüyom, ufakken aldın beni, o yumurtadan aldın beni, şimdi milletimin yüzümü görücem dedim adım geldim buraya, bir hafta durdum burda, bir hafta sonra yine evçëizime gittim. Sonra benim kızım, amcamın kızının oğluyla evlendi, buraya gelin geldi. Bizde dedenle kavga ettik, bunadı, bana bakamıyor, 5 sene oldu ayırınız, bende kızımın yanına geldim işte buraya” (K4).

“Ben İzmir Çeşmeden geldim buraya. Annemlerle akrabaları görmeye gelmiştik, sonra beni istedi akrabalar, annemde verdi, o gün bugündür burdayım” (K5).

“Valla yatağandan geldim ben buraya orda iş imkanı yok çünkü. Sonra burda eşimle tanıştım evlendim. Burda kaldım” (K2).

Sepetçi Romanlarının 20’li yaşlarda olup, Söke’de doğup büyüyenleri Söke’ye gelişlerle ilgili bir fikir sahibi değildir. Katılımcılar bu konuda fikirlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Valla ben hiç bilmiyom, Söke’den başka yer hiç bilmem” (K3).

“Valla annemler yaşamış ama ben hiç görmedim o göç olaylarını, hiç bilmiyorum” (K16).

Katılımcılardan 60 yaş üstü olanlar Bayramiç’ten Söke’ye bizzat göçü yaşamışlardır. Bayramiç, sepetçilere asıl meslekleri olan sepet işini yapmalarında hammadde sağlayamamış ve Sepetçi Romanları Bayramiç’te iş yoksunluğu sıkıntısı ile karşılaşmışlardır bu nedenle farklı meslek dallarında da çalışmışlar ve yarı göçebe bir yaşam sürmüşlerdir. Asıl işleri ‘sepet örme’ olan Sepetçi Romanları hammadde kaynaklarını Söke’de buldukları ve yerleşik bir düzene burada geçebilecekleri için Söke’ye göç etmeye başlamışlardır. Söke’ye gelme sırasında civarda ki pek çok şehirlerde de yaşamlarını devam ettirip, farklı iş dallarında çalışmışlardır. Daha sonra Söke’ye gelen Sepetçi Romanları burada yerleşik düzene geçmişler ve hayatlarını kendi meslekleri olan ‘sepet örme’ işinden kazanmışlardır. Bu sırada yakın akrabalarıyla iletişimlerini kesmemişler ve hem homojen şekilde bir arada yaşamlarını sürdürmek hem de iş imkanı Söke’de olduğu için yakın akrabalarını Söke’ye çağırmışlardır. Böylelikle Söke’ye göçler tamamlanmıştır.

4.3. Sepetçi Romanlarının Sosyo-Kültürel Özellikleri

4.3.1. Sepetçi Romanlarının Ait oldukları ve Ait olmadıkları İki Kimlik

Aidiyet, kişilerin kendini konumlandırma ve anlamlandırmalarına bağlı olarak, bireye, objeye, alana, komşuluk ilişkilerine, kültüre, çeşitli toplumsal tabakalara, etnik kökene bağlı olarak kurulan değişken bir kavramdır. Aidiyet bir yandan kişilere aynı çatılar altında toplanmalarına olanak verirken, diğer yandan bireyleri ötekilerden ayırabilmektedir. Dolayısıyla bireyin kimlik oluşumu sağlanırken, ‘ben kimim’ sorusu kadar ‘ben kim değilim’ sorusu da mühim olmaktadır (Sözer, 2019: 419-420). Bireyin sadece kendini nasıl gördüğü değil, aynı zamanda toplum tarafından nasıl görüldüğü de kimlik kavramı ile ilişkili konular arasında yer almaktadır, bu sebeple kimlik subjektif bir bütünlük, tutarlılık ve süreklilik göstermekte olup, kimliğin inşa edilmesinde köken, din,

meslek ve bölge gibi etkenler önemli rol oynamaktadır (Aşkın, 2007: 213; Aydın, 2020: 44).

Farklı kültür ve etnik yapılardan göç eden kişiler, bazen kendi kültürlerini ve etnik yapılarını bir kenara bırakıp, bulundukları toplumun kimliğini benimserlerken; bazen de bulundukları toplumdan kendilerini tamamen soyutlayıp kendilerine ait olan kültürleri ve etnik köken kimliğini benimsemektedirler. Kendilerini ait hissetme ve kimlik açısından Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarına bakıldığında, kendilerini Roman olarak görmektedirler.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Valla sizin gibi gacılar sorarsa ben derim ki Sepetçi Romanlarındım” (K1).

“Romanlardan, Sepetçilerdenim ben” (K3).

“Biz Romanız”(K5).

“Romanız biz”(K18).

“Ben Romanım”(K19).

“Biz Selanik’ten geldik, Romanız” (K14).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları kendilerini her ne kadar Roman olarak tanımlasalar da, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşadıklarını ve Türk olduklarını, Türk bayrağı altında yaşayan herkesin Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı sayıldıklarını dile getirmektedirler.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Biz Türk insanıyız yani, Türk’üz. Çünkü T.C. vatandaşıyız” (K7).

“Hepimiz Türk bayrağı altında yaşıyoruz” (K14).

“Hepimiz Müslümanız, Türk bayrağı altında yaşıyoruz” (K18).

Geçmişten bugüne Romanlar için Çingene terimi de sık sık kullanılmıştır. Fakat Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları kendilerini Çingene olarak tanımlamamaktadırlar ve Çingene teriminin, kötü bir terim olduğunu dile getirmektedirler.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Biz Çingene değiliz”(K5).

“Çingeneliği kabul etmeyiz biz hani ya kötü bir şey o”(K7).

“Biz Çingene hayatı görmedik”(11).

“Onu hiç kabul etmiyorum. Benim oğlum var askerden geldi, evlendi. Bize mahsustan bağırır çingeneler pis çingeneler diye şaka yapar biz hemen delleniyoruz” (K22).

Sepetçi Romanlarının Çingene terimlerine yükledikleri 2 anlam karşımıza çıkmaktadır. Birincisi kötü kişiler yani hırsızlık yapan kişiler, dilenenler; İkincisi göçebe hayat sürenler. 12 Katılımcı Çingene teriminin kötü anlam ifade ettiğini dile getirmiştir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Valla anlamı çok kötü. Hırsıza, uğursuza, af edersin karısını satan, namussuza, kötü yani kötü çok kötü. Bazen diyorlar ben çingeneyim gurur duyarım ya anlamını bilmedikleri için” (K8).

“Kötülere derler onu” (K3).

“Hani ya nasıl desem, dilenene, ırsızlık yapana, kendini satana çingene deriz biz” (K6).

“Çingene denir ki hırsızlara, dilenenlere, şeylere, adilere” (K12).

“Kötü bir şey bize göre. Hırsızlara, dilenciye denilir bana göre” K15).

Katılımcılardan 2 kişi ise Çingene teriminin sadece yerleşik hayatı olmayan ve göçebe yaşam süren kişilere söylendiğini belirtmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Çingene dedikleri şu yani aslında hepimiz Romanız. Önceden bizim ailelerimiz çok yaşlılarımız mesela 100 yaşında olanlar veyatta ölmüş olanlar önceden göçebelik yaparlarmış. Göçebelikte hani bizim burda yaptığımız hayıt işini burdan temin edip, çalışma olarak başka bir memlekete giderlermiş, orda çalışıp para kazanıp yine kendi memleketlerine geri dönerlermiş bunun adı göçebelik kaldı yani göçebelere deniliyor” (K19).

“Çingene şuna diyor. Çöl gibi yerlerde konaklıyorlar çadır yapıyorlar ordan oraya ordan oraya giderler. Biz öyle hayat görmedik” (K11).

Katılımcılardan 5 kişi ise Çingene terimini hem dilenen, hırsızlık yapan, kötü insanlar için kullanıldığını, hem de göçebe yaşam süren, yerleşik bir yaşamı olmayan kişiler için kullanıldığını belirtmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Arabacılar deriz, eskiden hayvan arabalarıyla gezenlere derdik. Çalgıcısı var, kalaycısı var, hırsızlık yaparlar, at cambazlığı yaparlar” (K2).

“Asıl çingene kim biliyor musun söyleyeyim sana, hani böyle eşşeklerine sarıyorlar ordan göç yapıyorlar, burdan göç yapıyorlar, sokakta dileniyorlar, kendilerini satıyorlar, bugün burda yarın başka yerde çingene o işte” (K5).

Katılımcılardan 3 kişi ise ‘çingene’ terimi hakkında hiçbir bilgileri olmadığını, kendilerine böyle bir şey söylenmediğini, devamında ise bu terimin kötü insanlara söylendiğini belirtmişlerdir. Aralarından bir kişi de Çingene ve Roman kelimelerinin aynı kişiler için kullanıldığını belirtmiş, ve daha sonra ‘kötü’ anlam içerdiğini belirtmiştir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Valla hiçbir bilğim yok. Ama yani çingene çok kötü bir şey” (K1)

“Bilmiyom. Ben hiç duymadım çingenedir mingenedir, bana demediler hiç. Kötülere derler onu” (K3).

“Bilmiyom ki yaa Roman Çingene aynı değil mi aynı bence, ya da onlar bizden değil aslında bak onlar kötü yani aslında bende bilmiyom ki ya” (K16).

Aynı zamanda katılımcılar ‘Çingene’ terimi kendilerine söylendiği zaman aşağılandıklarını ve hor görüldüklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Aşağılanıyorsunuz yani” (K1).

“Kötü canım kötü, yani kötü değildi de bize kötü geliyordu yani. Bize aşağılamak gibi geliyordu” (K17).

“Romanları aşağılamak için söylüyorlar çingeneyi, hor görülüyöz” (K21).

Toparlayacak olursak, Sepetçi Romanlarının kendilerini ait hissettikleri iki kimlik Roman ve Türk kimlikleridir. Etnik kökenleri bakımından Roman kimliğini benimserlerken, yaşamış bulundukları ülke bakımından Türk kimliğini benimsemektedirler. Kendilerini ait olarak hissetmedikleri kimlik ise ‘Çingene’ kimliğidir. ‘Çingene’, katılımcıların çoğunluğu açısından kötü anlam içermekte, hırsızlık yapan, dilenen, kendini satan, kötü insanlara denilmektedir. Aynı zamanda ‘Çingene’ terimi katılımcılar tarafından, göçebe yaşantısı olan ve yerleşik bir düzeni olmayan kişileri tanımlamak amaçlı olarak da kullanılmaktadır. Bu terim katılımcıların gözünde bu denli kötü anlamları çağrıştırdığı için ‘Çingene’ terimini duyan katılımcılar kendilerini aşağılanmış hissetmektedirler.

4.3.2. Sepetçi Romanlarının Kendilerini Ait Hissettikleri Mekan

Sepetçi Romanlarının kimi Bayramiç’ten kimi de başka şehirlerden Söke’ye gelip yerleştiğini bir önceki bölümde görmüştük. Sepetçi Romanları her ne kadar Bayramiç’ten ya da başka şehirlerden Söke’ye gelmiş bulunsalar da katılımcılar ait oldukları mekan olarak Söke’yi görmektedirler. Çünkü Söke, onlar için ekmeğinin çıktığı ve bir arada yaşam sürdükleri bir mekan olduğundan dolayı önem arz etmektedir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Valla ekmeğimi burdan kazanyom ben. İnsanın ekmeğini kazandığı yer en güzel yer” (K15).

“Seviyom ben Sökeyi, gitmek istemem ben burdan. Çünkü rahat, neden dersin, kendi insanlarımız yani iyi öyle içkici değil, eroinci değil, mahallemiz temizdir” (K14).

“Söke’yi seviyöz, gerçekten başka bir yere gidiyoruz ya tadı, huzuru bulamıyoruz, gittik yani burası bu mahalle çok başka bizim için. Memlekete gitsekte burdaki huzuru bulamıyöz” (K1).

“Ekmeğim burda çıkıyor, ondan seviyom burayı” (K13).

“Bütün çoluğum, çocuğum torunum hepsi burda, seviyom burayı, hiçbir yere gitmek istemem. İzmir’i göreceğim gözüm bile yok artık” (K22).

4.3.3. Sepetçi Romanlarının Kendilerini Tanımlama Biçimleri

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarına ‘kendinizi nasıl tanımlarsınız’ sorusu sorulduğunda katılımcılar iki gruba ayrılmış bulunmaktadır. Bir grup kendilerini ‘ben şuyum’ şeklinde kendileri üzerinden bir tanımlama yapmışlarken; Diğer grup ‘beni şöyle bilirler, bana böyle derler’ şeklinde başkaları gözünden kendilerini tanımlama yoluna gitmişlerdir. Birinci grupta yer alan katılımcılar 9 kişidir. İkinci grupta yer alan katılımcılar ise 13 kişidir.

İlk grupta yer alan katılımcılar, kendilerini kendileri gözünden tanımlamaktadırlar. Bu kişilerden 3 kişi kendini etnik kimlik üzerinden tanımlarken; 2 kişi kendini sadece ismi ile tanımlamakta; 4 kişide kişisel özellikleri üzerinden kendilerini tanımlamaktadırlar.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Eğer bizim mahalleyi tanıyan biri bana sen kimsin derse diyom ki ben Hamide’nin kızıyım, Sebahattin’in kızıyım. Ama sizin gibi gacılar sorarsa şu Roman mahallesinde oturuyom derim Sepetçilerin Roman mahallesinde” (K1).

“Valla ben kendim olarak tanıtırım kendimi adımla yani Ümit derim” (K2)

“Sepetçilerden olarak tanımlarım ben kendimi” (K3).

“Ben öksüz, yetim büyüdüm ben, hep öyle derim kendime” (K4).

“Biz romanız, kazandığımızda denize de gideriz, mangalda yakarız, evimize gelir yine de işimize devamda ederiz” (K5).

“Valla ben kendimi özgüvenilir bir insan olarak buluyorum, birde duygusal yönüm çok ağırlıklıdır” (K7).

“Valla genelde beni mahallede çok severler. Çok severler ama kendimi de övmek istemiyom (kahkaha atarak gülüyor) yani güvenirler bana. Güvenilirim yani” (K8).

“İsimle Ünzile olarak tanımlarım ben kendimi. Valla bene gelirler e senin oğlun milletvekili, e kendine bana mı. Ben gene aynı Ünzile’yim, değişmem asla hiç. Burnu

büyük olanları sevmem ben Allah kırsın o büyük burunlarını. Senin benden ne üstünlüğün var, benim senden ne üstünlüğüm var gülüm. Sende 9 aylıksın bende 9 aylığım” (K9).

“Ben çok bağırırım. Kız dur ama öyle yazma beni. Bilen sever beni. Ama evin içinde sorunlar oluyor, çocuklara bağırtı çığırtı oluyor” (K11).

İkinci grupta yer alan katılımcılar, kendilerini başkalarının gözünden tanımlamaktadırlar. Bu kişilerden 4 tanesi başkalarının gözünde lakaplarıyla bilinmekte; diğer 6 kişi başkalarının gözünde sadece isimleriyle bilinmekte; 2 kişi başkalarının gözünde aile üzerinden bilinmekte ve 1 kişide başkalarının gözünde ev işleri konusunda bilinip, katılımcılar kendilerini bu açıdan tanımlamaktadırlar.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“(gülüyor) valla sen beni burda herkese sor onun işi temizlik derler sana, sürekli temizlik, yemek yapar derler sana benim için” (K5).

“Valla ismimle bilirler beni burda hep” (K10).

“İsmimle tanırırlar beni. Emine Sultan diye” (K12).

“Burda herkes akraba ya ondan beni de ismimle tanırırlar” (K13).

“Kezban derler bana. Benim bir tane kaynım vardı çok küçüktü o zamanlar. O zaman Kezban yenge diye ir şarkı vardı ordan kaldı adım. Ben işten geliyordum Kezban yenge aza mı oldun muhtar mı oldun diyordu. Millette tabi ondan duyuyor öyle kaldı” (K14).

“Bana burda Koç Ali derler. Valla arkadaşlara öyle münasip gelmiş, neden diye hiç sormadım onlara” (K15).

“İsmimle tanırırlar beni Sibel olarak” (K16).

“Kimi der Cahide Sultan, kimi der oynak balina. O zamanlar Çanakkale’deyken Cahide sultan diye bir yatır vardı, ismimde sultan olunca bana Cahide sultan diyorlardı. Bide bu Romanların bir dizisi vardı, Cennet mahallesi orda vardı bir oynak balina he işte ona benzetirler beni” (K17).

“İsmimle tanırırlar, Selime derler” (K18).

“Ben buralı değilim, gelin geldim ya buraya, eşimin eşi olarak yada Sebahat’in gelini, Rafetin gelini derler” (K19).

“Romanlardan Sezai olarak bilirler beni” (K20).

“Beni Oskayların kızı olarak bilirler” (K21).

“Burda beni annem eşim kaynanam üzerinden kimse tanımaz. Beni herkes tanır onları benişm sayemde tanırılar. İsmim Mehtap ama bana civci derler. Kendimi bildim bileli hep öyle derler. Civci, tavuğun yavrusu işte biz öyle deriz. Ufakken ablam koymuş, bacaklarım böyle civci gibi yürüyormuşum ondan öyle derler” (K22).

Özetlersek; Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları kendilerini tanımlama bakımından iki gruba ayrılmış bulunmaktadır. İlk grupta yer alan 9 kişi, kendilerini etnik kimlikleri, isimleri ve kişisel özellikleri bakımından tanımlarlarken; ikinci grupta yer alan 13 katılımcı ise kendilerini başkasının gözünden tanımlamaktadırlar. Bu kişiler, lakaplarıyla, isimleriyle, aileleri üzerinden ve yapmış oldukları ev işleri nedeniyle başkalarının gözünden kendilerini tanımlamaktadırlar.

4.3.4. Sepetçi Romanlarının Aile Yapısı ve Akrabalık İlişkileri

Aile *“aynı çatı altında yaşam süren anne, baba ve çocukların bulunduğu, biyolojik ilişkiler sonucu insan soyunun devamını sağlayan, sosyalleşme sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı; o günde dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri nesilden nesile aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal ve benzeri yönleri bulunan toplumsal bir kurumdur”* (Solak, 2018: 8-9). Aile yaşantısı ve beklentileri duygularla yüklüdür, bu sebeple çocuğun benliğinin şekillenmesinde ve toplumsal beklentilerin aktarılmasında aile, önemli bir işleve sahip olmaktadır. Aile kurumu, her ne kadar daha önceleri sahip olduğu işlevleri, toplumda bulunan başka kurumlara devretse de, günümüzde hala en mühim sosyalleştirme aracı sayılması bu duygusal niteliğinden kaynaklanmaktadır (İçli, 2012: 122).

Modernleşme süreci ile birlikte bir çok aile türü ortaya çıkmıştır fakat Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında mevcut durumda olan iki tür aile özelliği söz konusu olmaktadır. Bunlardan biri çekirdek aile yapısı, diğeri ise geleneksel geniş aile yapısıdır.

Geleneksel geniş aile; çok sayıda kuşakların bir arada yaşam sürmesinden dolayı oluşan aile yapısı olmaktadır. Büyük bir aile olma özelliği gösteren geleneksel geniş aile, anne, baba, büyükanne, büyükbaba, amca gibi aile üyelerinden oluşmaktadır. Bu aile tipi genellikle geleneksel toplumlarının aile yapısıdır. Çünkü geleneksel toplumlar, daha çok tarım veya bir arada yapılabilen işlerle geçimlerini sağlayabilmekte olduklarından, aynı aileden olan üyelerin bir arada yaşamaları daha uygun görülmektedir. Buradan hareketle geleneksel geniş aile yapısının daha çok ekonomik amaçlı olduğu söylenilebileceği gibi aynı zamanda dayanışmacı ve akrabalar arası kuvvetli ilişkiler bu aile yapısında söz konusu olmaktadır. Geleneksel kültürlerde inanç, gelenek ve geçim faaliyetleri aileyi belirleyen temel unsurlar olmaktadır. Bu aile tipinde genellikle bir bahçenin etrafında yer alan evler, evlerin içinde ise dede, baba ve torunlardan oluşan üç kuşak yer almaktadır ve bu toplumlarda mahalle kavramı da önemli bir rol oynamakta olup, tıpkı geniş bir aile gibidir. Aile hayatında söz konusu olan dayanışma mahalle hayatında da söz konusu olmaktadır (Karslı, 2019: 4-5). Çekirdek aile ise; anne, baba ve evlenmemiş çocukların bir arada yaşam sürmelerinden oluşmaktadır. Hem işlevleri hem de kişi sayısı geleneksel geniş aileye göre daha azdır (Zeybekoğlu, 2018: 38).

Aile ve akrabalık ilişkileri kapsamında katılımcılara ‘hanenizde kaç kişi yaşamaktasınız’ şeklinde soru sorulduğunda 15 kişi anne, baba ve çocuklardan oluştuğuna yönelik cevap verirken; 7 kişi büyükanne, anne, baba, çocuklar ve torunlardan oluştuğuna yönelik cevaplar vermişlerdir. Hanede yaşamakta olan kişi sayısına bakıldığında 15 kişide çekirdek aile; 7 kişide ise geniş aile yapılarına rastlanılmıştır.

Katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmişlerdir.

“4 kişi, eşim, ben, ikide çocuk” (K1).

“2 kişi oturuyoruz, eşimle ben, bende çocuk yok” (K6).

“8 kişiyiz valla, bende 6 çocuk var, 2 de eşimle ben” (K8).

“6 kişi yaşıyoruz. 4 kız, 2 de benle eşim” (K11).

“Valla aynı evin içinde çocuklar torunlar hep beraber amcam biz (tam sayı bilmiyorum) 10 kişi varızdır herhalde” (K20).

“4 kişiyiz biz, eşim, ben, annem, kızım” (K22).

“5 çocuk, 2 de biz, 1 de annem, kaç etti, heh 8 işte” (K5).

Fakat Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında hanede yaşamakta olan kişi sayısı bakımından her ne kadar çekirdek aile özelliği ağır basmış olsa da, Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarını bir bütün olarak ele aldığımızda, hepsi birbiri ile akraba oldukları, sepet ve şemsiye işlerini yapmak için bir arada yaşam sürdükleri ve hepsi aynı sokakta yan yana bulunan konutlarda oturdukları için aile yapıları bakımından geleneksel geniş aile yapısına sahip olmaktadır.

4.3.4.1. Sepetçi Romanlarında Aile İçi İlişkiler

Aile içi ilişkiler, aile de otorite sahibinin kimde olduğunu ve ailede rol dağılımı ile iş bölümünün nasıl tanımlandığını içeren bir kavramlaştırmadır. Otoritenin kimde olduğunu bilmek, aile yapısı hakkında önemli bilgiler verir. Geleneksel ailelerde otorite genellikle erkekte olurken, çekirdek ailelerde tüm kararlar genellikle kadın ve erkek tarafından ortak alınmaktadır (Taylan, 2009: 126-127).

Otorite Sahibi

Katılımcılardan 12 kişi hane içinde erkek otoritesinin ağır bastığını söylemektedir. Bu grupta olan cinsiyeti kadın olan 9 kişi eşinin sözünün geçtiğini; cinsiyeti erkek olan 3 kişide kendi sözlerinin geçtiğini belirtmişlerdir. Erkek otoritesinin ağırlıklı olduğunu söyleyen katılımcılar 23-33 yaş arasında 2 kişi; 52 yaş ve sonrasında 10 kişiden oluşmaktadır.

“Çoğunlukla eşimin geçiyor sözü” (K3).

“Valla şuanda damadım söz sahibi” (K4).

“Benim geçer yahu, son sözü ben söylerim, hanıma da danışırım arada tabi” (K10).

“Valla en fazla benim geçer yani ama ben eşime de söylerim” (K20).

“Amcanın tabi, erkek canım” (K17).

Katılımcılardan 7 kişi hane içinde ortak karar aldıklarını belirtmektedirler. Bu grupta cinsiyeti kadın 5 katılımcı; cinsiyeti erkek 2 katılımcı bulunmaktadır. Hane içinde ortak karar aldıklarını söyleyen katılımcılar 18-28 yaş arasında 2 katılımcıdan; 30-40 yaş arasından da 5 katılımcıdan oluşmaktadır.

Katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmektedirler:

“İkimizde sözü geçiyor” (K19).

“Ortak fikir alırsız ya” (K2).”

“Biz yeni evlendik şuanda ikimiz ortak karar alıyoruz” (K21).

Katılımcılardan 3 kişi hane içindeki otoritenin kadında olduğunu belirtmektedirler. Bu grupta yer alan kişilerin cinsiyetleri kadındır ve bu katılımcıların yaşları 36-43 yaş arasında olmaktadır.

Katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

“Mesela ben evde benim sözüm geçer, tabi ki kadın, mesela yuvayı dışı kuş yapar derler ya en çok ben mesela” (K7).

“Eşim genelde bana sorar her şeyi, evde daha çok benim sözüm geçer, bana danışır (gülüyor)” (K6).

Görüldüğü üzere Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının aile içi ilişkilerinde 12 katılımcı erkeklerin sözünün geçtiğini; 7 kişi ortak kararlar alındığını; 3 kişide kadının sözünün geçtiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle bulunduğumuz toplum geçmişten bugüne ataerkil özellikler daha ağır bastığından dolayı Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının da aile içi ilişkilerinde erkek egemenliği daha yaygın olmakta, son sözü erkekler söylemektedir.

Aile İçi İş Bölümü

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının aile içindeki iş bölümlerine yani yemek pişirmek, temizlik yapmak, çocukların bakımını sağlamak ve aynı zamanda kendi mesleklerinde çalışmak gibi durumlara bakıldığında, erkekler ev işlerine hiç karışmamaktadırlar, sadece kendi meslekleri olan sepet ve şemsiye işlerini yapmaktadırlar. Kadınlar ise hem ev işleri, hem kendi meslekleri olan sepet ve şemsiye yapımı, hem de çocukların bakımlarını üstlenmektedirler. Aynı zamanda hane içindeki evlenmemiş kızlar genelde yemek ve temizlik işlerini üstlenmektedirler. Katılımcılardan 3 erkek, 11 kadın işbölümü konusunda bir birliğin sağlanmadığını belirtmişlerdir.

Kadın katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

“Şimdi mesela ben temizlik yapıyosam koltuk çekilcekse gelir çeker ama öyle yemektir, bulaşıktır asla yapmaz. Genelde kızım ilgilenir zati onlarla” (K11).

“Yemektir, temizliktir hep ben yaparım o sadece kendi işini bilir onu yapar” (K1).

“Arada sırada böyle hasta olursam anca o zaman yapar, yoksa bir yumurta bile kırıp yimeyi bilmez” (K18).

“Hiç ev işi yapmaz, o daha bir yumurta kırmaz, sadece işine bakar, mecburen ben yapıyom, hem ev işi, hem çocuk bakıyom, hem sepet, şemsiye” (K3)

“Valla ona yimek falan yaptırmam, yaptığınıda yimem, kızlarım vardı yapıyorları, benden de düşmez yani, eşime düşmez. O gitsin kendi işine baksın” (K22).

“Şu elini alıp şuraya koymaz amcan, bana hiç yardım etmez, sepet yapar o bak karşıda” (K12).

Erkek katılımcılar ise bu durumu şöyle ifade etmektedirler:

“Valla iş bölümü yapmayız ya ben çalışırım sepette, şemsiye de, eve getiririm ne lazımsa, o işler ondan olur” (K8).

“Hiç yemek falan yapmam orda dur, ben işimi yaparım” (K2).

“Benim hanım yapar ya o işleri, ben beceremem, ben şemsiye yaparım, sepet yaparım” (K10).

Katılımcılardan 8 kişi 2’si erkek 6’sı kadın katılımcı iş bölümü konusunda ev işlerinde birbirlerine yardım ettiklerini belirtmektedirler.

Katılımcılar durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Amcan yardım eder bana ev işlerinde eder allah razı olsun o bana yemek yapar, ben ona yemek yaparım. Ne olacak artık iki kişi kaldık evde nolcak” (K17).

“Yardımcı olur eşim bana ev işlerinde mesela ben balık kızartırken, o salata yapar” (K6).

“Evde yemek yapar, süpürge tutar, vileda yapar, evde benim sözüm geçse de bene bakan eve para getiren o, başımın tacı benim kocam” (K5).

“Ben genelde sepet yaparım ama genelde karım yapar yemekleri falan ama yemek yaptığımda oldu yani yaparım temizlikte, yardım ederim” (K15).

Özetleyecek olursak; Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları aile içi iş bölümü konusunda katılımcılardan 14 kişi iş bölümü yapmadıklarını; 8 kişi ise iş bölümü yaptıklarını belirtmiştir. Fakat Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında kadınlar, hem ev işlerini yapıp, hem çocukların bakımını üstlenip, hem de kendi meslekleri olan ‘sepet ve şemsiye’ yapımını sağladıkları için; kadınların yükü erkeklerden çok daha ağır olmaktadır.

Çocuk

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında ‘çocuk’ çok önemlidir. Katılımcıların 20 tanesi iki ve ikiden fazla çocuk sahibidir. 2 katılımcının ise çocukları bulunmamaktadır. Çünkü katılımcılardan biri bir ay öncesinde evlenmiş bulunmakta; diğeri ise istemeyerek evlendiği için üç defa bebeğini aldırması bulunmaktadır.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Biz romanlar çocuklarımıza çok düşkünüz. Başkalarını bilmemde bizim bütün mahalle çok düşkünüz, şurda çocuğun biri kaybolsun burda ortalık birbirine karışır. Benim 5 çocuğum var elimden geldğince her istediklerini yaparım, kısmam hani. Hani çocuklarıma canla başla bakarım. Mesela anne vardır yani ben gördüm yani hasta oluyor bir şey oluyor götürmüyor çocuğunu. Ben bir ağrısın bir yeri hemen uçar götürürüm. En iyisini alırım onlara. Prima kullanırım, bebek bezi” (K5).

Yaşı 52 ve üstü olan katılımcıların çocukları şuanda kendileriyle birlikte sepet ve şemsiye işi yapmaktalarken; 52 yaş altını oluşturan katılımcılar çocuklarını okutmaktadırlar ve çocuklarının ilerde bu mesleği yapmasını istememekte, maaşlı ve sigortalı bir meslekleri olsun istemektelerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“2 çocuğum var bir tanesi lise 1’e gidiyor, diğeri daha 4 yaşında. Sepet işiyle uğraşsınlar istemiyorum. O kuaförcülüğü seçiyor, en çok ona meraklı yani, mesleği elinde olsunda ne istiyorsa onu olsun” (K1).

“Bir oğlum bir kızım var. Kızım 18, oğlum 19 yaşında. İkisi de evli. Şuanda oğlum askere gidecek işte, 15 gün sonra askere gidecek, bir bebeği var. İkisinde lise mezunu. Oğlan endüstri meslekten, kız ticaretten. Evlendiler işte, bu mesleği yapmak istemiyorlar, bende yapsınlar istemiyom çünkü zor, iş bulurlarsa çalışacaklar” (K7).

“3 tane çocuğum var. İstemem sepet işi yapsınlar, okusunlar. Zaten bir oğlum liseye 11’e gidiyor, biride orta 6’ya geçti, birde 4 yaşında kızım var işte” (K19).

“3 çocuğum var iki kız bir oğlan. Kızlar okula gidiyor ortaya, oğlan daha küçük işte anca 1 yaşında. İstemem sepet işi yapmalarını valla okumalarını isterim” (K16).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları çocuklarının her ne kadar okumalarını isteseler ve okutmaya çalışsalar da, mahallede bulunan çocuklar okumaya pek sıcak bakmamaktadır ve baba mesleğine devam etmek istemektedirler. Katılımcılarla görüşme dışı sohbetlerimizde katılımcılar bunu şu şekilde ifade etmişlerdir: *“bu mahallenin çocukları biz okusun istiyoruz, elimizden geldiğince okutmaya çalışıyoruz, ama onlar okumaya sıcak bakmıyorlar, bu işi yapmak istiyorlar.”*

4.3.4.2. Akrabalarla Olan İlişkiler

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının hepsi birbiri ile akrabadırlar. Söke’de üç kuşak bir arada aynı sokakta yan yana konutlarda yaşam sürmektedirler. 1. Kuşak Büyük anne- Büyük baba, 2. Kuşak bunların çocukları, 3. Kuşakta bunların torunlarından oluşmaktadır. Akrabalık ilişkilerine bakıldığında katılımcılar, mahallelerine dışarıdan biri zarar vermeye kalktığında birlik olup, birbirlerine destek oldukları ama iç ilişkilerde birbirleri arasında çekememezlik olduğunu, birbirlerine destek olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Mesela biz biz burda hepimiz akrabayız. Mesela sen benim akrabamsın. Ben seni hiç sevmiyom, hiç ama, aynı yoldan bile geçmek istemem senlen, ama sana yoldan bir tanesi bir şey yaptığı zaman ilk ben atlarım öyle düşün yani”(K8).

“Bizim burda kavga etsende iki üç sonra hemen barışırsın, hariçten bir insan geldiği zaman buraya sokmayız, birlik oluruz yani. Konuşsak da dıştan birisi geldiği zaman arka veririz. Ama biz birbirimizi çekemeyiz, yok. Birlik var bak kavga olsun, dışarıya

karşı birlik var, ama kendi aramızda çekememizlik var. Sen benden yüksek olma, ben senden yüksek olmuyim, o var” (K14).

“Kopukluk var, çekememezlik var” (K2).

“Burdakilerin hepsi benim akrabam, ama fayda yok. Geçenlerde bayıldım kimse kolumdan tutup kaldırmadı beni. Market var orda Ozan market senin gibi bi kız var, oncağız girdi koluma, kaldırdı. Akraba olmuş saba akrap. Bak konuşmuyoz biz bunla (yan konutu gösteriyor, orada amcasının kızı oturuyormuş, onunla küsler) ufakken ben baktım hep buna, şimdi gözüme bakmıyor” (K4).

Görüldüğü üzere Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları her ne kadar homojen bir şekilde, kendi akrabaları ile bir arada yaşam sürseler de, kendi içlerinde birbirleriyle küs olanlar, konuşmayanlar, kavgalı olanlar bulunmaktadır ve bunun nedenini birbirleri arasında çekememezliğe bağlamaktadırlar. Fakat Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının kendi içlerinden olmayan, dışarıdan olan kişilere karşı, her ne kadar kendi aralarında küslük ve çekememezlik olsa da, bu durumu dışarıdakilere belli etmemekte ve dışarıdakilere karşı birlik içinde hareket ederek, birbirlerine destek olmaktadır.

4.3.5. Sepetçi Romanlarının Söke’de Yaşamakta Olan Diğer Romanlarla İlişkileri

Söke’de Sepetçi Romanlarından farklı olarak iki Roman grubu daha bulunmaktadır. Bunun biri Kemalpaşa Mahallesi’nde yaşayan Romanlar, diğeri de çay kenarında yaşamakta olan romanlardır. Katılımcılar, kendi Roman gruplarından başka Romanlarla ilişki içinde olmadıklarını, hatta bu iki Roman grubunun kendilerinden çok farklı olduklarını ve onları tanımadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Valla nasıl desem, orayı tanımam kızım ya, ne yalan söyleyeyim onlar ayrı biz ayrı” (K20).

“Onlar bizden değil, onlar çalgıcı, temizliğe gidiyor onlar, biz onu yapamıyoz, yapamayız. Biz anca mesleğimiz sepet şemsiye hasır onlarla ilgileniyoz” (K17).

“Muhattap değiliz, onların yaşantısı bizden farklı. Ama mesela pazarda tavukçumuz var, ben kendimi bildim bileli hep ondan alışveriş ederim. He Kemalpaşa’yı tanıyor mu tanımıyoruz, hepsi bir değildir tabi. Ama şöyle konuşmak gerekirse, onların yaşantıları hepsi bizden farklı. Mesela bu işi onlar yapmıyor, giyinmeleri bizden farklı, sosyal yaşantıları bizden farklı, her şeyi bizden farklı onların yani, Onlarla biz bir kefeye giremeyiz onlar ağır basar” (K11).

“Onlar bizim dilceden bilmiyorlar, yerli deriz biz onlara. Biz sepetçiler, onlara yerli deriz” (K6).

“Tanıyom bir iki ama onların yaşantısını hiç sevmiyom. Onlarda her şey var, hırsızlık, hapçılık, çöp toplama, satıyorlar, ediyorlar. Bizim onlarla alakamız yok, taşkafa mahallesi diyorlar oraya, beyinleri taş kafa” (K5).

“Onları hiç sevmeyiz. Pislikler, içkisi içinde, ırısızlığı içinde, er şeyi var yani” (K2).

Söke’nin Atatürk mahallesinde yaşayan Sepetçi Romanları gibi, Kemalpaşa Mahallesinde yaşamakta olan Romanlar ve Çayıcı Mahallesinde de yaşamakta olan Romanlar bulunmaktadır. Her ne kadar hepsi Söke’de yaşamakta olan Romanlar olmuş olsa da sosyo-kültürel ve mesleki yapıları bakımından birbirlerinden farklılık arz etmekte ve birbirlerine benzememektedirler. Bu nedenle tek bir Roman grubundan söz etmek imkansız olmaktadır.

4.3.6. Sepetçi Romanlarının Gacolarla olan İlişkileri

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarına göre gacolar, Roman olmayan kişilere verilen bir isimdir. Sepetçi Romanların bulundukları mekanda aynı zamanda pek çok Roman olmayan kişilerde yaşam sürmektedir. Katılımcıların hepsi Roman olmayan komşularının olduklarını belirtmişler fakat 17 katılımcı birbirlerine gelip gittiklerini belirtirken; 5 katılımcı sadece ‘merhaba merhaba’ olduklarını belirtmiştir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Komşumuz var ama gelip gitmiyoruz, konuşuyor ama uzak yani” (K1).

“Var ama onlara fazla gidip gelmeyiz, bir iki kişiye gider onlar sadece. Sadece selam veririz. Ama bizden beter onlar görsen Roman dersin” (K3).

“Var tabi, bize de gelirler, seviyom onları, sevilen yere gelirler canım, sevilmedik yere gidilmez” (K18).

“Var var, onlarla da böyle nasıl senle konuşuyorsak, konuşuyoruz, seviyoruz onları” (K16).

“Ohooo çok. Severiz, bize de gelirler, gidip geliriz de” (K5).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları aynı zamanda misafirperver insanlardır. Evlerine gelen kişilere mutlaka bir ikramda bulunurlar. Özellikle evlerine gelen yabancı kişilere plastik bardakta meşrubat verirler çünkü karşı tarafı tanımadıkları için karşı tarafın, Sepetçi Romanlarının kendi bardaklarından bir şey içmeyeceğini düşünürler. Görüşmeler sırasında bize ilk başlarda plastik bardaklarda meşrubat ikram etseler de daha sonralarda bizi tanıdıkça kendi içtikleri cam bardaklarda çay ve kahve ikram etmeye başlamışlardır. Her yanından ayrıldığımız katılımcı *“tekrar gel, yine bekleriz, özletme kendini, bak bir daha bekliyoruz”* gibi söylemlerle bizi uğurlamışlardır.

4.3.7. Sepetçi Romanlarının Bulundukları Konutlar

Konut, bir bireyin asıl olan barınma ihtiyacını karşılayan ve bir takım bölümlerden oluşan mekandır. Her ne kadar fiziki bir mekan olsa da içinde bulunan bireylerin karşılıklı ilişkilerinin ve aile hayatlarının da içinde gerçekleştiği bir alandır (Balci, 1988: 297).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları iki tür konutta oturmaktadırlar. Bunlardan biri gecekondur, diğeri de çadır\barakadır. Gecekondur, *“genellikle kentsel imara açılmamış, alt yapısı bulunmayan, çoğu kez başkalarına ya da tarla niteliğindeki arsalar üzerinde kısa dönemde yapılan konutlardır”* (İçli, 2012: 192-193). Baraka\çadır ise Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde yer aldığı anlamıyla, *“tahta, çinko vb. hafif şeylerden yapılmış, temelsiz, eğrelti yapısıdır”*.

Katılımcılardan 14 kişinin konut tipi gecekonduyken, 7 kişinin ise barakadır. Yaşı 18-28 yaş arası olan 3 kişi; yaşı 40-50 yaş arası 1 kişi; 51-61 yaş arası 1 kişi ve 62 yaş üzeri 2 kişi barakada yaşamaktadır. Gecekonduda yaşayanlar ise, 29-39 yaş arası 6 kişi; 40-50 yaş arası 1 kişi; 51-61 yaş arası 2 kişi; 62 yaş ve üstü 4 kişiden oluşmaktadır. Katılımcılardan K8 ise, kızı Selçuk’ta işe girdiği için, eşini ve çocuklarını alıp Selçuk’ta Apartman dairesinde oturmaktadır. Fakat tüm akrabaları burada olduğu ve yapmış olduğu meslek Söke’de olduğu için kendisi sık sık Söke’ye gelmektedir. Katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Valla ben Selçuk’a yerleştim, taşındım. Kız orda benim işe girdi, belediyeye ondan, onun yanına gittik. Ben oraya taşındım ama daha çok burdayım. Kiradayım. Selçuk’ta apartmanda üçüncü katta ama daha çok burdayım işim burda, akrabalar burda diye” (K8).

Katılımcılardan gecekonduda kalanlardan bir kişi hariç diğer hepsi yaşamları boyunca çadır\baraka hayatı sürmüşlerdir. Katılımcılardan bir kişi bu hayatı yaşamamıştır çünkü, kendisi İzmir Karşıyaka’da evde oturmaktaymış, evlenince bir müddet orda evde oturmuş fakat eşinin babası rahatsızlanınca buraya geldiği için ve burada da gecekonduda oturdukları için çadır\baraka hayatını yaşamamıştır. Çadır\barakada şuan yaşayanlar ve geçmişte yaşayan katılımcılar, bu konut tipinde yaşamın çok zor olduğunu, hava şartlarından çok etkilendiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

“Ohooo bir şey söyleyimmi nasıl oluyor biliyon mu çadır, mesela sobayı yakıyorsun, sobayı yaktıktan kere bir zaman sonra mesela 12’de yatacan, şimdi söniyor ya soba, bu kulakların burnun açık kalıyor ya don tutuyor, Elini dışarı çıkaramıyorsun, soa söndümü tamamdır. Buz gibi oluyor, adım atasın gelemes, yataktan çıkasın gelmez. Bir de çadır bir aktımı gör rezilliği, altından su giriyor, üstünden su giriyor. Her yerden rezillik” (K1).

“Ben 17 yaşına kadar çadırda yaşadım zaten. Bu şimdi evin olduğu yerde çadırımız vardı bizim ya. Kışın şöyle düşün yağmur yağdığı zaman küreği birader alırdı abim alırdı, ben çapayı alırdım, kazardık, su gitsin çadıra gelmesin diye ark açardık, tabi rüzgarda çok sağlıklı değildi bizim çadırımız direkleri tutardık bazen, bizim Söke’nin fırtınası çoktur direkleri tutardık bazen. Nalburu atardı bazen. Altımıza su gelirdi, annemler altımıza bakardı acaba çişini mi yaptı diye, çok oluyordu öyle (gülüyor)” (K8).

“Zor çok zor, yazın girilmiyor sıcak, akşam üstünü bekliyorsun yemek yapmaya, temizlik yapmaya. Kışında günahınızı çekeyim, soba yakıyoz ama bir tarafın ısınıyor, bir tarafın ısınmıyor. Yatağa girince tir tir titiriyoz mesela benim eşim var ayıptır söylemesi ona sarılıp yatıyorum. Ama annem napçak tek başına oturuyor, onun odası ayrı, kat kat örtse de üşüyor yani, yarım saat yanmasın buz. E nerden bulcam, sabaha kadar kolumu bacağımı mı atçam” (K22).

“Yaşadım. Her zorluğu var. Mesela kışın soba yandımı güzel, söndü mü titrersin. Her şey, banyo sorunu oluyor mesela, dört dörtlük banyo yapamazsın, lavabo sorunu oluyor, çocuk bir tarafını delse yağmur içeri akar, naylon sonuçta hani” (K12).

“Çok sene önce kaldık. Zor olmaz mı yağmur yağırdı ıslanırdık, yağmur üstümüzden geçerdi” (K18).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının bulundukları konutlarının içleri bir mutfak, bir oda ve bir banyodan oluşmaktadır. Özellikle barakada yaşamakta olanlar, yere serili olan minder ve halıların üzerinde oturmakta ve geceleri de orada yatmaktadırlar. Katılımcıların bebeği olanlar eski zamanlarda bir köşeden diğer köşeye ip gerip içine bez koyup bebekleri sallamak için kullanılan salıncakları yapmışlar ve bebeklerini orada yatırmaktadırlar. Mutfakta ocak yoktur, küçük tüpleri vardır, yemekleri orada pişirmektedirler. Barakalarında çamaşır makinesi ve buzdolabı bulunmaktadır. Fakat barakaların içi oldukça dağınık bir konumdadır ve eşyaları yok denecek kadar azdır. Dışarıdan bakıldığında her bir barakanın kapısı ve penceresi bulunmaktadır. Barakaların tavanlarında genellikle muşambalar ve kartonlar bulunmaktadır. Gecekonduların içi barakalara oranla daha düzenlidir. Gecekonduar genelde iki oda bir mutfak ve bir banyodan oluşmaktadır. Koltuk takımı, televizyon, çamaşır makinesi, buzdolabı gecekonduarda yer almaktadır. Yemekler ocakta pişirilmektedir. Gecekonduların yaşam şartları barakalara göre çok daha iyidir, dört duvarı olan bir ev olduğu için dıştan bakılınca da gecekonduar, barakalara oranla daha bakımlı ve düzenli olmaktadır.

4.3.8. Sepetçi Romanlarının Mesleki Yapıları

Bir bireyin yaşamını devam ettirebilmesi ve geçimini sağlaması için devamlı olarak üzerinde çalıştığı bir meslek grubuna sahip olması gerekmektedir. Meslek, *“bireylerin faydalı mal ya da hizmet üreterek karşılığında para kazanıldığı, belli bir eğitim ile öğrenilen, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, kuralları toplumca belirlenmiş etkinlikler bütünüdür”* (Güneş, 2016: 177).

Çalışmamızı oluşturan Sepetçi Romanları adlarından da anlaşılacağı gibi asırlar boyunca geçimlerini sepet örerek kazanmışlardır. Fakat gelişen dünya ile birlikte fabrikaların artmasıyla hazır sepetler ortaya çıkmıştır. Böylece pek çok Sepetçi Romanı mesleklerini kaybederek, başka meslek dallarında çalışmaya başlamışlardır. Çalışmamızın konusunu oluşturan Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarına

gelindiğindeyse gelişen dünyaya meydan okurcasına onlar sepet yapmayı bırakmamış, fakat ekonomik açıdan bu durumdan onlarda etkilendiği için, mesleklerinde bir dönüşüme gitmişlerdir. Bir yandan topladıkları hayıt ve kargılarla sepet yapmaya devam ederken; öte yandan topladıkları hayıt ve kargılardan günümüzde sahil kenarlarında bulunan kargıdan şemsiyeleri yaparak geçimlerini sağlamaya devam etmektedirler.

Çalışma da yer alan katılımcıların hepsi sepet ve şemsiye yapımını bilmektedir. Fakat katılımcılardan 3 kişi bu mesleği şuanda yapamamaktadırlar. Çünkü bu katılımcılardan K16, 27 yaşında ve 3 çocuğa sahiptir, çocuklarının bir tanesi 2 yaşlarında olduğu için onlarla ilgilenmektedir. K21, 18 yaşında olduğundan ve bu zamana kadar okula gittiğinden kendine bu işi meslek edinememiş fakat zaman buldukça ailesine yardım ederek bu meslek dalını öğrenebilmiştir. K4 ise, 74 yaşında ve hasta olduğu için bu mesleği yapamamaktadır. Geri kalan 19 katılımcı ise şuanda geçimini yaptıkları sepetler ve şemsiyelerden sağlamaktadırlar. Katılımcılar mesleklerinin ana-babalarından kaldıklarını, dışarıdan gelin ve damat olarak gelenlerse eşlerinden ve çevreden öğrendiklerini ve mesleklerinin zanaat işi olduklarını belirtmektedirler.

Katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmektedirler:

“Gardeşlerim, abilerim yaparkene bende bi ev işleri yaparkene onlara yardımcı oluyordum. Öyle öyle öğrendim işte” (K6).

“Anne-babamdan öğrendim. 12 yaşlarından beri yaparım” (K12).

“Biz Tekirdağlıydık ya babam demirciydi. İşte ben evlenince bunlar sepetçilik yapıyordu. Bende dura dura öğrendim” (K13).

“Anadan babadan öyle gördük, çocuklarda bizden öyle gördüler yaptılar. Bunlar bilmez ama mesela (torunları 5-6 yaşlarında). El emeği bizim iş” (K17).

“Zanaat annecim. Anneden, babadan zanaat yani” (K18).

“Ben İzmir’den gelin geldim hiç bilmezdim kargıyı, hayıtı hiçbir şey bilmezdim. Eşimden öğrendim yani çevreden, sağdan soldan” (K22).

Kargı ve Hayıttan Şemsiye Yapımının Başlanması

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının gelişen dünya ile birlikte sepet işi yanında şunda asıl gelirlerinin kaynağı olan şemsiye işine girmelerinin nasıl gerçekleştiğini katılımcılardan biri şu şekilde ifade etmiştir:

“Valla ilk babamlar başladı. Sepet işi yapıyorlardı, beyaz sepet işi, yan sepet, zeytin sepeti falan. Ondan sonra Antalya’da bir müşteri geldi. Bana dedi böyle böyle gölgelik yapabilir misiniz. Önce beyaz çubuktan yaptık tabi hayıt yoktu bizde hayıt kullanmıyorlardı surf söğütten yaptı, beğendiler. Tabi o malzemeden çok fazla bulunmuyordu. Sonra babamlar yavaş yavaş sepeti bıraktılar, şemsiyeye döndüler. Şemsiyeden sonra beyaz çubuğu bıraktık, hayıt ile kargıyla yapmaya başladık. Bazen babam ötelci telefon açtığı zaman ötelci 10 tl derdi mesela babam olmaz derdi trank kapatıyordu telefonu neden çünkü tek yapıyoz biz fazla insan yok ki yapan. Ondan sonra tabi sülale genişledikçe işler hızlanmaya başladı” (K8).

Sepetçi Romanları Bayramiç’ten Söke’ye geldikten bir müddet sonra, Antalya’da bir müşterinin gelip, ‘şemsiye’ yapmalarını istemesiyle birlikte, Söke’ de yaşamakta olan Sepetçi Romanları şunda asıl gelirlerini elde ettikleri kargı ve hayıttan olan şemsiyeleri yapmaya başlamışlardır. Asıl meslekleri ‘sepet örmek’ olurken, günümüzde asıl meslekleri ‘şemsiye örmek’ olmuş, bu işten daha fazla gelir sağlamışlardır.

Turizme Katkısı Olan Bir Meslek

Kargıdan ve hayıttan yapılan sahil şemsiyelerini özellikle yaz aylarında sahillerde görmektediriz. Katılımcılar, tüm sahillerde kendilerinin yapmış olduğu şemsiyelerin olduğunu söylemekte bu nedenle kendi mesleklerinin turizme katkı sağladığını da dile getirmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Mesleğimiz şey mesela Turizme çok katkıda bulunan bir meslektir. Türkiye’nin her bir yerine gidiyor, yani bizim yaptığımız işler, Türkiye’nin sahil bölümünün her yerine gidiyor. Yani düşünün deniz olan bölgelere” (K7).

“Turizme büyük katkı sağlıyor bizim meslek” (K8).

Severek mi, Mecburiyetten mi?

Şuanda sepet ve şemsiye işi yapan 19 katılımcıdan 13 kişi mesleklerini severek yaparken; 6 kişi mesleklerini mecburiyetten yapmaktadırlar. Mesleklerini severek yapan katılımcılar, ekmek parası kazandıkları için sevdiklerini dile getirmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Seviyom tabi ekmek parası” (K12).

“ Zanaat annem bizim iş ekmek yiyoz seviyom ” (K18).

“Severek yapıyom tabiki ekmek yiyoz, ondan severek yapıyom tabiki” (K5).

Mecburiyetten yapan 6 katılımcı ise, zor olduğu ve sigortaları olmadığı için işi mecburen yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Sevmiyorum, sevmiyorum. Bir kadın için, erkek için olsun çok ağır” (K11).

“Seviyom desem yalan olur valla mecburiyetten yapıyom. Bu iş insanı diri diri öldürüyor, çok zor” (K2).

“Valla mecburen yapıyoz. Başka meslek yok, ama keşke sigortalı iş olsaydı” (K15)

Zor Bir Meslek

Şemsiye ya da sepet yapımında ilk iş dağlara gidip hayıt ve kargıları toplamaktır. Sepetçi Romanları kamyonlarıyla dağlara hayıt ve kargıları toplamaya gitmektedirler fakat bazen kamyonların çıkamayacağı yollar olduğu için dağlarda kendileri hayıt ve kargıları toplayıp, onları kamyonlarına yüklemektedirler. Daha sonra topladıkları hayıt ve kargıları kamyonlarıyla konutlarının bulunduğu yerlere getirip indirip, hayıtları ayıklamaktadırlar. Onları elleriyle işleyip, sepet ve şemsiye yapmaktadırlar. Bu nedenle tüm katılımcılar mesleklerinin çok zor olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Dağdan, bayırdan getiriyoz biz bunları, bunlar kolay gelmiyor. Biz topluyoz arabayla gidiyoz, arabanın çıkamadığı yerler oluyor, dağı biz çıkıyoz, iniyoz, koca demeti tutuyon iniyon. Na bak bellerimin yaraları benim, daha çalışmıyoz ama geçmedi bak, şemsiye örmekten. Allah yokluğunu aratmasın, yine helalinden yimeğe çalışıyoz” (K11).

“Dağdan, ovadan gidip hayıtları topluyosun, buduyosun, havuza basıyosun işliyorsun çok zor” (K2).

“Zor valla kesmesi var, bağlaması var, sarması var” (K20)

Katılımcılar hayıt ve kargıları toplarlarken tehlike ile karşı karşıya kaldıklarını da dile getirmektedirler.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bizim iş gerçekten çok ağır, ben bayanım hem kadın işi yapıyorum, hem erkek işi yapıyorum. Ovalara gidipte yani her bir insan dağ, bayır aşıyoz. Issız olan dağlara gidiyoz yani domuzla karşılaşıyoz her şeyle. Her an orda başına ne geleceğini Allah biliyor yani” (K19).

“Gidiyorlar ormanlık alanlara kesiyorlar ediyorlar yılanların çiyenlerin içinden çok zor” (K16).

Mesleki Hastalık

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında işlerinden kaynaklanan hastalıklarda söz konusu olmaktadır. Literatür de buna meslek hastalığı denilmektedir. *“Meslek hastalığı, çalışanın iş yerinde bulunduğu süreçte, işe bağlı tekrarlanan sebeplerden meydana gelen geçici veya sürekli hastalıklardır” (İlman, 2015: 21).* Katılımcılar, işleri gereği hepsinde boyun, sırt ve omuz ağrılarının olduğunu hatta çoğunda bel ve boyun fıtığı olduğunu, ellerinin kesildiğini ve yara bere içinde olduklarını dile getirmişlerdir. Bu nedenle Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının yaptıkları işten dolayı mesleki hastalıklara sahip oldukları söylenilebilmektedir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Çok zor çocum baksana ellerim bile bak bak şişiyor. Hele şöyle oturuyosun ağşama kadar döndürüyorsun ya, aha buramdan (omzundan) kesiliyor bir şeyler şey oluyor boyun fıtığımı oluyor, kireçlenmemi oluyor, bilmiyom” (K9).

“Bizim burda bu mahallede %99’u bel fıtığı, boyun fıtığı. Şuanda yaşı 33 yani Allahım bu günlerimizi aratmasın gece ben belimin, kolumun, bacağımın ağrısından uyuyamıyorum” (K11).

“Çok zor çok, kolum tutmuyor, geçen hastaneden geldim. Eşim ameliyat oldu iki kollarından sinir sıkışması, çalışmaktan belinden fıtık oldu. Bende kollarım sinir sıkışması, bel fıtığı, boyun fıtığı hepsi var” (K22).

Gelir Durumu

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının şemsiye ve sepet işinden kazandıkları aylık bir ücret söz konusu olmamaktadır. Şemsiyeler yazın sahil kenarlarında gerekli olduğu için kendileri toptancılarla anlaşmaktadırlar. Bu toptancılar onlara kışın belirli bir miktar ücret vermektedir ve bu ücret karşılığı kendilerinden yazın şemsiye yapmalarını istemektedirler.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Mesela kıştan para çekiyoz 3 milyar, 4 milyar, 5 milyar önceden çekiyoz (toptancılardan bir miktar para alıyorlar yani), kışımızı geçiriyoz. Yazdanda veriyoz yani hani ne kadar sipariş aldıysak onun şeyini veriyoz yani toptancılarımıza. Mesela ben 2-3 şemsiye yapıp bırakmak çok isterim ama olmuyor, çabuk çabuk yapayım ki bir an önce borcumdan kurtulayım istiyorum... Bizde çok kazanamıyoz yani gelirimiz az” (K1).

“Bizde sepeti satan kazanır, aylık bir şey söz konusu değildir” (K5).

“5 bin, 6 bin alıyorsan kışın o parayı yersin. Yazın ödersin. Tekrar öde. Dönüşümlü” (K2)

Ek İş

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları kendi işlerinden başka işleri yapmakta zorlandıklarını çünkü başkasının emrinde çalışmanın onlar için çok zor olduğunu belirtmişlerdir. Kendi mesleklerine ek olarak yaptıkları ek işler sınırlıdır. Kendi mesleklerinden zaman buldukları sürelerde kadınlar sadece hasat işlerine gitmekte; erkelerinde bazıları hurda toplayıp satmaktadırlar:

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bizler, başka işlerde de çalışmıyoruz. Birisi şurayı sil dese gücüme gider. İlle kendi işimiz olacak. Başka iş yapamayız, bir tek mandalınadır zeytindir onlara gideriz” (K5).

“Benim ayaklardan fitık var her işi yapamıyorum kendi işimi yapabiliyom sadece. Bir gün salçada çalışmaya gittim, o iş nasıl biliyor musun makinenin sesi tıklar tıklar tıklar kafam gitti. Ertesi gün dedim ben bu işi yapamam, gitmedim. Ses kaldırmadı kafam” (K1).

“Eşim hurda satıyor, sepet işleri bitince, öyle geçiniyoruz” (K6).

“Valla sezon bitince bağ bahçe işlerine gidiyorum. Yevmiyeyle zeytine gidiyorum” (K7).

Harcamalar

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları yaptıkları şemsiyeler ve sepetlerden elde ettikleri kazançlar ve yevmiye usulü çalışarak elde ettiği kazançlar ile geçimlerini sağlamaktadırlar. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları kazandıklarını harcamayı sevmektedirler. Genellikle alışveriş yapacakları zaman Söke’de Çarşamba günleri kurulan ‘Çarşamba pazarına’ giderek alışverişlerini yapmaktadırlar. Bu nedenle kazançlarının büyük çoğunluğunu pazarda alış-veriş yaparak ve çocuklarının ihtiyaçlarını gidermek için harcamaktadırlar.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir.

“En çok pazarda harcıyoz. Yiyecek, çocukların isteklerine öyle” (K1)

“Genelde çocuklarımız. Böyle mesela pazara gidelim diyelim, dolabımı böyle doldururum. Ben pazarda harcarım çok çünkü beş çocuğum var benim. Özellikle bayramlarda falan onlara kıyafet falan alırım. Hani yani harcama da sıkıntı etmem... Severim harcamayı” (K5)

“Çocuklara gidiyor valla” (K16).

“Yiceğe gidiyor kızım” (K20).

“Pazarda valla pazara harcıyoz” (K22).

Kısıtlanan Alan

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının yaşam sürdükleri alan 3 yıl öncesine kadar daha genişti ve caddeye kadar uzanmaktaydı. Bu nedenle Sepetçi Romanları topladıkları hayıt ve kargıları bulundukları alana getirip, rahatça ayıklayıp, şemsiye ve sepetlerini yapmaktaydılar. Fakat Sepetçi Romanlarının bulunduğu alan, kendilerine ait değil de şahısa ait olduğu için, üç yıl önce şahıs tarafından caddeye bakan kısım satıldı ve lüks apartman daireleri yapılmaya başlandı. Böyle olunca Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının yaşam sürdükleri alan kısıtlandı. Eskiden rahatça şemsiye ve sepetlerini yapmaktalarken, apartman dairelerinin yapılması ile topladıkları hayıt ve kargıları koyacak sınırlı alanları kaldı. Zamanla bu alanlara da apartman dairelerinin yapılacağını düşünen Sepetçi Romanları yerlerinden edinme ve mesleklerini kaybetme korkusu ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Şöyle bir şey var, bizim çalışma alanımız kısıtlandı. Biz bahçede kargımızı koyuyorduk, buduyorduk ama şuanda yapamıyoz, neden çünkü bizim kargı koyacak yerimiz yok artık. Bunlarda böyle olunca biz karınca gibi dağıldık, tövbe yareppi, hani karıncanın yuvasını deşersin dağılır ya bizde öyle dağıldık, malzeme koyacak yerimiz yok” (K11).

“Milletler alıyor yapıyor ama alanımız daraldı, bizim hayıtımızı, kargımızı koyacak yer kalmadı kızım. Bak bizim kargıları bu derenin içine koyduk. Yer yokki, hade şimdi koyuyoz dere akıyor, yağmurlar başladı mı... Onlarda rahatsızdır bizden, ateşimiz var bizim bu işi yaparken ateş yakıyoz, pisliğimiz çok oluyor haklı onlarda haklı” (K12).

“Çok daraldı ya daraldı tabi. Bak bizim iş yerimiz yok şimdi, burası yol oldu mu kimbilir nereye gidecez bilmiyom. Onlarda rahatsızdır bizden” (K13).

“Daraldı alanımız çok. Burdan kaldıracaklar bizi herhalde. Aslında bize zararı olmasa çok iyi olur. Onlarda bizi istemiyor, baksana görüntüden ötürü isterler mi, kim olsa istemez” (K16).

“Burda bizi bırakmazlar zate, biz burda kimbilir ne olucaz artık, evlerimiz mevlerimiz napılacak, rahatsızsız sere serpe çalışamayız. Eskiden asfalta kadar giderdi. Baksana şimdi tıkıldık kaldık” (K17).

“Alanımızı kısıtladı yani bizim hatta burda artık barınma şeyimizde olmayacak bu sene hani bunlar oldu, sonuçta bizide kaldıracaklar. Sonuçta bizim yerimiz çadır, baki değil hani. Yer bizim olmadığı için kaldıracaklar” (K18).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları kendilerinin yapılan apartman dairelerinden rahatsız oldukları gibi aynı zamanda apartman dairelerinde bulunan kişilerinde kendilerinden rahatsız olduklarını düşünmektedirler. Çünkü meslekleri gereği topladıkları hayıt ve kargıları ayıklarken, ayıklanan kargı ve hayıtlardan büyük miktarda çöp ortaya çıkmakta olmakta, özellikle şemsiye yaparlarken ateş yakmakta ve sosyo-kültürel yapıları bakımından bir kesimi özellikle çadır\barakada yaşadıkları için apartman dairelerinin etrafında kötü bir görüntüye sebep olduklarını düşünmektedirler.

Boş Zaman

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının meslekleri çok ağır olduğundan dolayı kendilerine vakit ayıracak zamanları bulunmamaktadır. O yüzden katılımcılara ‘boş zamanlarınızda ne yaparsınız?’ sorusu sorulduğunda, katılımcılardan 3 kişinin boş zamanı bulunmaktadır. Bunlardan bir kişi 72 yaşında ve hasta olduğu için genellikle gününün çoğunu yatarak ve oturarak geçirmektedir. Diğer kişi 18 yaşında ve yeni evli olduğu için ev işleri yapıp, kitap okumaktadır. Diğerinin ise 3 küçük çocuğu olduğu için herhangi bir işte çalışmadığını bu nedenle boş zamanlarında hep çocuklarıyla ilgilenmektedir. Katılımcılarda 19 kişinin ise boş zamanı hiç bulunmamaktadır, sürekli meslekleriyle meşgul olmaktadır, işlerinden arda kalan zamanlarda da ev temizliği, yemek yapmak, çocuk bakmak gibi ihtiyaçlarını gidermekte, sadece sezon bitince az bir süreliğine boş zamanları olmaktadır.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Normalde hiç olmuyor valla hep çalışıyoz. Ama sezon bitti mi biraz oluyor onda da hiç bişey yapmıyom, böyle oturuyom, gider yemek yaparım, çocuklarla ilgilenirim o kadar” (K3).

“Boş zaman olmaz bizde kızım. Bi işte sezon bitti mi azcık oluyor onda da hayıt toplamağa gidiyoz tekrardan, sonra onları ayıkliyoz ediyoz. Bazen zeytine gidiyoz, hep çalışıyoz” (K10).

“Valla şimdi sezon kapandı ya boşuz, normalde hiç boş olmuyoz. Şimdi habire iş, yemek, temizlik. Yiğenim kalıyor yan evde, onun çocuğu var bak bu Eymen işte onla ilgileniyom. Temizlik, bulaşık, yemek bütün günüm böyle” (K6).

“Boş zaman yokki biz hep çalışıyoz. Na bak şimdi bile hayıtları ayıkliyorum. Hayıtlarla kargıyla geçiyor bizim ömür” (K12).

“Ouyor dese yalan olur. Bunları ayıkliyoz hep biz, hep çalışıyom, hep” (K15).

Özetleyecek olursak; Katılımcılardan 19 kişi şuanda şemsiye ve sepet örerek geçimlerini sağlamaktadırlar. Asırlar boyunca asıl meslekleri ‘sepet örmek’ olan Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının günümüzde asıl meslekleri ‘şemsiye örmek’ olmuş durumdadır. Antalya’dan gelen bir müşterinin sahil şemsiyesi yapmalarını istemeleri ile Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları, şemsiye işinden hem daha fazla gelir kazandıkları hem de mesleki geleneklerini sürdürdükleri için bu mesleği yapmaya başlamışlardır. Günümüzde şemsiyenin yanında sepette yapmaya devam etmişlerdir. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının kendilerine ait olan bir aylık geliri söz konusu değildir. Bu işi de borçlanarak yapmaktadırlar. Kışın toptancılardan belli bir miktar para alıp kışlarını geçirmekteler, yazında yaptıkları şemsiyeler ile toptancılardan aldıkları borçlarını ödemektedirler. Katılımcılar bu durumu *“kredi alıyoruz, yazın karşılık olarak şemsiye yapıyoruz”* şeklinde ifade etmişlerdir. Katılımcılardan 13 kişi bu işten ekmek kazandıkları için işlerini severek yaparken, 6 kişi mecbur oldukları için yapmaktadırlar. Katılımcılar, sepet ve şemsiye yapmak için hayıt ve kargıları dağlık alanlardan topladıkları, bu sırada pek çok tehlike ile karşı karşıya kaldıkları, hayıtları soyup, ayıklayıp, hiçbir makine kullanmadan el emeği ile şemsiye ve sepet yaptıkları ve sigortaları olmadıkları için mesleklerini çok zor ve tehlikeli bulmaktadırlar. Mesleklerinden ötürü katılımcılar, mesleki hastalık olarak, bel fıtığı, boyun fıtığı, kol ağrısı gibi hastalıklarla da karşı karşıya kalmaktadırlar. Katılımcılardan 19 kişi

mesleklerinden dolayı hiçbir boş zamanları yoktur, sezon bitince boş kalmaktadırlar onda da hasat zamanı olduğu için, yevmiye ile çalışmaya gitmektedirler. Başkalarının boyundurluğu altında çalışamayacakları için de başka işlerde çalışmayı tercih etmemektedirler.

4.3.9. Sepetçi Romanlarının Örf ve Adetleri

4.3.9.1. Sepetçi Romanlarının Evlilik ve Düğün Gelenekleri

Evlilik, her ne kadar kadın ve erkek arasında meydana gelen bir anlaşma olsa da aynı zamanda bir dizi süreçten oluşan sosyal bir olgudur. Evliliğin başlangıcı örf, adet, töre, dua, yemek ziyafeti, kutlamalar şeklinde bir dizi sosyal faaliyetle gerçekleşmektedir (Karslı, 2019: 3). Her toplumun kendine has gerçekleştirmiş olduğu evlilik türleri bulunmaktadır bu nedenle toplumun üyesi olan bireylerin, hangi bireylerle evleneceğini belirleyen sistemler bütün kültürlerde farklılık göstermektedir. Toplumda yaşam süren fertler arasında iki tür evlilik söz olmaktadır. Bunlardan biri ‘egzogami’ olarak adlandırılan, fertlerin kendi toplumsal çevresi dışından olan bir fert ile evlenmesidir. Diğeri ise ‘endogami’ olarak adlandırılan, fertlerin kendi sosyal çevresinde bulunan bir fert ile evlenmesidir. Bu evlilik türü genel olarak geleneksel toplumlarda görülen bir evlilik türü olmakta olup, özellikle karşılaştığımız akrabalık evlilikleri bu evlilik türünün bir sonucu olmaktadır (Karslı, 2019: 3).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının hepsinde endogami evlilik türü yani grup içi evlilikler görülmektedir. Kendileri birbirleriyle akraba oldukları için, kendi akrabalarından başkaları ile evlenmemektedirler. Katılımcıların hepsi aynı yerde yaşadıkları kendi akrabaları ile evlendiklerini belirtmişlerdir. Fakat bu akrabalık birinci dereceden olan yakın akrabalıkları değil, uzak akrabalıkları kapsamaktadır.

Katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

“Ben annemin amcasının kızının oğluyla evlendim” (K5).

“O da bizim burdaydı şurası evi” (K18).

“Burdaydı onların çadırı” (K1).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları erken yaşlarda evlilikler yapmaktadırlar. Katılımcılardan 5 kişi 14 yaşında; 3 kişi 15 yaşında; 5 kişi 16 yaşında; 3

kişi 17 yaşında; 1 kişi 18 yaşında; 2 kişi 19 yaşında; 1 kişi 20 yaşında; 1 kişi 22 yaşında ve 1 kişide 28 yaşında ilk evliliğini gerçekleştirmiştir. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında ikinci evliliklerini yapanlarda bulunmaktadır. Katılımcılardan 2 kişi ikinci evliliğini gerçekleştirmişlerdir. Bu kişilerden bir tanesi ilk evliliğini 14 yaşında, ilkin evliliğini 25 yaşında yaparken; diğer kişi ilk evliliğini 14 yaşında ikinci evliliğini 18 yaşında yapmıştır.

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında evlilik üç şekilde meydana gelmektedir; Kaçarak, görücü usulü ve tanışarak. Katılımcılardan 5 kişi kaçarak evlenmişlerdir. Katılımcılardan kaçarak evlenen kişiler, genellikle ailelerinin evlenmelerini istemediğini ve o nedenle kaçarak evlendiklerini belirtmişlerdir

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Valla ben istemek için haber gönderdim kaynanaya ama vermedi. Bizde kaçtık, zaten aynı yerde oturuyoduk” (K2).

“Kaçtık biz severek evlendik, o da burdaydı kaçtık, yaşı 17 diye annem istememişti” (K3).

“Ben iki evliliğimde de kaçtım. Annem istemedi evlenmemi ilkinde 14’tüm kaçtım, ikincisinde 25’tim kaçtım” (K16).

Katılımcılardan 4 kişi tanışarak evlenmişlerdir. Tanışarak evlenen kişiler, zaten aynı yerde oturduklarını, birbirlerini beğendiklerini daha sonra ailelerinin de izin verdikten sonra evlendiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Valla ben tanışarak evlendim. 14 yaşında evlendim. Buraya iş için gelmiştik Muğladan, sonra eşimle tanıştık, sevdik birbirimizi, o da dünürücü gönderdi. Evlendik sonra (gülüyor)” (K19).

“Biz ozaman aynı yerde oturuyorduk, tanışıyorduk, ordan evlendik” (K12).

Katılımcılardan 13 tanesi ise görücü usulü evlenmişlerdir. Genellikle bu evliliklerde ailelerin vesile olduklarını ve eskiden daha çok görücü usulü evliliklerin yaygın olduğunu da belirtmişlerdir

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Eskiden üyle tanışma manışma yoktu, o beni tanımaz ben onu tanımam öyle verecem dedimi anan buban tamam onun üstüne laf olmaz, istersen cavura versin seni gidecen çaren yok” (K9).

“Valla önceden görüş yok, birbirini görmek yoktu. Anne baba diyordu evlenene kadar görmüyorduk bile kızım” (K20).

“Eşim aslında mahalledendi hani biliyordum ben onu, o beni. Ama hani aileler aracı oldu, öyle evlendik” (K21).

“Biz görücü usulü evlendik. Bir sene nişanlı kaldık, undan sonra tanıdık birbirimizi bir yıl, sonra evlendik” (K7).

“Benim zamanımda şeydi görücü usulüydü. Yani anne baba ne derse oydu” (K8).

Nikah

Nikah, *“aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının yaşamlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan akit ve evlilik ilişkisidir” (Erinç, 2017: 300).* Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında dini ve resmi olmak üzere iki tür nikah bulunmaktadır. Bunlardan ilk kıyılan ve Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları için oldukça önemli olan nikah türü dini nikahtır. Dini nikah, İslam hukukuna uygun olarak yapılan bir nikah türüdür. Bu nikah, *“aynı mecliste bulunan, aralarında evlenmelerine dinen engel bulunmayan, evlenme ehliyetine sahip olan kadın ile erkeğin ya da vekillerinin icap ve kabulüyle gerçekleştirir” (Erinç, 2017: 301-302).* Kıyılan dini nikahın ardından Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları için önemli olan ikinci bir nikah türü de Resmi (medeni) nikahtır. Resmi nikah, Türk medeni kanunu tarafından düzenlenmiş olan bir nikahtır. Bu nikah, *“evlenmeye ehil olan ve aralarında evlenmelerine hukuken bir engel bulunmayan kadın ile erkeğin birlikte müracaat etmeleri neticesinde, ayırt etme gücüne sahip ve ergin olan iki şahit huzurunda evlenme memuru tarafından yapılan akittir” (Erinç, 2017: 301-302).*

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında ilk olarak dini nikah kıyılmaktadır. Genelde küçük yaşlarda evlendikleri ve evlilik yaşının resmi nikahı tutmadığından dolayı ilk olarak dini nikah kıyılır. Daha sonra evlilik yaşı tutunca resmi nikah kıyılır. Katılımcılardan 19 kişiye hem dini hem de resmi nikah kıyılırken, 3

katılımcıya sadece dini nikah kıyılmıştır. Resmi nikahı olmayan katılımcılardan bir tanesi 18 yaşına yeni girmiştir ve 1 ay öncesinde yeni evlendiği için sadece dini nikahı vardır; diğer katılımcı ise evlenmek istemediği ve toplum baskısıyla görücü usulü evlendiği için resmi nikah kıydırmak istememiştir; bir diğer katılımcı ise evlendiğinde 14 yaşında olduğu için resmi nikahı yaşı tutmamaktadır, daha sonra yaşı tuttuğundaysa gidip kıydırmaya gerek kalmadığını belirtmiştir.

Katılımcılar ilk olarak dini nikahın daha sonra resmi nikahın kıyıldığını şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bizde düğün bittiğinin akşamına dini nikah kıyılıyor, sonra resmi nikah kıyılıyor” (K8).

“Bizde iki nikahta var. Önce dini var, dini dinimizde olduğu için var. Ama öteki evli olduğumuz belli olsun diye, kimliğini çıkardın mı evli misin belli oluyor” (K10).

“Gelini aldığımız gibi hemen hocayı çağırırız, saat 11.30 gibi hemen nikahını kıydık gelinin imam nikahını. Mesela 16 yaşında evlendi bizden birisi, yaşı tutmayınca nikah olmuyor, hoca nikahı oluyor. Çocukları olsa da fark etmez, çocukları oluyor ama resmi nikahları olmuyor, çünkü yaşları tutmuyor. Yaşları tutunca medeni nikah kıyılıyor” (K22)

Kız İsteme - Nişan - Kına Gecesi - Düğün

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları belli başlı düğün geleneklerine sahip olmaktadır. Eğer kaçarak evlenmek söz konusu değilse düğün gelenekleri uygulanır, ama kaçarak evlenme söz konusu ise o zaman düğün gelenekleri uygulanmaz sadece bir iki saat çalgı olur ve gelin gelinlik, erkek takım elbise giyer. Kaçarak evlenmek hakkında katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir

“Biz kaçarak evlendiğimiz için düğünümüz olmadı bu saatlerde (saat 18.00-19.00 civarı) çaldı, bitti o kadar yani” (K3).

“Kaçtığı zaman bir gün düğün yaparsın, o da hali vakti yerindeyse yani, yoksa o bile olmaz” (K14).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları eğer görücü ve tanışarak evlenme kararı aldılarsa ve ailelerde bunu onayladılarsa o zaman düğün gelenekleri süreci başlamış olur. İlk olarak dünürçülük kurulur yani kız ve erkeğin ailesini tanıyan bir kişi, ikisi arasında aracılı olur ve kız istemeye gidilir. Kız isteme, erkek tarafının kız evine

gelerek ‘Allah’ın emri peygamberin kavliyle’ diyerek kızı istedikleri süreçtir. Erkek tarafı kız evine gelirken oldukça kalabalık şekilde gelirler ve yanlarında sadece çikolata, çiçek getirirler. Kız istenilir. Erkek tarafının önde gelenleri kızın ve ailesinin düğünde ne istediklerini sorar, kız tarafının önde gelenleri cevaplarını verir. Daha sonra nişan yapılır, nişan evlerinin önünde yapılır, gündüzden başlar, nişanda tepsiler getirilir ve kız nişanlılığını giyer, erkek ise kumaş pantolon ve gömlek giyer, çalgı çalınır.

Katılımcılar bu süreci şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Kaçmayınca istemedi oluyor, düniürcülükte kuruluyor. Mesela kalabalık oluyor isteme olayı oluyor, geliyor kalabalık bir iki kişi öne çıkıyor sıralanıyor herkes. Ne istiyon düğününde ayakkabı mı bilezik mi ne istiyosun kızına konuşuluyor, anlaşılıyor daha sonra nişanı oluyor” (K3).

“İstemeye kalabalık giderler, kamyon kamyon böyle baya kamyon kamyon, araba araba gideriz istemeye. İki üç kişiyle isteme olmuyor çok kalabalık olur isteme. İstemeye gelirken sade çikolata çiçekle gidilir. Sonra nişan oluyor, nişanda tepsiler yapılıyor” (K1).

“Nişanda tepsiler oluyor, nişanlılık giyiyorsun, damat takım elbise giyer bir gün oluyor, çalgı çalıyor öyle yani” (K10).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları için asıl önem arz eden düğün günüdür. Düğünler eskiden 3 gün 3 gece yapılmaktaydı, 3 gün 3 gece yapılan düğünler sokak düğünüdür ve evlerinin önündeki açık alanlarda yapılmaktadır. İlk gün bir sürü yemekler yapılır ve o gün herkes sabahtan akşama kadar yiyip içerlerdi ve çalgı çalardı. İkinci gün gelin nişanlılığını giyerdi, gündüz yemekler yenilir, sabahtan akşama kadar çalgılar çalınır, akşam, gelinin kınası yakılırdı. Üçüncü gün ise gündüz yine yemekler yenilir ve çalgılar çalınır, gelin gelinliğini, damatta damatlığını giyerdi. 3 gün 3 gece olan düğünler sabahtan başlardı ve genelde alkollüydü. Fakat günümüze gelindiğinde Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının düğün gelenekleri de değişim uğradı ve 3 gün 3 gece olan düğünler, 2 gün 2 gece olmaya başladı. Günümüzde var olan 2 gün 2 gece Sepetçi Romanları düğünleri, evlerinin önünde açık alanda olmaktadır, kendileri bunu ‘sokak düğünü’ diye adlandırmaktadırlar. İlk günün gündüzü yemekler verilmeye başlanır, yemekler ya aşçı tutup yaptırılır ya da tüm Sepetçi Romanlarının kadınları birlik olup bir gün öncesi akşamından ellerinden geldiğince yemekler yaparlar. Yemekler genellikle, çorba, kuru fasulye, tavuk sote, tavuklu güveç, pilav, bulgur, keşkek, kızartma,

nohut ve karışık salatadan oluşmaktadır. Sepetçi Romanları alkol kullanmadıkları için günümüz düğünlerinde alkol yer almamakta, sadece asitli içecekler yer almaktadır. Gelin gündüzden nişanlılığını giyer, çalgılar çalar, akşamına kına gecesi olur. Ardından saat 9-10 civarı nişanlık çıkar ve kınalık giyilir. Kına yakılacağı sırada ortaya bir halı serilir ve gelin bu halının üzerine oturur. Ayak bileklerine kadar ve el bileklerine kadar komple kına yakılır ve gelin ağlayıncaya kadar orda bekletilir. İkinci gün ise esas düğün günüdür. Gündüz yine yemek verilir, gelin gelinliğini, damat ise damatlığını giyer, sabahtan akşama çalgılar çalar. Akşam 11 gibi gelin evinden alınılır ve önce dini nikah kıyılır, resmi nikah ise eğer yaşları tutuyorsa birkaç hafta sonra, tutmuyorsa yaşları tutana kadar beklenilir. Düğüne gelen yakın akrabalar öyle süslenip değil, normal ev halleriyle düğüne gelirler. Düğünler sokakta olduğu için ortaya halı koyulur iki gün boyunca o halı serilir, düğünde dans edileceğinden, ortalıkta toz kalkmasın diye o halının olduğu yerde dans edilir. Katılımcılardan 6 kişinin düğünü 1 gün sürmüştür çünkü kendileri kaçarak evlenmişlerdir. Aralarından bir kişi görücü usulü evlenmiştir, fakat öncesinde başka birine kaçtığı için onunda düğünü bir gün sürmüştür. Katılımcılardan 3 kişinin düğünü 2 gün 2 gece sürmüştür. Katılımcılardan 13 kişinin düğünü ise 3 gün 3 gece sürmüştür. 2 gün 2 gece süren kişilerin yaşları 18, 31 ve 36 yaş olurken; 3 gün 3 gece sürenlerin yaşları 40 yaşın üzerindedir.

Katılımcılar düğün ve kına gecesini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Balo, malo anlamayız biz çocum böle alanda yaparız. Gelinlik illaki giyilecek bizim romanların olmazsa olmazıdır. Kınalarımızda şarkılar şeyler söylenir. İlla ağlatılır, bir kilim yayarlar ortaya oturur iki tane bayan alırlar kızı önlerine ayaklarına buralara (bilek) kadar kınalarlar bizde ellerini kınalarlar. Türkü söylerler mikrofonla yani ağlar yani herkes ağlar yani. Kınamız çok güzel olur” (K9).

“Eski düğünleri anma banada eski düğünlerimiz içkiliydi, bağırtılıydı, silahlıydı çok berbattı. Ama şuanda böyle olmuyor. Biz balo falan bilmeyiz burda olur kapının önünde açıkta, eskiden 3 gün 3 gece oluyordu işte alkollüydü fenaydı, artık 2 gün 2 gece oluyor. Kına yakılır, altın takılır öyle yani” (K10).

“Düğünlerimiz genellikle evimizde kapımızın önünde olur. 2 gün 2 gece olur. İlk gün kına gecesi, ikinci gün gelin alma olur. Benim gelinliğim kendime özeldi. Yemeklidir düğünler iki gün yemek olur. Kuru fasulye, nohut, salata, kızartma, musakka, pilav, makarna, patates yemeği, tavuklu güveç” (K11).

“Eskiden 3 gün 3 gece oluyordu düğünler. İlk gün oyunlar oynanır, çalgı çalar. İkinci gün kına gecesi. Üçüncü gün düğün olur. Hepsi yemeklidir. Kuru fasulye, pilav, kızartma, güveç, tavuklu patates yaparız. Gelinlik giydim bende. Benim düğün 3 gün 3 gece sürdü, evimizin önünde olur düğünler bizim. Biz düğün salonları var ya şimdi biz onları bilmeyiz. Şimdi 2 gün, 2 gece oluyor düğünler. İlk gün kına, ikinci gün düğün. He birde kınada nişanlık giyerler, üstüne de kırmızı şey giyerler” (K12)

“Burda herkesin kapısının önünde oluyor düğünler. İlk başta nişan oluyor yani nişan gibi oluyor, nişanlığını giyiyorsun, akşamına kınası oluyor. Kınaların geçmedi daha bak. Kına gecesi birinci günün akşamı oluyor. 8-9 gibi akşam kınalığını giyiyorsun oynuyorsun damatla karşılıklı. Binbir çeşit yemekler yapılıyor. Ertesi günü gelinliğini giyiyorsun” (K21).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında yeni evlenen çiftler, yine aynı alanda kendilerine bir baraka yaparak orada kendi sosyo-kültürel yapılarından kopmadan yaşamaya devam ederler.

Sünnet Düğünleri

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında sünnet düğünleri de 2 gün sürmektedir. İlk gün evlerinin önünde eğlencesi yapılıyor, yemek veriliyor. Ertesi günü mevlit okutulup, sünnet ediliyor. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Sünnet düğünlerinde de bir gün eğlence yapıyoruz, ertesi günü mevlit okutulup sünnetimizi yapıyoruz” (K7).

“İki gün sürüyor. Bir gün mevlit, bir gün çalgı eğlencesi” (K17).

“Sünnetlerde durumuna göre bir gün mesela yemekli yaparsak çalgılı ya da, ertesi gününe mevlit okutursun yada bir gün önceden mevlit okutup sabahına düğün yaparız” (K19).

4.3.9.2 Sepetçi Romanlarının Dini İnançları

Din, bireyler ve toplumlar için en önemli gereksinimlerden biri olup, kültürün de en mühim kaynakları arasında yer almaktadır. Din, birçok farklı kutsal varlığa, Tanrıya ve doğaüstü güçlere inanmayı sistemleştiren toplumsal kurumdur. Din ile birlikte kültürün önemli kaynakları arasında bir de inanç yer almaktadır. İnanç ise, bireyce ya da

toplumca bir fikrin, bir olgunun, bir objenin gerçek olarak kabul edilmesidir. İnançlar toplumun etkisiyle zaman zaman beslenmezlerse kaybolurlar. Toplumumuzda dini törenler, milli bayramlar, çeşitli edebi ve ahlaki yayınlar, bireylerin inanç yapılarını güçlendirirler (Eroğlu ve Kılıç, 2005: 750-753)

Bu zamana kadar Romanların dinsiz olduğu yönünde pek çok söylenti meydana gelmiştir. Fakat Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları Müslüman ve Hanefi Mezhebindendirler. Katılımcılar, kendilerinin dinsiz olarak bilindiğini fakat Müslüman olduklarını ve dinsiz sanıldıkları için kendileri üzerinde yanlış bir algı oluştuğunu belirtmektedirler.

Katılımcılar bu durumu katılımcılar şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Dini konulara gelince o bizde birinci gelir. Bazı insanlarda çok duydum Romanlar pis geziyor, Romanlar cenabet diyorlar ben duydum bunları ablacım. Kusura bakmayın ama sizden pis gezenler yok dedim. Üst başa geldik mi tamam ama dini konusuna gelince asla dedim. Sen görme beni Allah görüyor beni dedim” (K5).

“Dini inanışlarımız mesela kimisi der Romanlar mesela hiçbir şey bilmiyorlar veya namaz kılmazlar, ibadet yapmazlar ama tam tersini düşünüyorlar, bizim mezhebimiz Hanefi. Bunu bütün dünya bilmiyor mesela kimse bilmiyor. Ama bunu üstüne basa basa söylüyorum bizim mezhebimiz Hanefi, Peygamberimizin mezhebini taşıyoruz” (K7).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları yeri gelince ibadetlerini yapmakta ama çoğunlukla dini inançlarını içlerinde yaşamaktadırlar. Katılımcılar, kandil günlerinde hayır yaptıklarını, ramazan ayında zaman buldukça oruç tuttuklarını, sürekli olmasa da namazlarını kıldıklarını ve inançları gereği haram olan şeylerden uzak durduklarını, aynı zamanda katılımcılardan hiç biri alkol kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Namazda kılarım, oruçta tutarım. Kandillerde pişi yapar dağıtırım” (K6).

“Mezhebimiz Hanefi. Namaz kılarız beş vakit olmasada, oruçta tutarız, inanırız ama daha çok içimizde yaşarız” (K8).

“Biz Hanefi mezhebindeniz. Eskiden namazı mı kılıyordum, orucu mu da tutuyordum ama artık yapamıyorum yaşlandım” (K12).

“Valla içimde yaşıyom Müslümanım ama namazdır oruçtur ne yalan söyliyim tutmuyom” (K15).

“Yapıyorum annem. Oruç, namaz hiç bırakmam. Allah kabul etsin yareppim. Zeytine gidiyorduk, zeytinde bile orucumu tutardım” (K18).

“Orucumuzu, namazımızı elimizden geldiğince kılmaya gayret ederiz ama sürekli değil yani. İçimizde bizim imanımız. Dinime bağlıyım desem yalan yani ama oruç ayı geldi mi mesela ama beş gün ama 10 gün tutmaya gayret ederim. Mesela, biz adak keseriz ama adaktan yimeyiz, çocuk çocuk mağdur olmasın diye kendimiz kasaptan gider alırız, kurban etiyle de içki içilmez zati alakası yokta bizim mahallenin içkiyle. Hanı ayda yılda bir eğlence de” (K19).

“Bizde Allah'ın huzurunda yeminler ettiğin zaman, mesela bir şey adadın mı mutlaka onu gerçekleştiririz. Hayırlarımızı yaparız. İlişkiye girdiğimiz zaman abdestsiz gezmeyiz, ondan sonra adet kesildiği zaman abdest alıp yatarız. Çocuk emdirirken ilişkiye girmeyiz haramdır, zina olur. Çocuklara diyorlar ya sen çiğ süt emmişsin ona diyorlar işte. Pis pis gezilmez, bastığın yer bile temiz olacak. Pisken çocukların yüzüne bakmayız. Namaz oruç tutarız, aşuremizi yaparız” (K5).

Söke'de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında biri vefat edince önce camide cenaze namazı kılınır, daha sonra ölen kişi mezarlığa defnedilir. Cenaze evinde 7 gün dini okumalar yapılır. Mahalleliler, hep birlikte cenaze evine gelirler ve cenaze yakınlarının acısı olduğu için onlara destek olurlar, mahallenin kadınları ellerinden geldiğince ev sahipleri mahcup olmasın ve dışardan gelen kişiler mağdur olmasın diye yemekler ve ikramlar yaparlar.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Okumalar 7 gün sürer. Daha sonra 40'ı ve 52'si yapılır, senesi yapılır” (K8).

“7 gün sürüyor. Sadece çok hayır yapıyoz. Mesela o gün cenaze evine çok insan geliyor. Mesela öldü diye kadınlar mesela durumları da iyi değilse, herkes cebinde beşer onar ne varsa. Toplanırlar giderler hemen kadınlar, unlar, hamurlar yoğururlar, pişi yaparlar. Pilav yaparlar. Kimsenin yokluğunu belli etmezler. Bizde dıştan gelen mağdur olmasın diye o gün toplanır bayanlarca yemek yaparız” (K19).

“7 gün okuma sürer, mesela mevlüt okunur. Yemek yaparız dağıtırız, lokma yaparız dağıtırız. Yani hayrımızı yaparız, ne gerekiyorsa yaparız” (K7).

4.3.9.3. Sepetçi Romanlarında Hıdırellez

Hıdırellez, soğukların bittiği, sıcakların geldiği, Hızır ve İlyas Peygamberlerin buluştuğuna inanılan 6 Mayıs günüdür. Bu gün, Hızır ile İlyas kelimelerinin halk dilinde birleşmesiyle ‘Hıdırellez’ ismini almıştır. Hıdırellez günü halk tarafından kırlara gidilir, eğlenceler ve oyunlar oynanır, yiyecekler hazırlanır, giyim ve kuşamda değişiklikler meydana gelir, ateşler yakılıp üzerinden atlanılır, dilekler tutulur, kısacası herkes bir arada olur ve böylece sosyal dayanışma artar (Uca, 2007: 114-115).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları kendilerine kalan tek geleneklerinin Hıdırellez olduğunu düşünmektedirler, fakat onunda eskisi gibi kutlanmadığını belirtmektedirler. Sepetçi Romanları 5 Mayıs 6 Mayısı bağlayan gece ateşler yakmaya başlarlar, bir kovaya su doldururlar ve içine herkes kendine ait bir eşyasını atıp dilek dilerler. Sabah olunca mahallenin en küçük çocuğuna dileklerin dilenip atıldığı kovadan bir eşya çekmesi istenilir, çocuk hangi eşyayı seçerse ve o eşya kime aitse onun dileğinin gerçek olacağına inanılır. 6 Mayıs günü bütün Sepetçi Romanları Söke’de bulunan Nenem Çeşmesine giderler, orada hep birlikte mangal yakarlar, yemekler yerler. Dere kenarlarındaki çamurların üzerine olmasını istedikleri şeyleri çizerler ve onun olacağına inanırlar.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bir gün önce bizim kızlarımız, gençlerimiz kapı kapı gezerler dilek toplarlar, mesela sen ne istiyon evlenmek istiyon, ne istiyon ev istiyon, iş istiyon onları yazarlar veya bir yüzük atarlar suyun içine çiçek atarlar. Onların böyle hepsini toplarlar bir gün beklenir. Beklendikten bir gün sonra çıkarırlar onları çekerler, hangisinin dileği çıkarsa onun ki gerçek olur, tutuyor. Ondan sonra herkes koyununu alır, yiyeceğini, içeceğini alır. Park var bizim ninem çeşmesi, kimisi denize gider, kimisi oraya bir toplanırız, kutlama yaparız. Biz böyle orda çamurdan taşlardan böyle evler yaparız, avlulu, salonlu, balkonlu” (K5).

“Biz yaparız ama öyle çok renkli yapmayız. Evimizin önünde mesela evmi istiyor ev yapar derenin kenarına araba mı istiyor araba yapar. Ateş yakılır, atlanır, dilekler

dilenir. Hani biizm ondan beklentimiz, aslında o Hıdırellez değil. Hızır ve İlyas Aleyhisselam deniliyor ona. Hızır ve İlyasın toplaşıp dilekleri topladıkları geceymiş o gece. Ama bunu Hıdırellez diye şey yapmışlar öyle biliniyor” (K11).

“Mesela Hıdırellez günü tatil yaparız biz. Nasıl desem ayıptır söylemesi ille Hıdırellez’de mangaldır, eğlencedir, pikniktir gideriz yani. Hindi mesela o gün elimizden geldiği kadar bütün mahalle aynı şeyi yapmaya çalışıyoruz” (K19).

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları her ne kadar günümüzde Hıdırellez’i kutluyor olsalar da onlara göre eskiden kutlanan Hıdırellezler daha bir başkadır. Eskiden Türkiye’nin dört bir tarafından Romanlar bir araya gelir, kutlamalar hep bir arada yapılırmış. O nedenle eski Hıdırellezlerin tadını şuanda alamamaktadırlar.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde belirtmişlerdir:

“Hederlezler eskiden çok şenlikli olurdu. Eskiden Romanlar ev yok, çadırda ya sen İzmir’de sin kimisi Ankara’da, kimisi İstanbul’da hepsi birbirlerine haber verirlermiş, nerede toplancaz Ankara’da çimenliğe hepsi toplanırlarmış, ne kadar Roman varsa çocum bir araya toplanırlarmış. Ondan sonra her çadırın başına bir olak keserlermiş, tabi niyet toplarlar, bakırın içine üstüne kırmızı bez atarlar, gül atarlar içine. Mesela sen ne atacan kolyeni atacan, yüzüğünü bir şeyini o sabaha kadar beklerdi, tabi akşamdan evlerini yaparlardı, ateşten atarlardı, oyun oynarlar o akşam hani eğlence olur. Sabah olunca en büyük kim hani o çadırın içine giderlerdi. Onun çadırının önüne o kilimleri, herşeyleri yayarlardı. Her çadırdan sofra çıkardı, yerler içerler, niyetlere gelir sıra onlarda en küçük çocuğu oturturlar karıştırırlar böyle çocuk çeker bi tane, bidaha karıştırırlar bidaha çeker, öyle çıkarırlar. Şimdi böyle olmuyor çocum. Şimdi anca hoplarlar, zıplarlar, ateş yakarlar, ev çizerler. Ama bizim bi unutmadığımız şey Hıdırellez oldu” (K9).

“Kutlardık annecim. Yemek yapıyorduk, sofralar çıkarıyorduk, ateşten atlardık, niyetler toplanıyor böyle. Şimdikiler eskisi gibi değil, eskiler daha güzeldi” (K18).

“Eskiden çadırlarda yapardık, niyet topluyorduk, bakırlara atıyorduk, eskiden çok daha güzeldi. Şimdi nenem çeşmesine gidiyoz” (K17).

4.3.9.4. Sepetçi Romanlarının Kendilerine Ait Olan Dili

Dil, bir kültürün gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir role sahiptir. Toplumlar da önemli bir role sahip olan sözlü ve yazılı kültürler dil ile birlikte bir kuşaktan diğer kuşağa aktarılmıştır. Gelecek nesiller bu şekilde kendilerine has olan dilleri, atalarından kalan karakteristik yaşam biçimlerini ve içinde hayat sürdükleri toplumun kendine ait özelliklerini öğrenmişlerdir (Göçer, 2012: 51).

Roman toplumları kendilerine ait Romani, Domani ve Lomevren dillerine sahiptirler. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları kendi dillerine ‘Romanca’ şeklinde isim vermektedirler. Bu dil yazılı bir dil değildir. Tamamen sözlü olarak kullanılan bir dildir. Katılımcılardan 20 tanesi kendilerine ait olan dilleri olduklarını kabul ederken, 2 katılımcıysa bizim dilimiz sadece Türkçe demektedir. Katılımcılar dillerini sadece kendi aralarında özel bir durumda gizli dil olarak kullanmaktadırlar onun dışında kullandıkları dil Türkçedir.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Romancamız var, artık kendi aramızda da zorlanmadıkça konuşmuyoruz. Mesela siz burdasınız ya Hamide’ye diyorum ‘Kali to dan Hamide’ ‘Çay koydun mu Hamide, ‘Na to dan’ diyor o da ‘koydum’ diyor, gizli şeyimiz bu” (K1).

“Ana dilimiz Roman dilimiz. Sakarsa Laçesiyon But tu sarisian, Nasılsın iyi misin ondan sonra çok güzelsiniz dedim” (K7).

“Var tabi ya Romanca, benim oğlanlar bilmez ama. Ara sıra konuşuyoruz bilenlerle. Anlarlar konuşamazlar” (K13).

“Var Romanca. Konuşuruz gelinler kızlar hepsi biliyor, torunlara da öğrettim” (K18).

“Var tabi var. Romanca kendi aramızda konuşuruz” (K20).

Aşağıda yer alan tabloda Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının gözlemler ve görüşmeler sırasında kullandıkları kelimeler yer almaktadır.

Tablo 4: Sepetçi Romanlarının Kullandıkları Romanca Kelimeler ve Karşılıkları

Romanca	Türkçe
Pani	Su
Kali	Çay
To dan	Koymak
Sarisian	Nasılsın

Laço tu sarisian	İyiyim sen nasılsın
Meçe	Oğlan
Miçay	Kızlarım
Ale	Gel
Ate	Burada
Day	Anne
Dat	Baba
Me	Ben
Tu	Sen
Adalayn	Bunlar
So keresa	Ne yapıyorsun
Parno	Beyaz
Kalo	Siyah
Sevli	Sepet
Yek	Bir
Duy	İki
Maşinga	Soba
Maru	Ekmek
Laço	Güzel
But	Çok

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının asıl kökeni Selanik’e dayanmaktadır. Şuanda 65-70 yaşındaki katılımcılar, zamanında dede ve ninelerinin Rumca konuştuklarını ve kendi dillerinin oradan geldiğini söylemektedirler. Bu yüzden Söke de yer alan diğer Roman gruplarının bu dili bilmediklerini çünkü onların başka Roman gruplarından olduklarını dile getirmişlerdir

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Türkiye’de bu dili konuşan belli kesim var mesela Kemalpaşalılar konuşmazlar bilirsin demi Sökelisin. Taşkafa mahallesini bilirsin mesela, garajın orda arkasındaki balıkçılar onlarda Roman onlarda bilmez bizim dili. Kemalpaşa’nın çok eskileri bilirler, çünkü orası eskiden Rum mahallesiydi ya” (K8).

“Bu Kemalpaşalılar bilmezler bizim dilden mesela her Roman grubu bilmez. Ben sana demin dedim bizim saklı dilimiz yok benim tek dilim Türkçe diye ama dedemin, ninemin vardı. Bunlar Hindistandan kaçınca herkes oraya buraya kaçmış. Bizimkilerde Selaniğe gelmişler. Ondan dedemler hep Romca konuşurlardı. Bizim aslımız Selanik işte” (K5).

“Bizim dilimiz Romanca, burda bizim mahalle bilir ama Kemalpaşa bilmez mesela. Biz Selanik Macırıyız. O zamanlar ninem bize, ninemin ninesi küfür ederdi bize böyle cavurca” (K9).

Literatürde Selanik’ten gelen Romanların dilinin Romani olduğuna dair bilgiler yer almaktadır. Romani de yer alan sözcüklerle Sepetçi Romanlarının Romanca dediği dil arasında karşılaştırma yapıldığında birbirine çok yakın oldukları, aslında Sepetçi Romanlarının da Romani dilini konuştuklarını fakat aradaki ufak farklılıkların geçmişten bugüne ağız yapılarında meydana gelen farklılaşmalardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Aşağıdaki tabloda ‘Romani’ dili (Fraser, 2005, s:23) ve Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının kullandığı ‘Romanca’ dili ile verilen kelimeler yer almaktadır.

Tablo 5: ‘Romani’ ve ‘Romanca’ Benzerlikleri

Türkçe	Romani	Romanca
Baba	Dat,Dad	Dat
Su	Pani	Pani
Güneş	Kam	Kam
Anne	Day	Day, Miday
Ben	Me	Me
Sen	Tu	Tu

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları gizli dilleri olan Romancayı bu zamana kadar sürdürmeyi başarmışlardır. Fakat yeni nesil, bu dili bilmemekte, bazıları da bu dili anlasalar bile konuşamamaktadırlar.

4.4. Sepetçi Romanlarının Dışlanma Durumları

Dışlanma, bir kimsenin sosyo-ekonomik durum, etnik köken, dini inanç, cinsel kimlik, bedensel, zihinsel ruhsal, sağlık ya da yaşa bağlı ayrımcı politikaları körükleyen ekonomik ve sosyal uygulamalar açısından toplum dışına itilmesidir. Sosyal dışlanma ise, emek piyasasından kopma, eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişememe, siyasi, sosyal ve kültürel hayata katılamama gibi toplumsal adalet ve eşitlik sorunudur (Akkan vd., 2011: 23). Dışlanma ve damgalanma birbiri ile etkileşim içindedir ve Goffman’a göre damga, itibarsızlaştırıcı bir etkiye sahiptir. Bu sebeple Goffman damga kavramını üç şekilde ele almıştır: ilk olarak bedenin çeşitli fiziki deformasyonları; ikinci olarak fertlerin, kişisel karakter bozuklukları ve üçüncü olarak, toplumda yaşam süren fertlerin ırk, ulus, din gibi soy bağıyla ailenin tüm üyelerine aktarılabilen etnolojik damgalardır (Sevim, 2020: 44).

Romanlar geçmişten bugüne etnik kökenlerinden, ten renklerinden, sosyo-kültürel yapılarından dolayı dışlanma ile karşı karşıya kalmışlardır. Konumuz olan Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları da aynı şekilde dışlanmayı yaşamışlardır. Katılımcıların hepsi Roman oldukları için dışlanma ile karşı karşıya kalmışlardır. Kendileri giydikleri kıyafetlerden, yaşam tarzlarından ve sosyo-kültürel yapılarından dolayı dışlandıklarını düşünmektedirler. Ayrıca dışlanmanın beraberinde kendilerine ‘Çingene’ damgasını da getirdiğini de ifade etmektedirler. Fakat katılımcılar geçmişte daha çok bu tür dışlanma olaylarını yaşadıklarını, özellikle Roman Açılımı ile birlikte Romanlara karşı oluşan önyargının yıkıldığını belirtmişlerdir.

Sözcü Gazetesi (2019)’n de yer alan habere göre, “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, başbakanlığı sırasında Roman açılımı adı altında, 30 Nisan 2016’ da ‘Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi I. Aşama Eylem Planı’ nı yayımlamıştır. Bu planın 2021 yılına kadar devam etmesi planlanmıştır. Böylelikle Romanların eğitim, stihdam, barınma, sağlık, sosyal hizmet ve sosyal yardımlar başlıkları altındaki sorunları ve çözümlerini kapsayan bir proje olmuştur. Bu kapsamda Romanların en çok yaşadığı illerden olan Ankara, Adana, Balıkesir, Hatay, Edirne, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Manisa, Mersin ve Tekirdağ’da çeşitli projelere imza atılmıştır”. Roman açılımının farkındalık yaratmasıyla birlikte, Roman kimliğinden kaçışlar durmuş, Romanlara karşı oluşan önyargılar azalmaya başlamıştır. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları eskiden daha çok dışlanma ve damgalanma yaşayıp, şuanda bunu pek fazla yaşamamalarının nedeni olarak Roman açılımını görmektedirler.

Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Dışlanıyorduk çok hem de. Daha önce mesela Tayyip Erdoğan bütün Romanları çağırması, ne diyorlardı ona Roman açılımı, ondan önce çok dışlanıyorduk. Mesela çocuklarımızı okullarda kötü görüyorlardı. Çingene diyorlardı bize. Ama o Roman açılımından sonra farklı gözle bakmaya başladılar, herkes farklı gözle bakmaya başladı yani, daha iyi oldu”(K7).

“Eskiden çok oluyordu Mesela ben hükümet konağına gidiyordum şalvarla, kazakla, şimdi hiç olmuyor gurur duyuyom Romanlığımla. Kuyruk beklerdim orda utanırdım. Senin gibileri çekinirdi bizden uzaklaşırdı, düşük birisi gibi hissedirdim kendimi ama ne yalan söyliyim şimdi hiç olmuyor, bende utanmıyorum” (K22)

“Eskiden eskiden, ama hindi yok artık yani bunlar çingene artık yok. Hindi Roman var. Onu dediler mi cezası var bile (gülüyor) o kalktı” (K17).

“Eskiden vardı ıı öyle şeyler vardı. Ama şuanda şu açılım geldiğinden beri mesela biraz farklı oldu. Köye gittiğimiz zaman mesela bize iyi gözle bakmıyorlardı yani acaba hırsızlık mı yapacaz, bir şey mi çalacaz diye hemen muhtara, jandarmaya şikayet ediyorlardı. Ama şuan da öyle bir şey yok” (K15).

“Kaldık kaldık ablacım. Çingene diyorlar. Ondan sonra okullarımızda bazen çocuklarımızı oynatmıyorlardı, bizim kötülüğümüz yok ki her ırkın iyisi de var kötüsü de Tayyip Erdoğan sayesinde artık dışlanma kalktı” (K5).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarih boyunca Romanlar, bir yandan sahip oldukları kültürleri ve sosyo-kültürel yapıları ile dünyada merak uyandıran bir topluluk olurken; öte yandan pek çok kötü tabirle anılıp, ırkçı saldırılara maruz kalmışlardır. Asıl kökenleri Hindistan’a dayanan Romanlar, bazı sebeplerden dolayı ilk olarak İran’a gelmişler, daha sonrada dünyanın dört bir tarafına yayılmışlardır. Asırlar boyunca pek çok etnik gruba yaşam alanı olan ve bu nedenle çok kültürlü bir yapıya sahip olan Türkiye, pek çok Roman topluluğuna da kapılarını açmıştır. Romanların ilk olarak Anadolu’ya gelmesi İran ve Afganistan üzerinden olmuştur. Daha sonra bir grup Roman Anadolu’da kalmış, bir grup Roman’da günümüz İstanbul’una ulaşmış, oradan Batıya doğru yol almıştır. Batıya giden Romanlar, başlarda gerek mesleki yapıları, gerek yaşam tarzları, gerek dış görünüşleri ve sahip oldukları kültürleri ile merak uyandırmışlar, gittikleri her ülkede hoşgörü ve misafirperverlikle karşılanmışlardır. Daha sonra dünya da meydana gelen gelişmelerle ve ırkçı politikaların yaygınlık kazanmasıyla birlikte, Romanlar, Batıda kötü tabirlerle

anılıp, hor görülme ve dışlanma ile karşı karşıya kalıp, ülkeler tarafından asimile edilmeye çalışılmışlardır. Batının aksine Osmanlı ise Romanlara bu denli zorbalıklar uygulamamış, kendilerine sancak takdim etmiş, sadece, vergi alırken daha fazla ücret ile kendilerinden vergi almışlardır. Cumhuriyet dönemine geçildiğinde Lozan Anlaşmasının imzalanmasıyla Balkanlarda yaşamakta olan pek çok Roman, yerinden edilerek Türkiye'ye zorunlu bir şekilde göç etmiştir. Böylece Türkiye'de bulunmakta olan Roman nüfusu tamamlanmıştır. Günümüz Türkiye'sinde Dom, Lom ve Rom gruplarından oluşan Romanlar, Türkiye'de bulunmakta olan Roman nüfusunu ifade etmektedir. Günümüzde Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde yaşam sürmekte olan Dom grubu, Ortadoğu'dan Anadolu'ya gelen ve Domari diline sahip olan Roman grubu olurken; Lom grubu günümüz Kuzeydoğu ve Karadeniz Bölgelerinde yaşamlarını devam ettiren, Ermenistan'dan gelen ve Lomavren diline sahip olan Roman grubu; Günümüz Ege ve Marmara bölgelerinde yaşam sürmekte olan Rom grubu ise, Lozan anlaşmasıyla birlikte Balkanlardan Türkiye'ye gelen ve Romani diline sahip olan Roman grubudur. Türkiye'de bulunan Roman nüfusu her ne kadar bu üç gruptan oluşmuş olsa da, Romanlar, yaşamış oldukları bölgelere göre 'Roman, Cono, Manuş, Arabacı, Poşa, Mıtrıb, Elekçi' ve sahip oldukları mesleklere göre 'Sepetçi, Kalaycı, Ayıcı, Demirci, Çalgıcı, Çiçekçi, Bohçacı' gibi birbirinden farklı adlarla anılıp, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapıları birbirinden farklılık göstermektedir. Bu nedenle de homojen yaşam sürmekte olan ve tek bir kültüre sahip olmakta olan Romanlardan bahsetmek imkansız olmaktadır. Yapmış olduğumuz bu çalışma, özellikle sosyo-kültürel yapıya odaklanan bir çalışma olduğu için ve Türkiye'de yaşamakta olan Roman toplulukları yaşadıkları bölgeler ve mesleklerine göre farklı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılara sahip olduklarından dolayı, çalışmamızda asırlar boyunca sahip oldukları meslek sepet örmek olan ve adlarını mesleki yapısından alan Söke'de yaşamakta olan Sepetçi Romanları konu edinilmiş, kendilerinin sosyo-kültürel yapılarını anlamak amaçlanmıştır.

Yapılan çalışmada 22 Sepetçi Romanı ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, katılımcı gözlem tekniği ile de alandan elde edinilen gözlemlere yer verilmiş ve toplanan veriler, etnoloji metodu ile analiz edilmiştir.

Söke'nin Atatürk Mahallesinde yer alan ve yan yana iki sokak olan Gürel Sokak ve Söğüt Sokak'ta yaşamlarını devam ettiren ve geçimlerini sepet ve şemsiye yaparak sağlayan Sepetçi Romanları toplamda 80 hane ve yaklaşık 200 kişidirler. Sepetçi Romanları her ne kadar Söke'de yaşam sürseler de asıl memleketleri Çanakkale

Bayramiç'tir. Sepetçi Romanları Bayramiç'te iken geçimlerini beyaz çubuk ve kargıdan yaptıkları sepetler ile sağlamaktadır. Ancak sepetlerin hammaddesi olan beyaz çubuk ve kargılar Söke'de bulunmaktaydı, bu nedenle Sepetçi Romanları sık sık Söke'ye gelir, sepetlerin hammaddesini toplarlar, oradan Bayramiç'e dönüp sepetlerini yaparlar ve satmak için Türkiye'nin dört bir yanında göçebe bir yaşam sürerlerdi. Bu nedenle Sepetçi Romanlarının Söke'ye gelmesinin altında yatan ilk sebep, sepetlerin hammaddesi olan kargı ve hayıtın Söke'de olması; ikinci sebep ise hammaddeyi Söke'den alıp tekrardan Bayramiç'e dönüp oradan Türkiye'nin dört bir tarafına sepet satmak için yarı göçebe sürülen yaşamın zorluğudur. Bu iki sebeple birlikte Bayramiç'ten Söke'ye olan göçlerin ilk aşaması gerçekleşmiştir. Bayramiç'ten bir grup Söke'ye gelip, yerleşip, yerleşik hayata geçip, işlerini düzene soktukten sonra, Söke'ye olan göçlerin ikinci aşaması başlamıştır. İkinci aşamada, Söke'ye ilk olarak gelip yerleşen bir grup Sepetçi Romanı akrabalık bağlarını devam ettirmek, kendi aralarında homojenliği sağlamak ve Söke'de iş imkanı olduğu için diğer akrabalarını buraya davet etmişlerdir, böylece Söke'ye olan göçler tamamlanmış olmuştur.

Söke'de yaşamlarını sürdürmeye başlayan Sepetçi Romanlarının memleketleri her ne kadar Çanakkale Bayramiç olsa da, kendilerini ait hissettikleri mekan olarak Söke'yi görmektedirler. Bunun altında yatan sebep ise, Söke'nin onlar için hem ekmek kapısı olması, hem de artık akrabaları ve aileleri burada bulundukları için bir arada homojen şekilde bir yaşam sürebilmeleridir. Söke'de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının kendilerini ait hissettikleri iki kimlik ise 'Roman' ve 'Türk' kimlikleridir. Kendilerini her ne kadar köken olarak Roman olarak görseler de, yaşadıkları ülke Türkiye olduğu için kendilerini T.C. vatandaşı olarak görmektedirler. Bu nedenle Sepetçi Romanlarının sosyo-kültürel yapılarında hem Roman kültürünün hem de Türk kültürünün izleri görülmektedir. Bir yandan kendi kültürel yapılarını sürdürmeye devam ederlerken, diğer yandan Söke'de bulunan yerli halkın kültürel yapılarından izler taşımaktadırlar. Söke'de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının kendilerini ait görmedikleri kimlik ise 'Çingene' kimliğidir. Çingene, geçmişten günümüze Romanlar için kötü anlamlar ifade etmiş olup, onların dışlanmasına ve aşağılanmasına neden olan bir kavram olmuştur. Söke'de yaşamakta olan Sepetçi Romanları da 'Çingene' terimini, hırsızlık yapan, dilenen, göçebe yaşam süren, kendini satan, kötü insan olarak tanımlamaktadırlar. Bu nedenle de kendilerini Çingene kimliğine ait hissetmemektedirler.

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının kendilerini tanımlamaları iki şekilde gerçekleşmiştir. İlk olarak ‘ben şuyum, ben böyleyim’ şeklinde kendileri tarafından kendilerini tanımlamışlardır. Bu şekilde kendilerini tanımlayan katılımcılar, kimlikleri üzerinden ve kişisel özellikleri üzerinden kendilerini tanımlama yoluna gitmişlerdir. İkinci olarak ise ‘beni burada şöyle bilirler’ şeklinde kendi akrabaları gözünden kendilerini tanımlamışlardır. Bu şekilde kendilerini tanımlayan katılımcılar ise isimleriyle, lakaplarıyla ve aile içi konumlarıyla kendi akrabaları tarafından kendilerini tanımlama yoluna gitmişlerdir. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının hepsi birbiri ile akraba oldukları için, akrabalarının gözünde yer aldıkları konumları onlar için önemli olmaktadır.

Akrabalarıyla güçlü ilişkiler içinde olup Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları, birbirlerinin varlığı ile kendi kültürlerini devam ettirirler ve birbirlerinden destek alıp, homojen bir yaşam sürmeyi başarırlar, bu nedenle de akrabalarından ayrı bir yerde yaşamak istememektedirler. Fakat Sepetçi Romanları, Söke’de her ne kadar akrabaları ile bir arada yaşayıp, birbirlerinden kopamasalar da birbirleri aralarında sürtüşmeler yaşayabilmekte ve akrabalar arası küslükler oluşabilmektedir. Bunun sebebi olarak Sepetçi Romanları kendi aralarında çekememezliklerin olduğunu yani, biri diğerinden daha iyi olunca, diğerinin onu kıskandığını bu sebeple de küslükler yaşandığını belirtmişlerdir. Homojen bir topluluk olarak yaşam sürmekte olan Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının iç ilişkilerinde her ne kadar sürtüşmeler söz konusu olsa da; kendi mahalleleri ya da kendi akrabalarından biri dışarıdan bir engelle karşı karşıya kaldığında aralarında küslüklerde olsa Söke’de yaşayan tüm Sepetçi Romanları birlik olmakta ve birbirlerine destek olmaktadır.

Söke’de Sepetçi Romanlarından başka yaşam sürmekte olan Kemalpaşa Mahallesi’nde ve Çay kenarında oturmakta olan Romanlar da vardır. Kemalpaşa Mahallesi’nde oturan Romanların bazıları çalgıcılık yapmakta, bazıları ise illegal işler ile uğraşmaktadırlar. Çay kenarında oturmakta olan Romanlarsa taş kafa olarak bilinmekte ve geçimlerini balıkçılık yaparak sağlamaktadırlar. Her ne kadar Kemalpaşa ve Çay kenarında bulunan Romanlar, köken olarak Sepetçi Romanları ile aynı kökene mensup ve Söke’de oturmakta olsa da, Sepetçi Romanları bu iki Roman grubunu tanımamaktadırlar ve bu Romanlar, Sepetçi Romanlarının sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılarından farklı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılara sahip olmaktadır. Bu nedenle tüm Romanlar arasında ırksal anlamda bir birlik ve beraberlik

söz konusu olmazken; sadece aynı grupta olan Romanlar arasında birlik ve beraberlik söz konusu olmaktadır, o yüzden Romanları tek bir çatı altında toplamak yanlış sonuçlar doğurabilmektedir. Sepetçi Romanlarının, Söke’de yaşamakta olan Roman gruplarıyla ilişkileri bu şekildeyken; Söke’de bulunan yerli halk ile olan ilişkileri bunun tam tersine çok daha iyidir. Çoğunun, Roman olmayan arkadaşları bulunmaktadır. Birbirlerine gelip gitmeler çok sık olmasa da, birbirleriyle sohbet etmektedirler. Böylelikle Sepetçi Romanları ile Söke’de bulunan yerli halk birbirleriyle karşılıklı ilişki içinde bulunmakta böylece aralarında kültürleşme sağlanmaktadır.

Söke de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının evlilikleri çok erken yaşlarda gerçekleşmektedir. Genç Sepetçi Romanları, okumayı tercih etmedikleri için, aileler en geç 18-19 yaşına geldiğinde çocuklarını evlendirmektedirler. Bu evlilikler grup içi evlilikler olmaktadır. Dağılmamak ve bir arada homojen olarak yaşamlarına devam etmek için Söke’de yaşamakta olan bir Sepetçi Romanı ancak Söke’de yaşamakta olan başka bir Sepetçi Romanı ile evlenebilmektedir. Evlilik usulleri tanışarak, görücü usulü ve kaçarak olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Görücü usulü evlilikler eskiden daha yaygınken, günümüzde tanışarak ya da kaçarak evlilikler Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları arasında görülmektedir. Erken yaşta evlilikler söz konusu olduğu için ilk önce dini nikah kısılmaktadır. Eğer yaşları tutuyorsa medeni nikah birkaç hafta sonra kıyılır, eğer yaşları tutmuyorsa yaşları tutana kadar beklenilir. Yaşları tutsa da tutmasa da Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları bulundukları alanda ‘sokak düğünü’ olarak adlandırdıkları, düğün geleneklerini yerine getirirler. Yeni evlenen çiftler, yine aynı alanda kendilerine bir baraka\çadır yaparak kendi sosyo-kültürel yapılarından kopmadan, dışarıya açılmadan, kendi içlerinde kalarak yaşam sürmeye devam ederler. Tüm bunlardan hareketle kendilerinin geleneksel toplum özelliklerine sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının aile yapısı ‘çekirdek ve geleneksel geniş aileden’ oluşmaktadır. Sepetçi Romanları hanedeki kişi sayısı bakımından ele alındığında, çekirdek aile özelliği taşımaktadır. Ama Sepetçi Romanlarını bir bütün olarak ele aldığımızda hepsi, aynı sokakta bulunan yan yana konutlarda yaşamlarını sürmekte, hepsi birbiri ile akraba olmakta ve aynı işi yapmaktadırlar. Bu nedenle aile yapısı bakımından kendileri ‘geleneksel geniş aile’ yapısına da sahip olmaktadır. Geleneksel ailelerde evde otorite sahibi olan kişi babadır. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarına göre hanede yaşayan erkek evde otorite sahibi olmaktadır. Sepetçi Romanlarının hanelerinde erkek sadece mesleği olan sepet ve şemsiye işlerini

yapmaktadır; kadın ise hem mesleği olan sepet ve şemsiye işini yapmakta, hem de ev işlerini yapıp (yemek, temizlik vs.), çocuklarla ilgilenmektedir. Bu yüzden Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında yük daha çok kadının omuzlarına binmektedir. ‘Çocuk’, Sepetçi Romanları için oldukça önemlidir. Özel şartlar haricinde her ailede mutlaka birden fazla çocuk bulunmaktadır. Çocukların görevi okula gitmektir, arda kalan zamanlarda ise lise çağına gelmiş olan kız çocukları annelerine ev işlerinde yardım edip, yemek ve temizlik yaparlarken, erkeklerde babalarına sepet ve şemsiye işlerinde yardımcı olmaktadır. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında eğitim seviyesi oldukça düşüktür, çoğunun okuma-yazması bile yoktur, bunun altında yatan sebep olarak kendi ailelerinin okur-yazar olmamaları ve bu sebeple çocuklarını okutmamaları olduğu gibi, asırlar boyunca göçebe bir yaşam sürüp, yerleşik bir hayata geçmemeleri de söz konusu olmaktadır. Bu nedenle şuanda Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları her ne kadar kendileri okur-yazar olmasalar da, çocuklarının okumasını ve ilerde bu mesleği yapmamalarını istemektedirler. Fakat çocuklar, okumak istememekte, okusalar bile bu mesleği yapmak istemekte, ailelerinin yanından ayrıлып başka bir yerde yaşam sürmek istememektedirler. Bu durum kültürlemenin bir sonucudur. Kültürleme süreciyle, çocuk bu kültür ve bu sosyo-kültürel yapının içinde doğduğu için, ailelerinden gördüklerini ve öğrendiklerini yapmak istemektedirler. Aynı zamanda Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının çocukları, her ne kadar okumuş olsalar bile yine de anne-babalarının yaptıkları meslekleri yapmak istemeleri ve okuyan kişiler yine ailelerinin ve akrabalarının yanından ayrılmadan burada yaşam sürmeleri yani kendi sosyo-kültürel yapılarından kopmamaları, Bourdieu’nun ‘habitus’ kavramını karşımıza çıkarmaktadır.

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının yaşam sürdükleri konut yapıları ‘gecekondu’ ve ‘barakadan’ oluşmaktadır. Fakat günümüzde gecekondu oturan pek çok Sepetçi Romanı geçmiş zamanlarda barakada veya çadırlarda yaşamışlardır. Baraka\çadırdaki yaşam Sepetçi Romanları için oldukça zor olmaktadır, özellikle olumsuz hava koşulları ve düzensiz bir yapının olması baraka\çadırdaki yaşayanlar için sorun oluşturmaktadır. Hem gecekondu, hem de baraka\çadırlar normal bir yaşam sürmek için elverişli özelliklere sahip değildir. Fakat kendileri her ne kadar bu durumdan zorlansalar da yaşam biçimlerini sevmekte ve yerlerinden ayrılmak istememektedirler. Özellikle çevre civara yapılan lüks apartmanlar Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları için yerinden edilme korkusu yaratmaktadır. Çünkü şu an yaşadıkları alan onlar için hem hep birlikte akrabaları ile yaşadıkları bir alan, hem de mesleklerini

sürdürebildikleri bir alandır. Yerlerinden edilmeleri durumunda hem homojen yaşamlarını yitirebilecekler, hem de mesleklerini kaybetme durumuyla karşı karşıya kalacaklardır, bu nedenle yerlerinden edilme korkusu yaşamaktalar ve yerlerinden edilmeleri durumunda ‘kültür şoku’ yaşayacakları gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının mesleki yapılarına gelindiğinde ilk olarak geçimlerini sepet yaparak sağlarlarken; dünyada meydana gelen gelişmeler ve sanayileşmeyle fabrika usulü hazır sepetler ortaya çıkmaya başlamış ve zanaat işi olan sepetçilik yok olmaya başlamıştır. Söke’de yaşayan Sepetçi Romanları da bu süreçten olumsuz etkilenmişlerdir. Fakat sepet yapmayı bırakmamışlar ve mesleklerinde bir dönüşüme giderek şuanda asıl geçimlerini sağladıkları ‘sahil şemsiyelerini’ yapmaya başlamışlardır. Sepet yapımından, şemsiye yapımına geçişte mesleki kültürlerinde köklü değişiklikler yaşanmamıştır. Değişen tek şey, sepet yapımında kullanılan beyaz çubukların yerini hayıt ve kargılar almıştır ve sepete oranla şemsiyenin yapımı daha yorucu olmuştur. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları ‘şemsiye yapımından’ sepete oranla hem daha fazla gelir sağladığı, hem mesleki geleneklerini sürdürdükleri, bu nedenle de sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılarında köklü değişiklikler meydana gelmeyeceği için şemsiye yapımını kendilerine meslek edinmişlerdir. Sepetçi Romanlarının evleri ile meslekleri birbirinden ayrılmış durumda değildir. Her Sepetçi Romanı topladığı hayıt ve kargılarla evlerinin önünde şemsiye ve sepetlerini yapmaktadır. Bu meslek Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarına anne ve babalarından kalma bir zanaat işidir. Sepetçi Romanlarının herhangi bir aylık kazancı bulunmamaktadır, çünkü onlar şemsiye toptancılarından kışın belirli bir miktar borç para almaktadırlar, kışlarını bu para ile geçirip, aldıkları bu para karşılığında yazın şemsiye toptancılarına şemsiye yapmaktadırlar. Sepetçi Romanlarının sosyal güvenceleri de bulunmamaktadır, bu nedenle yaşlısalar bile bu mesleği yapmaya devam etmektedirler. Özellikle hayıtları ve kargıları dağlık alanlardan toplayıp, arabalara yükleyip, bulundukları alana getirip ayıklayıp, şemsiye haline getirmeleri oldukça zor ve yorucu olmaktadır. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının hemen hemen hepsi mesleklerinden dolayı boyun fıtığı ve bel fıtığı rahatsızlıklarına sahiptir. Bu hastalıklar Sepetçi Romanlarının mesleki hastalıkları olmaktadır. İşleri gereği Sepetçi Romanlarının boş zamanı da bulunmamaktadır. Boş zamanlarının tek olduğu zaman sezon bittiği zamandır, bu zamanda erkeklere yine boş zaman olmamaktadır, çünkü erkekler bu zamanda hayıt ve kargı toplamaya gitmektedirler, kadınlar ise bu zamanlarda ek gelir sağlamak için

yevmiye ile çalışmaya hasat işlerine gitmektedir. Tüm bu zorluklara rağmen Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları kendi mesleklerinden başka meslekleri (yevmiye ile çalışma hariç) yapamayacaklarına inanmaktadırlar. Bu durumda burada da ‘kültürleme’ sürecinin etkileri söz konusu olmaktadır. Doğdukları andan itibaren gözlerini bu toplumda ve bu meslekte açmaktadırlar, çocukluktan itibaren aileleri tarafından bu meslek kendilerine öğretilmektedir. Bu meslek ile büyüyen ve yetişen Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları kendi mesleki yapılarını korumakta ve dışarıya açılmamaktadırlar, çünkü yetişmiş oldukları kültürel yapı buna izin vermemektedir.

Her toplumda olduğu gibi Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının da kendi kültürlerine özel ‘örf ve adetleri’ bulunmaktadır. Fakat kültürel yapılarında yer almakta olan örf ve adetleri geçmişte ve günümüzde farklılıklar göstermektedir. Bu durum ilk olarak düğün geleneklerinde karşımıza çıkmaktadır. Sepetçi Romanlarında düğünler eskiden üç gece üç gün olmaktaydı, üç gün boyunca yemekler verilirdi. İlk gün gündüz ve gece yemek eşliğinde çalgı çalardı, ikinci gün gündüz yemek eşliğinde çalgı çalar, akşamına da kına gecesi olurdu, gelin kına gecesinde ilk nişanlığını giyer daha sonra kınalığını giyerdi, üçüncü gün gündüz tekrardan yemek verilir ve çalgı çalar akşamına da düğün olurdu. Düğünler alkollüydü ve silahlar atılırdı. Günümüze gelindiğinde ise düğünler iki gün, iki gece yapılmaktadır. İlk gün sabahı yemek verilip akşamına kına gecesi yapılmaktadır, ikinci gün gündüz yemek verilip akşamına düğün yapılmaktadır. Düğünler artık alkollü değildir ve silahlar atılmamaktadır. Bu durumda Sepetçi Romanlarının düğün geleneklerinde kültürel değişimler meydana gelmiştir. Bunun nedeni olarak Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının, Söke’de yaşamakta olan yerli halk ile kültürleşme süreci içine girdiğini ve bu durumda da kültürel değişimler meydana geldiği söylenilebilir. Çünkü Söke’de düğünler genelde iki gün sürmekte olup, ilk gün yemek verilip kına gecesi yapılır, ertesi gün ise düğün yapılırdı. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları, Söke’de bulunan yerli halk ile etkileşimde bulunarak kültürleşme süreci ile yerli halkın düğün gelenekleri ile kendilerine ait olan düğün geleneklerini harmanlayarak kültürel değişim yaşamışlardır.

Bir diğer kültür değişiminin meydana geldiği örf ve adet ise ‘Hıdırellez Bayramlarıdır’. Geçmiş zamanlarda Hıdırellezlerde, Türkiye’de bulunan tüm Roman grupları bir araya gelirler, birlik ve beraberlik sağlanarak, oğlaklar kesilir, ateşler yakılır, sofralar kurulur, niyetler çekilirmiş. Günümüze gelindiğinde ise Türkiye’de yaşamakta olan tüm Roman grupları arasında birlik ve beraberlik olmadığından, Söke’de yaşamakta

olan Sepetçi Romanları kendi akrabaları ile birlikte Söke’de bulunan ‘Ninem Çeşmesine’ gidip, orada piknik yaparak ve dileklerini dere kenarlarına çizerek Hıdırellez Bayramlarını kutlamaktadırlar. Her ne kadar Hıdırellez geleneklerinde kültürel değişimler söz konusu olmuş olsa da, Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları için geçmişten kendilerine kalan tek gelenek olması açısından Hıdırellezler Bayramları önem taşımaktadır. Aynı zamanda Hıdırellez Bayramlarını sadece Romanlar değil, Söke’de bulunan yerli halkta kutlamaktadır. Bu nedenle burada yerli halk ile Roman grupları arasında bir kültürleşme söz konusu olmaktadır.

Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının inanç gelenekleri ise, Türkiye’de yaşamakta olan yerli halk ile aynı özelliklere sahip olmaktadır. Sepetçi Romanları Müslümandırlar ve Hanefi Mezhebindendirler. Genelde inançlarını içlerinde yaşarlar ama gereken yerde namazlarını kılıp, oruçlarını tutarlar. Cenazeleri olduklarında 7 gün boyunca okuma yaparlar, 40’ı, 52’si ve senesinde mevlitlerini yapıp hayırlarını dağıtırlar. Türk toplumunun inanç yapılarına sahiplerdir, bu yüzden dini gelenekleri onlara Türk toplumu tarafından aktarılmıştır.

Her toplum, kendilerine ait olan bir dil sistemine sahiptir. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının da kendilerine ait gizli bir dilleri bulunmaktadır ve buna ‘Romanca’ demektedirler. ‘Romanca’ dili yazısız bir dildir, Sepetçi Romanları sadece sözlü şekilde ve kendi aralarında bu dili konuşmaktadırlar. Eskiden Romanca dilini ana dilleri olarak görüp bu dili konuşurlarken, şuanda bu dili sadece zorda kaldıklarında ve kendi aralarında konuşmaktadırlar. Bu nedenle Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları arasında Romanca gizli bir dil özelliği taşımaktadır. Yeni nesil ise bu dili konuşamamakta, sadece bu dili anlayabilmektedir. Sepetçi Romanlarına göre bu dilin asıl kökeni Selanik’e dayanmaktadır. Lozan Anlaşmasıyla Selanik’ten Türkiye’ye gelen Romanların dili ‘Romani’dir, Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının dili olan ‘Romanca’ ile aralarında benzerlikler bulunmaktadır. Kendilerine ait olan dillerini her ne kadar bugüne kadar koruyarak getirseler de, bugün gerek duymadıkça kendi dillerini konuşmamaları ve Türkçe dilini konuşmaları dil üzerinde meydana gelen kültürel değişmeyi göstermektedir. Ayrıca yeni neslin Romanca dilini konuşamaması da bu dilin ilerde yok olacağına ve kültürel yozlaşmaya işaret etmektedir.

Sonuç olarak; İçinde yaşam sürdüğümüz kültür, doğduğumuz andan itibaren doğru ve yanlışları, iyi ve kötülere bizlere aşılama başlar. Özellikle aile tarafından bu

doğruları ve yanlışları öğrenir, aileden öğrendiklerimiz ile hayatımıza yön verir ve geleceğimizi şekillendiririz. Söke’de yaşam sürmekte olan Sepetçi Romanları içe kapanma stratejisi geliştirip formel olandan kaçarak, informel olanı benimseyerek, geçmişten günümüze kendi aralarında homojen bir yaşam sürüp ve dışarıya açılmayan bir topluluk olma özelliği göstererek grup içi ilişkilere sahip olmuşlardır. Böylelikle de ailelerinden öğrendikleri sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve kültürel geleneklerini geçmişten günümüze sürdürebilmişlerdir. Özellikle eğitim seviyelerinin düşük olması ve çocukların okumak istememeleri, geçmişten günümüze akrabaları ile bir arada yaşam sürmeleri, kendilerine ait olan Romanca dilleri ve özellikle mesleki yapıları doğdukları andan itibaren ailelerinden gördükleri ve öğrendikleri şeyler olup, Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının hayatlarına yön vermektedirler. Bu nedenle Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında kültürleme sürecinin büyük etkisi söz konusu olmaktadır. Aynı zamanda şuanda Söke’de yaşayan yerli halktan farklı sosyo-kültürel yapılara sahip olmaları ama yine de Söke’de bulunan halkın dil ve ekonomik sistemlerinde bulunmaları Sepetçi Romanlarının kültürel yapısının alt kültür özelliklerine sahip olduğunu da göstermektedir.

Çok kültürlü bir topluma sahip olan Türkiye’de, pek çok kültür, birbiri ile ilişki içine girmekte olup, karşılıklı bir etkileşim söz konusu olmaktadır. Söke’de bulunan yerli halk ile Sepetçi Romanları karşılıklı ilişki içinde olmaktadır ve kültürleşme süreci söz konusu olmaktadır. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları özellikle Hıdırellez geleneklerini yerli halka aktarırken, yerli halktan da ana dilleri olan Türkçe dili ve belli başlı örf ve adetleri öğrenmişlerdir. Bu nedenle de Sepetçi Romanlarının dilleri ve örf ve adetlerinde kültürel değişimler meydana gelmektedir. Her ne kadar Türk kültürü ile ilişki içine girmiş olsalar da Sepetçi Romanları, özellikle çevre civara yapılan lüks apartman dairelerinden dolayı yerlerinden edilmekten korkmaktadırlar. Yerlerinden edilmeleri durumunda da sosyo-kültürel ve mesleki yapılarında kayıplar olacağını düşündüklerinden, böyle bir durumla karşı karşıya kaldıklarında ‘kültür şoku’ yaşamaları kaçınılmaz olacaktır.

Kültür, nasıl ki ‘işlemek, onarmak, verimli hale getirmek, insanın tabiata eklediği şey’ anlamlarına sahip ise; zanaatkarlıkta ‘elde edilenin işlenip dönüştürüldükten sonra alıcıya satılması’ anlamına gelmektedir. Böylelikle kültür ile zanaatkarlık arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının topladıkları hayıt ve kargıları işleyerek sepet ve şemsiye yapmaları da onların birer zanaat meslek grubunda

yer aldığını göstermektedir. Özellikle bu toplumda eller ile kafalar arasındaki bağlantı kopmamaktadır. Yani işleri nasılsa yaşam tarzları, hayatları, sürdürdükleri sosyo-kültürel yapı öyledir. Bu nedenle de yapmış oldukları zanaatkarlık yani topladıkları hayıt ve kargılarla işleyip yaptıkları sepet ve şemsiye meslekleri yok olursa o zaman Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarının sosyo-kültürel yapılarının yok olacağını söyleyebiliriz.

Bir yandan kültürleme yoluyla, kendi dillerini, örf ve adetlerini, sosyal yapılarını, mesleki yapılarını gelecek kuşaklara aktarırken; diğer yandan kültürlenme ve kültürleşme yoluyla Türk kültürü ile ilişki içine girmekte ve değişen dünya ile birlikte sosyo-kültürel yapılarında kültür değişimleri meydana gelmektedir. Ama ne olursa olsun, şuanda yaşadıkları bölgeden, akrabalarından ve yapmış oldukları mesleklerinden ayrılmak istememektedirler. İşte burada, Bourdieu’nun habitus kavramı devreye girmekte ve ‘kültürün bireyde cisimleşmiş hali’ olarak Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanlarında karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Adak, N. (2018). 'Sosyal Problemler Sosyolojisi: Dünya'dan ve Türkiye'den Örnekler', 3. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Akkan, B.E.; Deniz, M.B.; Ertan, M. (2011). 'Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri', 1.

Baskı, Punto Baskı Çözümleri, İstanbul.

Aktaş, G. (2011). 'Farklı Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Özelliklere Sahip Ailelerde Kız Çocuklarına İlişkin Aile İçi Kültürel Tanımlamalar' Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Alp, K.Ö. (2009). 'Orta Asya'dan Anadolu'ya Kültürel Sembollere Giriş', Eflatun Yayınevi, Ankara.

Alpman, N. (1993). 'Çingeneler', Ozan Yayıncılık, İstanbul.

Altınöz, İ. (2007). 'XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti Yönetimi İçerisindeki Çingeneler', içinde: Yeryüzünün Yabancıları Çingeneler, edit: Suat Kolukırık, Simurg Yayınları, İstanbul, 2007.

Alver, K. (2020). 'Emile Durkheim ve Kültür Sosyolojisi', içinde: Kültür Sosyolojisi, edit: Köksal Alver- Necmettin Doğan, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi, 2020.

Alver, K. (2020). 'Siyasal Eylem Alanı Olarak Kültür', içinde: Kültür Sosyolojisi, edit: Köksal Alver-Necmettin Doğan, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi, 2020.

Alves Lopez, R.D.& Pena Portero, A. (2013). 'Culture Shock: Adaptation Strategies', Revista Nebrija de Lingüística Aplicada, 13.

Aman, F. (2012). 'Bronislaw Malinowskinin Kültür Teorisi', Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:21, Sayı:11, s:135-151.

Aman, F. (2017). 'Sosyoloji Teorilerine Aktörler-Faktörler Bağlamında Bir Bakış Denemesi', Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, s:17-28.

Asayesh, F.E. (2019). 'Modernlik, Gelenek, Kültür', içinde: Kültür Ve Toplum, edit: Mevlüt Özben, 1. Baskı, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

Aşkın, M. (2007). 'Kimlik Ve Giydirilmiş Kimlikler', Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:10, Sayı:2, s:213-220.

Aydın M. (2020). 'Kültür Sosyolojisinin Temel Kavramları', içinde: Kültür Sosyolojisi, edit: Köksal Alver- Necmettin Doğan, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi, 2020.

Ayhan, B. (2019). 'Dünyanın Ötekileri: Çingeneler', Dorlion Yayınları, Ankara.

Bakıner, Çekin A., Çalışkan, H. (2020). 'Dil Ve Kültür Üzerine', Language Teaching And Educational Research, 3(1), s:163-175.

Balcı, Y. (1988). 'Türkiye'de Konut Sorunu', İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt:46, s:297-315.

Berger, H. (2015). 'Çingene Mitolojisi', (çev: Musa Yaşar Sağlam), Bilge Su Yayıncılık, Ankara.

Ceylan, Y. (2015). 'Kültürel Çeşitlilik Bağlamında Anadolu Aleviliği', Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Creswell, J.W. (2020). 'Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel

Araştırma Ve Araştırma Deseni', (çev: Mesut Bütün-Selçuk Başir Demir), Siyasal Kitabevi, Ankara.

Çelebi, N. (2007). 'Sosyoloji Notları', Anı Yayıncılık, Ankara.

Çetin, B.I. (2017). 'Kimlikleriyle Romanlar: Türkiye'de ki Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi Ve Birinci Aşama Eylem Planının Değerlendirilmesi', Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt:15, Sayı:1, s:85-112.

Çınar, S. (2018). 'Kültür Belediyeciliği Bağlamında Mamak Kültür Merkezi', Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Demirel, D. (2011). 'Cemil Meriç'te Kültür Ve İdeoloji, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

Deniz, Ç. A.& Balcıoğlu, M.& Diktaş A. (2016). 'Romanların Maruz Kaldıkları Damgalanma Ve Dışlanma Mekanizmaları: Uşak Örneği', Tarih Okulu Dergisi, Yıl:9, Sayı:XXV, s:567-578.

Dikeçligil, B. (2020). 'Kültür Kavramının Analizi veya Sosyo-Kültürel Gerçekliğin Yapısı Üzerine Bir İnceleme', içinde: Kültür Sosyolojisi, edit: Köksal Alver-Necmettin Doğan, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi, 2020.

Doğan, N. (2020). 'Kültür Sosyolojisinde Yöntem Arayışları', içinde: Kültür Sosyolojisi, edit: Köksal Alver- Necmettin Doğan, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi, 2020.

Eagleton, T. (2019). 'Kültür', (çev. Berrak Göçer), Can Sanat Yayınları, İstanbul.

Eren, S. (2007). 'Toplumsal Norm, Ahlak Ve Din', C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:11(2), s:289-316.

Erinç, M. (2017). 'Dini Nikah-Resmi Nikah Karşılaştırması Ve Müftülere Nikah Görevinin Verilmesi', İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı:30, s:299-336.

Eroğlu, T.& Kılıç, H. (2005). 'Türk İnançları Ve İnanışlar', Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı:49, s:749-770.

Fırat, M. (2016). 'Çingeneliği Anlamanın İmkânı: Çingeneler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Malatya Örneği)', Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Fonseca, İ. (2020). 'Beni Ayakta Gömün Çingeneler Ve Yolculukları', (çev: Özlem İlyas), 2. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Fraser, A. (2005). 'Çingeneler', (çev: İlkin İnanç), Homer Kitabevi, İstanbul.

Fundacion Secretariado Gitano (FSG) (2010). 'Türkiye'de Romanların Durumu Türkiye'de Çalışma ve İnsana Yakışır İş Koşulları Sorunları', Sözleşme Referans No. VC/2009/0365, s:2-83.

Göçer, A. (2012). 'Dil Kültür İlişkisi Ve Etkileşimi Üzerine', Türk Dili Dil Ve Edebiyat Dergisi, 729, s:50-57.

Gökarp, Z. (2017). 'Türkçülüğün Esasları', Anonim Yayıncılık, İstanbul.

- Güçlü, İ. (2019). 'Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Teknik-Yaklaşım-Uygulama', Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Gümüştekin, N. (2011). 'Anadolu Ve Diğer Kültürlerde İşaret Ve Simgelerde Anlam', Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:14, Sayı:26, s:103-118.
- Güneş, H. (2016). 'Sosyoloji Terimleri Sözlüğü', 1. Baskı, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Güvenç, B. (2000). 'Sosyal Kültürel Değişme', Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Güvenç, B. (2018). 'İnsan Ve Kültür', Boyut Yayınları, İstanbul.
- Güvenç, B. (2019). 'Kültürün ABC'si', 9. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hajilova, Z. (2019). 'Avarların Türkiye'ye Göçü Ve Sosyal Kültürel Hayatları Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Yalova Güneyköy Örneği', Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ilıman, E.Z. (2015). 'Türkiye'de Meslek Hastalıkları', Uluslararası Sağlık Yönetimi Ve Stratejileri Araştırma Dergisi', Cilt:1, Sayı:1, s:21-36.
- Işık, C. (2013). 'Kültür Sosyolojisi Toplumsal Anlamda Bir Zorunluluk', Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt:16, Sayı:2, s:151-169.
- İçli, G. (2012). 'Sosyolojiye Giriş', 6. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- İncirlioğlu, Onaran, E. (2007). 'Genişleyen Avrupa da 'Çingeneler': Orta Ve Doğu Avrupa'da ki Roman Yoksulluğunun Türkiye Romanları İçin Düşündürdükleri, içinde: Yeryüzünün Yabancıları Çingeneler, edit: Suat Kolukırık, Simurg Yayınları, İstanbul 2007.
- Karaman, Z.T. (2007). 'Siyasi ve İdari Yönüyle Romanlar', içinde: Yeryüzünün Yabancıları Çingeneler, edit: Suat Kolukırık, Simurg Yayınları, İstanbul, 2017.
- Karslı, E. (2019). 'Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı Ve Kadının Yeniden İnşası', Uluslararası Hukuk Ve Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, s:1-19.
- Kaygılı, O. C. (2019). 'Çingeneler', Can Sanat Yayınları, İstanbul.
- Kenrick, D. (2006). 'Çingeneler: Ganjdan, Thames'e', (çev: Bahar Tırnakçı), Homer Kitabevi, İstanbul.
- Kılıç, Ü. (2019). 'Kültür Ve Tarih', içinde: Kültür Ve Toplum, edit:Mevlüt Özben, 1. Baskı, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Koca, S.K. (2010). 'Genel Hatları İle Kültür Ve Sembol İlişkisi', SAÜ Fen Edebiyat Dergisi, s:87-94.
- Kongar, E. (1999). 'Kültür Üzerine', 6. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kongar, E. (2016). 'Demokrasi Ve Kültür', 8. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kolukırık, S. (2004). 'Aramızdaki Yabancı: Çingeneler', Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kolukırık, S. (2008). 'Türkiye'de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü', Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, Sayı:8, s:145-154.

- Kolukırk, Suat. (2009). 'Dünden Bugüne Çingeneler, Kültür-Kimlik-Dil-Tarih', Ozan Yayıncılık, İstanbul.
- Köktürk, Milay. (2017). 'Toplum Ve Kültür', Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Kyuchukov, H. (2007). 'Bulgar ve Türk Müslüman Romanlarının Tarihi, Kültürü ve Dili', içinde: Yeryüzünün Yabancıları Çingeneler, edit: Suat Kolukırk, Simurg Yayınları, İstanbul, 2007.
- Livan, B. (2011). 'Kültürlerarası İletişim: Kültür Şoku Ve Yabancı Bir Ülkede Öğrenci Olmak', Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi.
- Malinowski, B. (2014). 'Bilimsel Bir Kültür Teorisi', (çev. Saadet Özkal), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Marsh, A. (2008). 'Etnisite ve Kimlik: Çingenelerin Kökeni', içinde: Biz Burdayız: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadeleleri, edit: Ebru Uzpeder, Sevelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen, (çev:Ezgi Taboplu-Sezin Öney), Mart Matbaacılık Sanatları, İstanbul.
- Marsh, A. (2008). 'Türkiye Çingenelerinin Tarihi Hakkında', içinde: Biz Burdayız: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadeleleri, edit:Ebru Uzpeder, Savelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen, (çev:Ezgi Taboğlu- Sezin Öney), Mart Matbaacılık Sanatları, İstanbul.
- Marshall, G. (1999). 'Sosyoloji Sözlüğü', (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim Ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Meriç, C. (2019). 'Kültürden İrfana', 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Meydan, Yıldız, S.G. (2018). 'Kültürün Mekansal Değişimler Üzerindeki Etkisi', Gazi İktisat Ve İşletme Dergisi, Cilt:4, Sayı:3, s:173-184.
- Mezarcıoğlu, A. (2010). 'Çingenelerin Kitabı', Cinius Yayınları, İstanbul.
- Moufakkir, O. (2013). 'Culture Shock, what culture shock? Conceptualiting Culture Unrest İn Intercultural Tourism And Assessing Its Effect on Tourists perceptions and travel propensity', Tourists Studies, Volume:13(3), p:322-340.
- Nirun, N.& Özönder, M.C. (1988). 'Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçindeki Normlar Ve Fonksiyonları', Erdem Dergisi, Cilt:5, Sayı:11, s:339-354.
- Oğuz, E.S. (2011). 'Toplumbilimlerinde Kültür Kavramı', Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:28, Sayı:2, s:123-139.
- Okumuş, E. (2016). 'Toplum Bağlamında Din-Kültür Etkileşimi', Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish or Turkic, Cilt:11\7, s:269-292.
- Ozankaya, Ö. (1992). 'Ulusal Toplumun Ve Ulusal Kültürün Kurucu Öğeleri', Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:3(1), s:213-225.
- Özateşler, G. (2016). 'Çingene: Türkiye de Yaftalama Ve Dışlayıcı Şiddetin Toplumsal Dinamiği', (çev: Didem Dinçsoy), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Özbey, Beyaz, İ. (2017). 'Lomlarda Kimlik, Kültür Ve Sosyal Değişme: Ardanuç, Şavşat Ve Yusufeli Örnekleri', Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Cilt:XVI\56, s:25-52.
- Özden, H.Ö. (2005). 'İnanç Kültür İlişkisi Ve Türk Kültürü Açısından Değerlendirilmesi', Dini Araştırmalar Dergisi, Cilt:7, Sayı:21, s:117-134.
- Öztürk, A.&Akdoğanoglu, E. (2018). 'Küresel Problem: Eğitim', içinde: Sosyal Problemler Sosyolojisi: Dünya'dan Ve Türkiye'den Örnekler, edit: Nurşen Adak, 3. Baskı, Siyasal Kitabevi, 2018.
- Öztürk, S.& Seyhan, A. E. (2016). 'Maddi Terakki, Kültürel Değişme, Gecikme Ve Kültürel Buhranlarımız', Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:5, s:41-59.
- Sarıkaya, P. (2019). 'Toplumsal Yansımaların Öznesi Olarak Çingeneler ve Damgalanma', Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Schaefer, R.T. (2013). 'Sosyoloji', (çev. Simten Coşar), Palme Yayıncılık, Ankara.
- Sevim, K. (2020). 'Sosyal Çalışma Ve Damga', Sosyal Çalışma Dergisi, Cilt:4(1), s:44-54.
- Sezal, İ. (2019). 'Kültür Ve Sanat', içinde: Kültür Ve Toplum, edit: Mevlüt Özben, 1. Baskı, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Solak, A. (2018). 'Şanlıurfa İli Ekseninde Yapılan Aile, Çocuk, Göç ve Şiddet Konulu Bilimsel Araştırmaların Üst Analizi (Meta-Analizi)', Hegem Yayınları, Ankara.
- Sözer, M.A. (2019). 'Göç, Toplumsal Uyum Ve Aidiyet', Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, Cit:14, Sayı:28, s:418-431.
- Şahin, M. (2019). 'Kültür Değişimleri Ve Eğitim', Eğitim, Kuram Ve Uygulama Araştırmaları Dergisi, Cilt:5, Sayı:3, s:458-466.
- Tanrıverdi, H. (2018). 'Din-Kültür İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme', Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 8(3), s:595-601.
- Taylan, H. H. (2019). 'Türkiye'de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler', Selçuk Üniversitesi edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:11, s:117-138.
- Temel Eğinli, A.& Nazlı, A.K. (2018). 'Kültürün Koruyucu Gücü: Kültürel Semboller', EGEMİA, Sayı:2, s:56-74.
- Timurturkan, M. (2018). 'Cinsiyet Eşitsizliği Sorunu', içinde: Sosyal Problemler Sosyolojisi: Dünya'dan Ve Türkiye'den Örnekler, edit: Nurşen Adak, 3. Baskı, Siyasal Kitabevi, 2018.
- Topçu, D. (2018). 'Ahıska Türklerinin Sosyolojik Özellikleri İle İlgili Sosyolojik Araştırma (İnegöl Örneği)', Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Tuna, K. (2020). 'Dil Ve Kimlik', içinde: Kültür Sosyolojisi, edit: Köksal Alver-Necmettin Doğan, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi, 2020.

- Türkdoğan, O. & Gökçe O. (2018). 'Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi', 3. Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Turhan, M. (2020). 'Kültür Değişimleri', 5. Baskı, Altınordu Yayınları, Ankara.
- Uca, A. (2007). 'Türk Topluluğunda Hıdırellez', A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:34, s:113-138.
- Ünaldı, H. (2012). 'Türkiye'de Yaşayan Kültürel Bir Farklılık Çingeneler', Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, s:615-626.
- Winkelman, M.J. (1994). 'Cultural Shock and Adaptation', Journal Of Counseling and Development, Volume:73, p:121-126.
- Yanıklar, C. (2010). 'Kültürel Sermaye, Eğitim Ve Toplumsal Tabakalaşma: Pierre Bourdieu'nun Yeniden Üretim Kuramına Eleştirel Bir Bakış', Sosyoloji Dergisi, s:121-138.
- Yazıcı, M. (2014). 'Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri', Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:24, Sayı:1, s:209-223.
- Yazıoğlu, R. (2005). 'Dil-Kültür İlişkisi', Muhafazakar Düşünce, Cilt:2, Sayı:5, s:123-143.
- Yıldırım, K. (2015). 'Çingene Alt Kültüründe Sosyalleşme Sürecinin Suç Olgusuna Etkisi', Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Yükselsin, Y.İ. (2009). 'Satılık Havalara: Batı Türkiye Roman Topluluklarında Bir Müziksel Zanaatkarlık Biçimi Olarak 'çalgıcılık'', Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:2/8, s:452-463.
- Zeybekoğlu, Ö. (2018). 'Sosyal Problem Boyutuyla Aile', içinde: Sosyal Problemler Sosyolojisi: Dünyadan Ve Türkiye'den Örnekler, edit: Nurşen Adak, 3. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Elektronik Kaynaklar*
- <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/cumhurbaskani-erdogandan-roman-acilimi-genelgesi-5502326/> 22.03.2021 16.20
- <https://nufusune.com/soke-ilce-nufusu-aydin> 14.03.2021 19.37
- <https://www.posta-kodu.org/aydin/soke/ataturk/caddeler-sokaklar> 14.03.2021 19:41
- <https://sozluk.gov.tr/> 17.05.2021 18:28

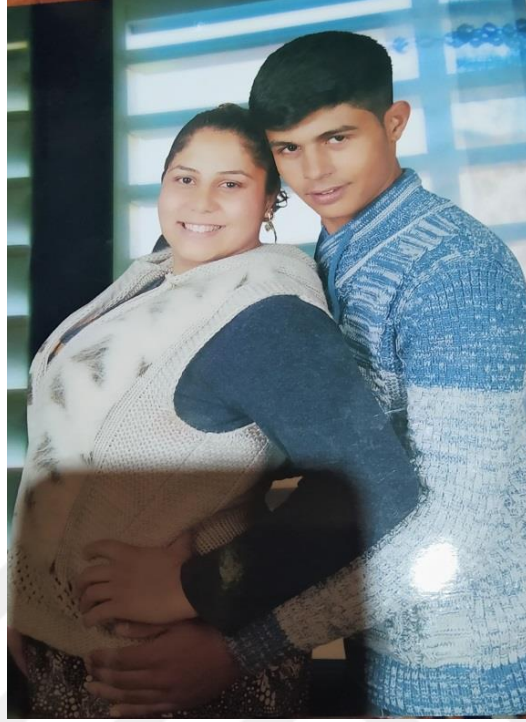
EKLER

EK 1. GÖRÜŞME SORULARI**SEPETÇİ ROMANLARININ SOSYO-KÜLTÜREL YAPILARI ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA: SÖKE ÖRNEĞİ****GÖRÜŞME FORMU**

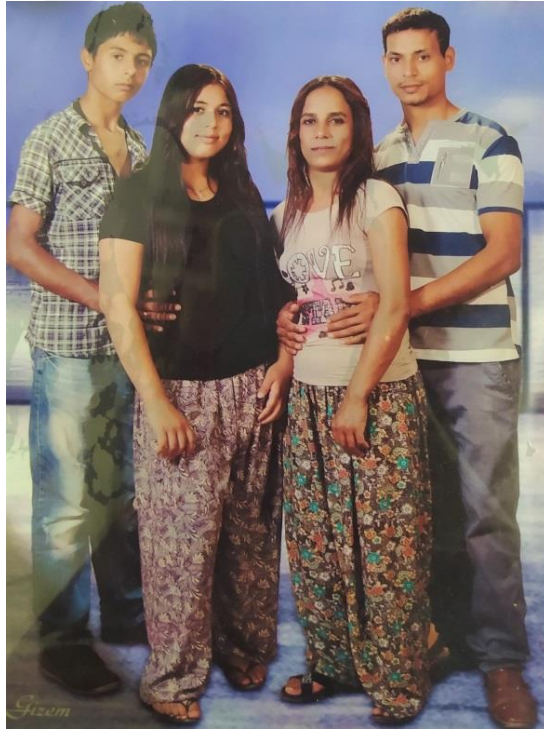
1. Cinsiyetiniz:
2. Yaşınız:
3. Doğum yeriniz neresidir?
4. Eğitim durumunuz nedir?
5. Medeni durumunuz nedir?
6. Kaç yaşında evlendiniz? İlk evliliğiniz mi?
7. Sepetçi Romanlarında evlilikler hangi usul ile olmaktadır? (görücü, tanışarak vs.)
8. Düğünlerinizden bahseder misiniz, nerelerde yaparsınız, adetleriniz nelerdir? Hangi nikah türünü tercih edersiniz? (dini nikah- medeni nikah- ya da her ikisi)
9. Söke'ye nereden göç ettiniz ve göç sırasında ne gibi zorluklarla karşılaştınız?
10. Eğer mümkün olsaydı Söke'den başka yere göç eder miydiniz?
11. Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?
12. Çocuklarınızın da sepetçilik işiyle uğraşmalarını ister misiniz\ uğraşıyorlar mı?
13. Ne tür konutta oturmaktaısınız?
14. Çadırdaki oturma zorlukları olduğunu düşünüyor musunuz?
15. Hanenizde kaç kişi yaşamakta?
16. Ailenizden bahseder misiniz, otorite sahibi kimdir, iş bölümü yapar mısınız?
17. Mesleğinizden bahseder misiniz, mesleğinizi severek mi yoksa mecburiyetten mi yapıyorsunuz, mesleğinizden memnun musunuz zor olduğunu düşünüyor musunuz? Bu işten aylık gelirin ne kadar olmaktadır?
18. En çok hangi alanda harcamalar yapmaktasınız?
19. Sepetçi Romanlarının dini ritüelleri var mıdır? Dini inanışlarınızdan bahseder misiniz?
20. Hıdırellez Bayramını kutlar mısınız? Hıdırellez günleri neler yaparsınız, nasıl kutlarsınız?
21. Alkol ya da sigara kullanır mısınız?
22. Boş zamanlarınız oluyor mu? Nasıl değerlendirirsiniz?
23. Kendinizi nasıl tanımlarsınız?

24. Sepetçi Romanlarının kendilerine ait bir dili var mıdır? Kendi aranızda ya da başka yerlerde kendi dilinizi kullanır mısınız?
25. Roman olmayan komşularınız var mı? Eğer varsa komşuluk ilişkileriniz nasıldır?
26. Çevrenizde ki lüks apartman dairelerinden rahatsızlık duyuyor musunuz ya da onların sizden rahatsızlık duyduğunu düşünüyor musunuz?
27. Söke’de bir de Kemalpaşa Mahallesi’nde oturan Romanlar var, onlarla bağlantınız var mı, tanır mısınız?
28. Roman olduğunuz için dışlanmalara maruz kaldınız mı?
29. Sizce Çingene kime nedir?

EK 2. FOTOĞRAFLAR*Düğün Gelenekleri*

Fotoğraf 1: Kız İstemede Gelin ve Damat

Fotoğraf 2: Kız İsteme Günü (soldan sağa doğru) Gelinin Kardeşinin Eşi, Gelinin Kardeşi, Gelin ve Damat

Fotoğraf 3: Eski Nişanlarda Gelin ve Damat

Fotoğraf 4: Yeni Nişanlarda Gelin ve Damat

Fotoğraf 5: Eski Düğünlerde Gelinin Kız Kardeşi, Babası, Gelin ve Annesi

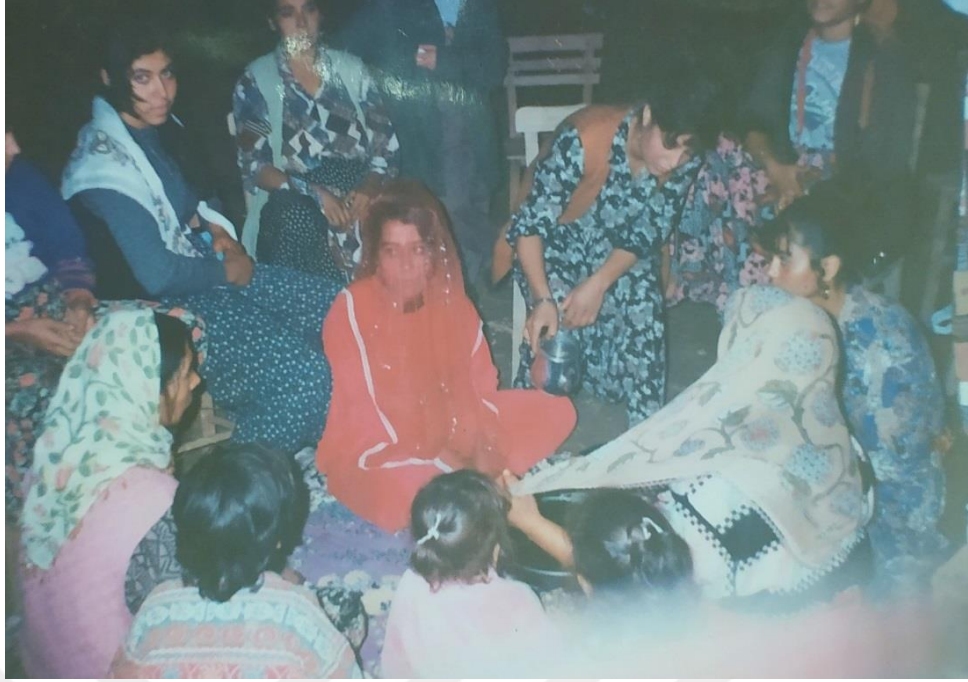
Fotoğraf 6: Günümüz Düğünlerinde Gelinin Annesi, Gelin, Gelinin Babası ve Gelinin Kız Kardeşleri

Fotoğraf 7: Düğün Günü Gelin, Damat ve Aileleri. Fotoğraf kesilmiş vaziyettedir.
Çünkü Söke’de yaşamakta olan Sepetçi Romanları küs oldukları kişilerle olan fotoğrafları varsa, küs oldukları kişilerin bulundukları kısmı fotoğraftan kesmektedirler.

Fotoğraf 8: Günümüz Düğünlerinde İlk Günü Gündüzü. Gelin Nişanlığını Giymiş, Anne ve Teyzesi ile Oynamaktadır.

Fotoğraf 9: Günümüz Düğünlerinde İlk Günün Akşamı Kına Gecesi. Geline Kına Yakılırken

Fotoğraf 10: Günümüz Düğünlerinde İkinci Gün Gündüz. Ortada Bulunan Halı Geleneği

Fotoğraf 11: İkinci Gün Akşama Doğru Düğünde Sepetçi Romanları

Fotoğraf 12: Düğünün Bitişinde Gelin Alma

Fotoğraf 13: Gelin ve Damada Resmi Nikah Kıyılırken

AİLE

Fotoğraf 14: Sepetçi Romanlarında Aile

ALANDAN FOTOĞRAFLAR

Konut Yapıları

Fotoğraf 15: Barakada Yaşamakta Olan Sepetçi Romanlarının Mutfakları I

Fotoğraf 16: Barakada Yaşamakta Olan Sepetçi Romanlarının Mutfakları II

Fotoğraf 17: Bakarada Yaşayan Sepetçi Romanlarının Gece ve Gündüz Oturma Alanları

Fotoğraf 18: Barakaların İç Yapısı ve Ev Sahipleri ile Görüşme Sırası

Fotoğraf 19: Barakada Olan Bir Bebek Beşiği

Fotoğraf 20: Sepetçi Romanlarının Yaşamakta Olduğu Gecekondu

Fotoğraf 21: Gecekondu da Yaşamakta Olan Sepetçi Romanlarının Mutfakları

Fotoğraf 22: Gecekondu ların İç Yapısı ve Ev Sahibi ile Görüşme Sırası

Çevre Civarda Bulunan Lüks Apartman Daireleri

Fotoğraf 23: Sol Taraf Yeni Yapılan Apartman Daireleri-Sağ Taraf Sepetçi Romanlarının Yaşamlarını Sürdükleri Alan

Sepet ve Şemsiyeler

Fotoğraf 24: Sepet ve Şemsiye Örnek İçin Toplanan Malzemeler Düzenlenirken

Fotoğraf 25: Toplanan Hayıtlar Ayıklanırken

Fotoğraf 26: Yapım Aşamasında Olan Bir Sepet

Fotoğraf 27: Yapılmış Olan Yumurta Sepetleri

Fotoğraf 28: Yapılmış Olan Şemsiyeler

Fotoğraf 29: Yapılmış Olan Şemsiyeler ve Çevrede Yer Alan Lüks Apartmanlar

Fotoğraf 30: Bir Gecekondunun Duvarında Asılı Duran, Hayıtları Toplamış ve Sepet Yapmakta Olan Sepetçi Romanının Tablo Vaziyetinde Yapılmış Olan Fotoğrafı

Görüşmelerden Kareler

Fotoğraf 31: Görüşmelerden Kareler I

Fotoğraf 32: Görüşmelerden Kareler II

Fotoğraf 33: Görüşmelerden Kareler III

Fotoğraf 34: Görüşmelerden Kareler IV

Fotoğraf 35: Görüşmelerden Kareler V

Fotoğraf 36: Görüşmelerden Kareler VI

